

Omtrent *Eva*

‘Als ik een man was geweest, zou ik branden van nieuwsgierigheid naar de kijk van een vrouw. Nu ben ik benieuwd naar de blik van een man.’

(Ellen Bauwens)

Gierik

& Nieuw Vlaams Tijdschrift

Literair tijdschrift met initiatief

Stichters van Gierik: Guy Commerman en Erik van Malder

www.gierik-nvt.be

nr 90

24ste jaargang

nr 1 lente 2006

ISSN 077-513X

Redactiesecretaris

Lieven David

Kammerstraat 24, 9000 Gent

e-mail: gierik.nvt@hotmail.com

Administratie & abonnementen

Paul Goedtkindt

Koninklijkelaan 80

2600 Berchem

e-mail: paul.goedtkindt@skynet.be

Redactie West-Vlaanderen

Thierry Deleu

Zandzegelaan 18/102 – 8760 Oostduinkerke

e-mail: thierry.deleu@skynet.be

Redactieleden

Lieven David, Kathy De Nève, Dimitri Bontenakel,

Micheline de Ridder, Jan Lampo, Sven Peeters,

Barbara Van den Eynde, Diederik Vandendriessche,

Paul Goedtkindt, Wim van Rooy, Guy Commerman,

Erik van Malder

Ad hoc-redactie

Barbara Van den Eynde

Vormgeving

Vervliet@work

Berkenveldplein 16, 2610 Wilrijk

e-mail: vevliet.grco@skynet.be

gsm: 0476 242 991

Drukkerij

Cover: Brabo / Verheyen

EPO, Lange Pastoorstraat 25-27

B-2600 Antwerpen

Lidmaatschapsbijdrage

1 jaargang (4 nummers): 22 euro

Buitenland: 30 euro

te betalen op rek. nr. 068-2237695-29, met vermelding lidmaatschap Gierik + jaargang.

De betaling geldt voor een volledige jaargang en wordt stilzwijgend verlengd, tenzij het lidmaatschap schriftelijk wordt opgezegd voor het volgende jaar.

Inzendingen aan het redactieadres

Redactie & begeleiding kopij: Dimitri Bontenakel.

Alleen niet eerder gepubliceerde teksten. Geen

aangetekende zendingen. Inzendingen bij voor-

keur op diskette (Words of WP) en met uitdraai in

vier exemplaren in 'platte tekst' of via e-mail.

Over ongevraagde kopij wordt geen correspon-

dentie gevoerd. Ongevraagde kopij wordt niet

geretourneerd, tenzij er voldoende postzegels

plus envelop worden bijgevoegd. Auteurs ontvangen

een bewijsexemplaar. Auteurs zijn verant-

woordelijk voor hun tekst.

Copyright

berust bij vzw *Gierik & NVT*. Overname van teksten

is toegelaten mits bronvermelding en vooraf-

gaand akkoord van de uitgever.

Auteursrechten

Personen, die we niet hebben kunnen achterha-

len of bereiken i.v.m. eventuele auteursrechten,

kunnen de redactie contacteren.

Prijs per nummer

6,50 euro / buitenland 10 euro

Verzending van afzonderlijke nummers na beta-

ling op rekening 068-2237695-29 + portokosten

(België: 1,5 euro / buitenland: 4 euro).

Proefnummers gratis mits betaling van porto-

kosten.

IBAN BE26-0682-2376-9529

BIC-code GKCC BE BB

Advertenties

Tarieven te verkrijgen bij en aanvragen en docu-

menten te richten aan Paul Goedtkindt (admi-

nistratieadres)

Verantwoordelijk uitgever

Guy Commerman

Kruishofstraat 144/98, 2020 Antwerpen

e-mail: guycommerman@skynet.be

Zonder steun van Vlaams Fonds v.d. Letteren

Met steun van de Provincie Antwerpen

Inhoudstafel

lentennummer 90

4	Woord vooraf - Lieven David & Barbara Van den Eynde
9	Motivatie en twijfel – Lieven David
24	Oker maar donkerder – Ellen Bauwens
28	Anders – Annette Zeelenberg
40	Scherven rapen – Lief Vleugels
45	Claire Nicolas White en <i>The Elephant and the Rose</i> – Sylvia van Werveke
59	Niets meer dan je vingers – Femke Ponsioen
65	Clara – Lief Achten
72	Erna Janssens – Rachida Ahali
76	De kleine geschiedenis – Ingrid Vander Veken
85	Bladval - Lucienne Stassaert
88	Nog één halte – Jelica Novakovic
97	Op mijn plaats – Sanne Crombecq
98	Werner Lambersy / Le poème est un déséquilibre nécessaire – Guy Commerman
106	In wereldse kringen – Werner Verrelst
109	Joods kerkhof – Eric Derluyn
110	La part des anges – Mark Meekers
113	Balans – Julien Vangansbeke
116	Mededelingen & publicaties van onze abonnees
118	Woordenkramerijksdom / En gij vrouwen!
120	Het laatste woord / Handtastelijke poëzie – Erik Corman
124	Reclames
125	Gierik & NVT in de boekhandels
126	Beschermcomité
127	Medewerkers lentenummer 90

Foto's: Eddy Fliers

Illustraties: Helena Buckinx

Woord vooraf

Nieuwe lente, nieuwe vrouwen ... en mannen

één Een nieuwe lente, een nieuw geluid. En een nieuwe redactiesecretaris, een nieuw opzet, nieuwe adem, een nieuwe uitwerking, een nieuw correspondentie-adres en een nieuw eMail-domein: *Gierik & NVT* is aan een gedaanteverwisseling toe; reden tot een paar alinea's motivering.

Profilering: je wordt doodgeslagen met het woord. In de meest algemene zin betekent het, dat je probeert het product dat je levert, zo goed en zo kwaad mogelijk samen te stellen, zodat het de afnemer, die je als producent voor ogen had, zal aanstaan. Profilering is dus per definitie een verenging: je richt je alleen tot een bepaalde afnemer (het 'doelpubliek') en laat de rest van je potentieel publiek aan een ander (tijdschrift). Profilering is dus het pijnlijke proces in de gaten te houden wat je doelpubliek wil en je daarop af te stemmen. Je kunt je überhaupt afvragen of profilering wel een goed idee is, maar in de 'zuivere' kunst schijnt een mate van specialisatie inderdaad een mandaat te zijn: men richt zich liever tot honderd sterk geïnteresseerde dan tot tienduizend lauwe lezers. De discussie bestaat wezenlijk niet meer, want in gesubsidieerde kunst (en haast alle zuivere kunst is gesubsidieerd: *wat van waarde is, is weerloos*, zei Lucebert al) dringt de verstrekker op keus aan.

Het is misschien niet meteen duidelijk als je het niet herkaut, maar een probleem met profilering is dat het in tegenspraak is met een paar van de incentieven, die een lezer tot lezen brengen. Nieuwsgierigheid en creativiteit bijvoorbeeld, want wat je mag verwachten, is nu ingeperkt. Bovendien werkt veel kunst en literatuur eclectisch: van zodra je begrenst, staat er wel eentje op, die elementen van beide zijden van de grens wil verenigen, wat op aarde betekent dat zij/ hij van geen van beide zijden nog geldelijke steun mag verwachten. In die zin is het *Kunstendecreet* in tegenspraak met de afstemmingsdrang en zitten alle steungevers dus niet op dezelfde lijn. We moeten voorlopig hoe dan ook maar geloven dat de verbetering, die door die specialisatie tot stand komt, daartegen opweegt.

Het profileren zelf is geen groot probleem voor *Gierik & NVT*. Dit tijdschrift is al sinds jaren het eerste, waarvan de naam in het hoofd van de beginnende schrijver opkomt. Een vaak geciteerd documentje vergelijkt het aan-

tal debuten bij een aantal literaire tijdschriften: Gierik publiceert er zoveel als een half dozijn van hen samen. In die zin is er helemaal niets nieuws onder de zon met deze jaargang: de weg die voor hen openligt, wordt verbreed en we krijgen een *coat* asfalt erop. In de breedste zin betekent dit dat er vanaf deze jaargang een groeiende aandacht zal worden geschonken aan het opzet de debutant met de *omgeving* waarin hij tijdens zijn loopbaan zal terechtkomen, bekend te maken. Dit is een omgeving met veel gezichten: een economisch (bijvoorbeeld het uitgeven), een technologisch (bijvoorbeeld de rol van het internet en PoD), een beschouwend (wat is 'heden-daags'?), een politiek en een psychologisch. Aan al deze aspecten zal beurtelings aandacht besteed worden.

Elke uitgave opent met een kaderessay. Wat daar beschreven wordt, wordt dan in een dossier uitgewerkt, waarbij meestal interviews of vraagrondes nog eens getuigenis of achtergrond verschaffen. Dit nummer bijvoorbeeld gaat over *motivatie en twijfel* (een element uit de psychologie, toegespitst op het schrijven), en in een *ad hoc*-dossier gaat Barbara Van den Eynde in op de vraag in welke mate vrouwen met hun *gender* als grond voor hun schrijven bezig zijn, geïllustreerd met werk van hun hand. In het zomer-nummer zal het gaan over *schrijfscholing*, wat dan met fictie van leerlingen van de SchrijversAcademie zal worden ingevuld en door Dimitri Bontenakel van binding zal worden voorzien.

In het algemeen is het de bedoeling door de hechtheid van de dossiers een tegengewicht te bieden, aan de heterogeniteit, die op andere plaatsen verkrijgbaar is. Het is de keuze van die tijdschriften dieper op de deelaspecten van de literaire omgeving in te gaan, zonder te proberen de debutant een raamwerk te bieden waarin zij deze overvloedig aangeboden gegevens kunnen plaatsen. In het winternummer van 2005-6 heeft het tijdschrift *Schrijven* het bijvoorbeeld over schrijfhandboeken over autobiografie, boekenmarkten, workshops, initiatieven, waarvan ze zelfs een uitvoerige agenda bijhouden op een wijze die een kleinschalig blad als *Gierik & NVT* nooit vermag (15 redactieleden telt *Schrijven*). Daarentegen staat nergens hoé die dingen op mekaar inwerken: ze worden vrijblijvend naast mekaar aangeboden. En die samenhang kan *Gierik* dan weer wél ambiëren. Uiteraard is het bovenstaande slechts een vaststelling van zaken en geenszins een waardering van een van beide tijdschriften. *Schrijven*, *Gierik & NVT* en nog vele andere *bekijken* de literatuur en de aanliggende 'velden' en hun ver-slaggeving van dat bekijken verschilt. Ze zijn – vooruit dan maar! – *anders geprofileerd*.

twee 'Jour de femme', is zowat de eerste uitdrukking in verband met vrouwen, die ad hoc-redactrice Barbara Van den Eynde ter oren kwam: 'Het was begin jaren zeventig, ik was nog een meisje en me helemaal niet bewust van de feministische strijd die er al had gewoed. In ons gezin werd 'jour de femme' alleen gerespecteerd als we in Frankrijk verbleven, land dat deze uitdrukking nuttigt, op elke laatste dag van de week. Op zondag mogen de Françaises niets doen, niet wassen, noch poetsen of koken.

Waarom er geen 'jour de l'homme' was, kon niemand verklaren. 'Dat zijn alle andere dagen in de week', werd me verteld. 'Ik heb dit verschil nooit begrepen en maakte me er verder niet druk om.'

Later las ik als puber *De smeerlappen* van Anne Wadman, die een man bleek te zijn. (Wat hebben Friezen toch met vrouwennamen?) Deze roman vertelt over een niet al te slimme vrouw op zoek naar liefde en hoe die 'smeerlappen van mannen' daarmee omgaan. Het verbaasde me te zien, dat een man zich zo in de psyche van een vrouw kon inleven. Maar had dit te maken met een tijdperk, dat door een vertrappend feminisme was platgelopen?

Wat kan dan gezegd worden over het meesterwerk uit 1900 *Van de koele meren des doods* van Frederik van Eeden? Hoe deze auteur zich in de diepste psyche van een welstellende vrouw kon inleven, kan deels door zijn beëdigd ambt van psychiater verklaard worden. De vraag kan gesteld worden of deze studie al dan niet een vereiste is tot het inleven bij een ander, een personage in een verhaal, een gecreëerde figuur van de andere sekse. Hoe breng je een personage tot leven?

We legden de auteurs, die in dit nummer publiceren, enkele vragen voor. Ze stonden allemaal hun 'vrouwkje'.

Jelica Novakovic probeert in de huid van mannen te kruipen, die ze kent en ze besluit dat dit haar een eigenaardig soort machtsgevoel geeft.

Lief Achten vindt het bevrijdend om via haar pen tijdelijk aan haar geslacht te kunnen ontsnappen.

Daartegenover staat Rachida Ahali, die nooit vanuit een mannelijk ik-standpunt schrijft. Ze kan niet verklaren hoe dat komt en ze vraagt zich af of het verhaal zélf wel vindt of ze daartoe in staat is.

Over het al dan niet vrouwelijke thema in haar werk, reageerde Annette Zeelenberg: 'Ik schrijf wel over zaken waar mannen zich niet zo snel aan zullen wagen. Als het verhaal daarom vraagt, het is echter geen noodzaak om typische, vrouwelijke elementen in mijn teksten te voegen.'

Ook Nicole Verschoore grijpt naar vrouwelijke thema's, bewust, ze lijken haar belangrijk. 'In het alledaagse leven berust nog een groot deel van de

zorg voor huis, kinderen, zieken, ouder wordende ouders en vrienden, sfeerschepping, schoonheid van het alledaagse, gedeelde gemoedelijkheid, bij de vrouw.'

Het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke auteurs wordt door de dames grotendeels gerelativeerd: 'Een auteur is in wezen een asexueel wezen in het diepst van zijn/haar gedachten', volgens Lucienne Stassaert.

Ellen Bauwens verwoordt het heel poëtisch: 'Als ik een jongen was geweest, was ik nu een schrijver. Met een pietje.'

Wat vinden deze auteurs van de indeling die er in het literaire landschap wordt gemaakt?

'Schrijvers worden altijd in een kastje geplaatst,' beweert Lief Vleugels, 'en er is niets mis met het kastje 'vrouwenliteratuur'. Ik ben een vrouw en schrijf over vrouwelijke thema's, het is dus logisch dat ik op een vrouwelijke manier schrijf. Er zijn gelukkig ook mannen die van 'vrouwenboeken' houden!'

Femke Ponsioen kijkt eerder argwanend naar het stigma 'damesliteratuur'. Ze vraagt zich af er er ook zoiets bestaat als 'herenliteratuur'. Waarbij we ons dan weer afvragen of 'herenliteratuur' hetzelfde is als 'mannenliteratuur'? Voor haar maakt het niet uit of een boek door een man of een vrouw geschreven is. 'Virginia Woolf, Jeanette Winterson, Vladimir Nabokov, Tom Wolfe, ik stapel ze ongestoord op elkaar op mijn nachtkastje, tot een overheerlijke sandwich!'

Over deze sandwich gesproken: we zochten contact met enkele uitgeverijen met de vraag over hoe de verhouding tussen gepubliceerde, mannelijke en vrouwelijke auteurs lag. De Bezige Bij weigerde mee te werken. Waren ze misschien niet voor een 'bazige bij' te vinden? Gelukkig stonden Standaard Uitgeverij, LJ Veen en WB voor ons klaar. Over deze verhouding stelde LJ Veen ons gerust: fiftyfifty. Standaard Uitgeverij heeft dan net iets te vaak het gevoel dat de literatuur een echte ventenwereld is, meer bepaald een blanke ventenwereld. Wereldbibliotheek merkt op dat bij hen de groep mannelijke auteurs dubbel zo groot is als de vrouwelijke. Dit heeft echter te maken met het feit dat ze ook historisch, filosofisch en wetenschappelijk werk van overwegend mannelijke auteurs uitgeven. Maar ook weer fijn om te horen: beide uitgeverijen geven geen voorkeur aan de sekse van een auteur, noch bij het ontvangen van een manuscript, noch bij de beoordeling, voor allebei telt de kwaliteit. Standaard Uitgeverij stelt het zo sterk, dat voor hen een goed manuscript wordt beoordeeld, los van het feit of een auteur nu man of vrouw, dood of levend is. Over de vraag of een foto van een vrouwelijke auteur op de cover meer lezers kan lokken, stelt Standaard

Uitgeverij dat een auteursportret een grote romantische dwaling is. LJ Veen stelt dan dat het fijn is als een auteur er op de foto plezierig uitziet, ongeacht het geslacht. Wereldbibliotheek vraagt zich af of bij het verschijnen van de auteursfoto het leespubliek wordt bereikt. Belangrijk voor hen is dat de foto de persoonlijkheid van de auteur moet weergeven. Op de vraag naar de auteurs toe of ze al dan niet anders door een uitgeverij behandeld worden omdat ze vrouw zijn, antwoordde iedereen met uitzondering van Ingrid Vander Veken: nee. Zij bekende kleur. Zeer zeker werd zij anders behandeld door de uitgever. Zij krijgt van de directeur een zoen. Iets waar de mannelijke auteurs naar mogen fluiten.

In dit nummer staan proza en poëzie van mondige auteurs, met hier en daar een verschillende mening, maar het is deze variatie die de mens zo uniek en soms ludiek maakt. Als afsluiter dan ook graag het antwoord van Ingrid op de vraag hoe ze zich al dan niet in een mannelijk personage kan inleven. Haar antwoord luidde: 'Ik heb zelfs vanuit het standpunt van een Olikonijneendpauwpanter geschreven. Dan is een man kinderspel!'

In dit nummer brengen we nog poëzie van Mark Meekers, Werner Verrelst, Eric Derluyn en Julien Vangansbeke. Als Franstalige, Belgische auteur wordt Werner Lambersy voorgesteld. We sluiten af met onze vaste rubrieken *Woordenkramerij* en *Het laatste woord*.

'Een man betrad het hoofd van een vrouw,
liep aarzelend rond
tot hij gewend was aan het donker
en het stof.
'Mooi,' zei hij toen, 'ik vind het hier mooi;'
En hij vroeg:
'Nu jij, zou jij ...'

'Nee, nee,' zei zij,
want zij was bang
dat het daar groot zou zijn, onherbergzaam
en wild
en oogverblindend licht.' (Toon Tellegen) ■

Lieven David, redactiesecretaris

Barbara Van den Eynde, redactie & samenstelling focus

Lieven David

‘Schrijven is zin geven aan je houten been.’

Motivatatie en twijfel

Zichzelf voortdurend verbeteren kan een aanbevelenswaardige gewoonte zijn, waaraan ik me dikwijls houd - tot op het schizofrene af. Maar er zijn gevallen waarin we niet luidkeels moeten verkondigen dat we van idee zijn veranderd alleen maar om te laten zien dat we à la page zijn. Ook op het gebied van ideeën is monogamie niet noodzakelijk een teken van gebrek aan libido. (Umberto Eco, Over Het Symbool)

één De motivatie van schrijvers bevindt zich tussen twee uitersten, beide op hun manier hilarisch. Het ene is de veronderstelling dat een schrijver ook vandaag nog aan het verregaand romantische beeld van een getormenteerde persoon tegemoetkomt, waarmee een aantal veronderstellingen worden geassocieerd. Vier steken erbovenuit, volgens een bronⁱ:

- de schrijver is *wijs* (glimlach dus niet) ;
- de schrijver *lijdt* ('a wiser and sadder man');
- de schrijver is *geniaal* (wat hij schrijft, 'bevliegt' hem, is een vorm van intuïtie); en
- de schrijver is *origineel* (voor hem heeft niemand zoals hij geschreven).

Ik neem de moeite het aan te stippen, omdat deze veronderstellingen en het debat eromtrent, het onderwerp zijn van het essay in de *volgende* uitgave van *Gierik & NVT*, waarin het zal gaan over hoé men schrijft, met daarbij een focus op schrijfscholen. Dit stuk gaat over het *waarom* – waarmee het hoé natuurlijk te maken heeft – en uit de veronderstellingen doemt dus het klassieke beeld op van de rijpe, door inzicht en verstand haast verlamde persoon – in het cliché om een of andere reden steeds een *mán*. (Daar wordt in deze uitgave een en ander aan verholpen). Binnenin de schrijver zit een bewustzijn van een *anderszijn*, zoals Ingrid Hoogervorst zegt: 'een vreemdeling'ⁱⁱ. Klassiek voorbeeldje: *Je hebt het idee dat je met die illusie toch wat ongewoon bent. Je denkt bij jezelf: ik ben een eigenaardige man, dat ik*

zo'n boek schrijf. Ik wijk blijkbaar af. Dat idee is een reden om te publiceren en te zeggen: dit ben ik. Hier sta ik.ⁱⁱⁱ Op dit vreemd-zijn wordt dan gereageerd met 'het werk' en het proces van het totstandbrengen van dit werk noemt men bijvoorbeeld 'verwerking' of katalyse.

De veronderstelling van deze aparte natuur des schrijvers is wetenschappelijk bevestigd^{iv}: *Het lijkt wat ver te gaan dat schrijvers die hun eigen werk graag van een diepere duiding voorzien, in dezelfde categorie vallen als Prinzhorns patiënten. (...) In de jaren negentig publiceerde 'The British Journal of Psychiatry' een spraakmakend onderzoek waaruit bleek dat schrijvers veel vaker aan psychopathologische aandoeningen lijden dan andere kunstenaars of intellectuelen, en zeker dan mensen met een ordelijke baan bij Dirk van den Broeck. In deze studie werd een direct verband geconstateerd tussen enerzijds verbale creativiteit en anderzijds depressiviteit, psychoses en andere emotionele en psychische stoornissen. Als oorzaak werd genoemd dat schrijvers zich diepgaander en langduriger bezighouden met juist die facetten van het bestaan die grote innerlijke beroering meebrengen. Hierdoor zou er hyperactiviteit van de zenuwen ontstaan, met geestelijke ontregeling als gevolg.*

Hum. Maar schrijven hoeft niet tot die overspannen gevolgen te leiden, er zijn voorbeelden genoeg van gewaardeerde en efficiënte schrijvers bij wie het anderszijn een meer prozaïsche omvang had: *Ik ben nu 53, heb een dochtertje van 6. Eva zegt 'jij' en 'jou' tegen me, we praten over van alles, ze mag tegen me vloeken. En ik kom toch ook uit zo'n nest waaruit m'n vader kwam. Maar ja, die vader van me, die kolossale mens, kwam ook uit een gek nest. Het eitje gaat open, er komt een kuikentje uit... Dat kuikentje wordt een haantje dat pikt... en dat haantje krijgt kinderen en die kinderen pikken hun kinderen. Ik niet.*^v Ik niet. Bomans zegt het: ik kreeg ervan langs, maar ik geef het niet door aan Eva. Ik ben anders. Niet meteen een psychopatische aandoening: je krijgt licht de indruk dat eenieder wel eens zo'n bewustzijnsverruiming van dit type heeft doorgemaakt.

Aan de andere zijde staat de veel-lichter-op-de hand-visie, blijkbaar geïnspireerd door de Franse semiologen, zoals bijvoorbeeld verwoord in *Het Naakte Schrijven*. De schrijver daarvan noemt de vier premisses die in de eerste alinea worden aangekaart ronduit mythes. Vooral de vierde premisse moet eraan geloven. Er zijn, luidt het daar en elders, veel aspecten aan het schrijven, die dat halfgoddelijke temperen en het schrijven meer des mensen maakt, bijvoorbeeld de vaststelling dat schrijven in een mate technisch is en het dus kan worden aangeleerd. Anderszijds bestaan er plagiaat, sampling, overschrijving, naschrijving, herververtelling, interpretatie en

beschouwing: in variërende mate buurtjeleen van andermans talent, wat, in deze visie dan meestal ook nog wordt vergoelijkt door het feit dat de schrijvers bij wie je buurtjeleent het zelf ook op een van die manieren bij een andere vandaan hebben gehaald.

Hoed u evenwel voor de conclusie dat de schrijver, die niet gek wil worden, een dief moet zijn.

twee Tussen dit zwart en dit wit huist de rijke schakering aan grijswaarden, waarin het niet eenvoudig orde scheppen is. Het grootste bezwaar dat tegen een aanduiding als ‘marginaal’, ‘geïsoleerd’, ‘excentriek’, ‘anders’ of ‘raar’ kan worden opgeworpen, is dat het zich tot de echte motivatie als symptoom tot oorzaak verhoudt. De schrijver schrijft niet omdat hij ‘anders is’; iets heeft hem anders gemaakt – een belevenis, een omgeving, een toestand, een gebrek, een ontvallen – en *dat* heeft hem tot schrijven aangezet. Naar oorzaken moet dieper gedolven worden dan de vaststelling van excentriciteit en afwijking, wat meestal wel mogelijk is, daar schrijvers over zichzelf struikelen om dat soort toelichtingen te verstrekken.

Een primitieve ordening in *wereldlijke* en *persoonlijke* motieven zou de volgende kunnen zijn. Die tweede soort zou verder kunnen worden opgedeeld:

- motivaties refererend naar een *tijdperk*;
- motivaties refererend naar een *ruimte*;
- motivaties refererend naar een *handeling*.

De wereldlijke motieven zijn die welke schrijvers ertoe brengen het schrijven voor het verwerven van een tijdelijk voordeel te gebruiken, dat gewoonlijk niet met literatuur in verband wordt gebracht: indruk maken op seksueel aantrekkelijke partners, geldgewin, machtspositie. Zonder aan dit essay meteen psychologische dimensies toe te kennen, zijn dit de minst renderende motivaties, ten prooi aan misvattingen, kringredeneringen^{vi} en aangezien weinig schrijvers verkozen zijn tot het bestsellerschap, bovendien ondoeltreffend. Op wereldlijke motivatie wordt hier niet verder ingegaan; successchrijvers, die zich toch over wat hen drijft uitlaten, schijnen hierover systematisch geringschattend te gaan doen^{vii}.

motivaties verwijzend naar een tijdperk Iedereen heeft een jeugd gehad: het oervoorbeeld van een tijdperkreferentie. Als gemeengoed geldt dat een ongelukkige jeugd de goudmijn van de schrijver is. Dit valt grotendeels terug op periode-associatie: de schrijver was *op dat moment* rijp voor een diepe associatie, heeft die ontvangen. Bij vroegere of latere schrijvers ging

deze periode van ontvankelijkheid voorbij zonder tekenende bestempeling. Het resultaat heeft veel meer te maken met *de context* waarin deze jeugd zich afspeelde dan met het feit dat het zich *in hun jeugd* voordeed. Een waarneming van uit haar voegen barstende vanzelfsprekendheid: Claus, Mulisch, Reve en Hermans brachten hun beste vroege werk tegen de achtergrond van de tweede wereldoorlog voort. Veertig jaar erna nog kon Claus hieruit putten voor *Het Verdriet van België*. Dit boek kon dan nog als blits worden ervaren en de boektitel voor *namedropping* geschikt.

Heikele periodes vormen een verduisterende waaier aan beelden van die periode en uitiem zeggen ze meer over de tijdsgeest *waarin* erover geschreven wordt dan dat ze over dat tijdvak accuraat zijn. Ik bekijk hiervoor een paar getuigenissen uit drie verschillende generaties. G.L. Durlacher (1928-1996) schreef over de oorlog (meer bepaald zijn ervaringen in *Männerlager Auschwitz-Birkenau B11D, een in 1941 door Mengele geselecteerde groep van 89 jongens*^{viii}) op meedogenloos fotografische wijze – alsof er een vrees ontstond de waarheid van de beleving door een interpretatie met sentiment te bezoedelen. Durlacher had het er moeilijk mee als zijn schrijven ‘literatuur’ werd genoemd. *Er is geen waarheid over de oorlog, maar je kunt proberen je herinnering zo exact mogelijk te maken. Dat geeft problemen in mijn sociale leven, het vergt vreselijk veel concentratie om die beelden op te roepen. Tijdens het schrijven was ik een jaar lang opnieuw een jongen van 5 tot 7 jaar*^{ix}. Hij debuteerde een eind in de vijftig, omdat hij niet eerder de stabiliteit kon opbouwen ‘het van zich af te schrijven’.

Dezelfde periode, dezelfde oorlog, worden bijvoorbeeld door Louis Ferron (in 1942 geboren uit een Nederlandse moeder en een Duitse vader) heel anders beschreven. Bovendien wordt hij sterk getekend door zijn *Revisor*-achtergrond, die hem voorhield autobiografische achtergrond omzichtig en met intellectualiteit te verwerken. Ferron zegt: *Via Duitse instanties ben ik erachter gekomen dat mijn verwekker in zijn verloftijd is gesneuveld door een naar beneden vallende gevel. (Hij laat een foto zien van zijn verwekker en diens echtgenote: ‘Deze foto heb ik sinds kort’*^x). Bij Ferron kan een contextverhaal als dit niet verbatim in het boek. Zijn bezorgheid, als uitdrukking van motivatie, is van deze aard: *Schrijven is schuren tegen de wonden. Beetje therapeutisch misschien. Buiten die rancune fascineert dat kleinstedse me ook heel erg. Ik wil me bewust geen wereldburger voelen, maar provinciaal en vanuit die provincialistische invalshoek de wereld beschrijven. Vanuit een molecuul kun je de wereld goed bekijken*^{xi}.

In *Blauwe Maandagen* brengt Arnon Grunberg verslag uit van zijn leven als Amsterdamse scholier en zoon van een door de oorlog getekend joods echt-

paar^{xii}. Beide ouders hadden kampervaringen en daar Birkenau een immens groot kamp was, bestaat statistisch de mogelijkheid dat Durlacher en de ouders van Grunberg er gelijktijdig verbleven. Andere mensen, andere reacties^{xiii}: *Kwam er visite, dan deelde hij (Grunbergs vader-Id) voorgedrukte kaartjes uit waarop stond: 'De familie Grunberg wenst U een aange-name verpozing.'* Daarna trok hij zich zwijgend terug achter zijn krant. Het kampsyndroom van mijn moeder voedde de onderlinge conflicten en de gesprekken tussen mijn ouders waren een aaneenschakeling van verwensingen en verwijten. Ze gedroeg zich hysterisch, gooide pannen met spaghetti over zijn kop of smet borden tegen de muur. 'Je moeder heeft heimwee naar het kamp,' zei mijn vader dan, 'dat is de enige plaats waar ze kan leven.' Mijn moeder antwoordde: 'Daar had ik het inderdaad beter dan bij jullie.' Je merkt de ravage van de gebeurtenissen bij alle drie de schrijvers, maar hun motivatie werkt anders door: Durlacher wilde ermee leven, maar Grunberg wilde alleen weg van de zo bij hem thuis ontstane claustrofobie; eerst vluchtte hij in slapstick-films^{xiv} en tenslotte ook fysiek naar New York.

motivaties refererend naar een ruimte Cultuurclash, ballingschap, verwijdering: het verlangen naar een andere plaats is een sterke motivatie, zowel naar het verleden toe als van het verleden weg (in de richting van de toekomst verschijnt deze drijfveer dan onder de namen *zwerflost, emigratie, rusteloosheid*).

Het verwarrende aan deze groep incentieven is dat een aardrijkskundige entiteit, als bijvoorbeeld een streek of een continent, sterk geconoteerd is met daar heersende gebruiken, rituelen en vormen van bestel. Elk politiek boek refereert naar de ruimte waar die politieke situatie opgeld maakt, zoals Iran geassocieerd is met fundamentalistische islam en de motivatie van een schrijver erover richt zich vaak naar *de rite* en wordt daardoor moeilijk als ruimtelijk ervaren, ook omdat de schrijvers voor het hachje vrezden als hun tekening te exact wordt en dus geneigd zijn het land of de regio niet bij naam te noemen.

Ook hier weer een wijde schakering aan drijfveren: een land motiveert een schrijver niet alleen de politieke situatie ervan te beschrijven, maar ook bijvoorbeeld^{xv}:

Voor al het landschap overheerst. Door de uitgestrektheid, grootsheid en de onveranderbaarheid ervan is het Zuid-Afrikaanse landschap als een immer aanwezige persoon. De verhouding tussen mens en natuur is daar volstrekt

anders. Hier zijn de verhoudingen tussen de mensen belangrijker. Nederland heeft geen ruimte en het landschap staat altijd tussen de mensen in, het bestaat uit afgebakende ruimten, uit kamertjes. (...) De Afrikaan moet altijd rekening houden met het landschap.

Of gewoontes die vanuit de ethniciteit meegedragen worden, hoe ambigu je die ook bekijkt^{xvi}. *Ik mis de warmte en gezelligheid van mijn land (Somalië-Id), van mensen om me heen. Altijd de winter hier die weer voor je klaarstaat. Ik zou ontzettend graag terug willen*, zegt een overigens beeldige schrijfster die net veel media-aandacht voor een loeihard boek te beurt viel, waarin ze *beschrijft de verstikkende wereld van een 10-jarig meisje dat het afschuwelijke besnijdenisritueel moet ondergaan en gedwongen wordt te trouwen met een oudere vriend van haar vader. Idil komt in opstand, maar ontdekt dat de muren die om haar heen staan te hoog en te dik zijn. Ze ontkomt niet aan het door haar vader gearrangeerde huwelijk met een man die haar slaat, verkracht en bedriegt*^{xvii}.

Lokaal zouden we dit heimatliteratuur noemen; elk land heeft zijn quota Ernest Claes en Vlaanderen, altijd geneigd om te koesteren wat het al bezit, is rijk bedeed. Maar het hoeft niet in de inhoud van de boeken door te werken. Bekijk bijvoorbeeld deze nostalgische uitspraak van een avantgardist: *Beerta is belangrijk geweest, heel belangrijk. Moeder stierf bij mijn geboorte, en ik werd bij mijn grootmoeder ondergebracht. Ik herinner me nog heel goed het sterven van mijn grootvader – en de tram die van Finsterwolde over Beerta naar Winschoten ging, die stopte en wachtte als grootvader Cesar zich nog stond te scheren. Als je de tram wilde laten stoppen, dan zette je de Winschoter courant voor het glas, voor de ramen dus.*^{xviii}

Voor alle duidelijkheid: het volstaat niet buitenlands te zijn omdat je op deze wijze gemotiveerd zou zijn. Hafid Bouazza is weliswaar Marokkaans, maar zijn jarenlange ervaring met het vertalen van klassieke, Arabische verzen heeft hem een taalkleur ('een meisje giechellacht weg') gegeven, die zich opdringt en het inhoudelijke naar de achtergrond duwt. Hij hoort thuis in de derde categorie; in Hoogervorst heet een artikel dat aan hem is gewijd dan ook *Afkomst en oorsprong overstijgen*.

motivaties refererend naar een handeling. Tijd, ruimte en handeling: de drie klassieke wetenschappelijke dimensies. Onder het laatste item vinden we dus schrijvers die niet door gebeurtenissen in een *bepaalde* tijd of een *bepaalde* plaats^{xix} gemotiveerd zijn. Met deze herhaalde nadruk op *bepaald*, leg ik het verband vast dat er bestaat tussen de gebeurtenissen en de tijd en/of de plaats. Besnijdenissen gebeuren alleen waar Idil verblijft: de

plaats en de motivatie van het boek zijn dus onlosmakelijk; hetzelfde kan bijvoorbeeld niet in Canada. Een oorlogssyndroom kan alleen in de oorlog opgelopen worden: niet in tijd van *détente*. Daarnaast zijn er natuurlijk boeken, waarbij de tijd en de ruimte niet bepalen; daar was de schrijver gemotiveerd door evenementen, waarvan hij precies de universaliteit wil benadrukken door aan tijd en ruimte een onverschillige inkleuring te geven. Kafka was sterk door zijn era bepaald, maar zijn zeer gecontroleerde *Brief an den Vater* ontsteeg datzelfde tijdperk en zal door eenieder, die het met zijn vader moeilijk heeft, vlot herkend en geïdentificeerd worden.

Het is een kwestie van interpretatie wanneer de tijd-ruimte context aan de handeling ondergeschikt is. Het is van Adriaan van Dis geweten dat hij zijn vader haatte – en vaderhaat is een handeling, maar in *Indische Duinen* zit dat toch weer tussen het heen en weer naar Indië gevlochten. Dat is hier dus duidelijk, maar dat is het niet altijd, terwijl het ergens wel logisch is. Typische voorbeelden van handelingsmotivaties zijn vereenzaming, haat en gemis: als je bezeten bent door een van die gevoelens gaat niet vooreerst door je hoofd hoeveel je straat de laatste dagen is veranderd. Hieruit concludeer je dat boeken of schrijvers ingegeven door handeling, alleen emotioneel en egogericht zijn, waartegenover dan het rationele (meetbare) kader van tijd en ruimte staat.

Een volledige lijst van de handelingsmotivaties aanleggen, is werk voor de schrijver van een naslagwerk, niet voor die van een essay. Een werkbasis is wel een onderscheid tussen *negatieve* emoties (die de schrijver in zijn persoonlijke leven slechts door schade en schande hebben veranderd) en *positieve* (waarmee de schrijver zijn publiek een verrijking wil aanbieden). Tot de eerste categorie horen de vele boeken over vereenzaming, haat en gemis. Ik geef even het woord aan Oscar Van den Boogaard^{xx}: *Misschien voel ik me Europeaan, maar eigenlijk ben ik van een andere planeet. Ik ben een vreemdeling. Ik voel geen enkele verbondenheid met een land of stad, dat wil ik ook niet. Daarom woon ik in Brussel, een stad waar ik me onzichtbaar kan maken. Ik heb geen enkele verwantschap met Nederlandse schrijvers van mijn generatie. Wonen in een stad en geacht worden bij een groep te behoren, terwijl je dat zelf zo voelt, vind ik niks. Daarbij houd ik niet zo van Nederland. Het is een massale cultuur. Altijd met z'n allen. Ik heb een hekel aan groepen, het geeft me het gevoel dat ik niet tot mijn recht kom.*

Waarbij ik er hem voor dank zo letterlijk in de mond te nemen wat ik bedoel: de onthechting van plaats en tijd (*geen enkele verwantschap met Nederlandse schrijvers van mijn generatie*) en de vervanging door, in dit geval, zelfbeschouwing. In deze tijd van ongehoorde populariteit van de autobiografie is

de handelingsgroep het sterkst vertegenwoordigd en hij zorgt ook voor de dikste dreg. Veel mensen lijken alleen zichzelf als onderwerp te hebben: absoluut niet allen kunnen dit ook lang genoeg leesbaar houden.

Tevens vallen hieronder ook motivaties, die terugvallen op religieuze of sociale gronden. Het hele dossier van deze uitgave van *Gierik & NVT* is ingeschreven in een erkenningsstrijd voor literatuur door vrouwen en dat accent ervan wordt belicht. Dit gevecht is niet gisteren begonnen en is morgen niet beslecht: het schrijft zich in in een traditie en getuigt van een bedoeling, die tijd en grens overschrijden.

Dat het eeuwige makkelijk te verwarren is – vrijwillig of niet – met het tijdelijke moet duidelijk zijn: *God is overal in mijn werk. De vaderfiguur in De aansprekers, de dood door kanker in Een Vlucht Regenwulpen, de op niets uitlopende liefde in De Ortolaan. Ik kan er niet meer in geloven: maar als Hij mij terugneemt: o, gràag. Maar Hij wil niet. Daar is geen vat op te krijgen. Het moet voor mij, altijd weer, langs de omweg van het verhaal. Mijn critici begrijpen het niet, ze snappen het niet, ze hebben het geloof niet – ze kunnen ook maar en beetje gelukkig worden. God zal Carel Peeters niet tot Zich kunnen nemen, want Carel begrijpt er niets van. God lacht om de Revisor-schrijvers, want Hij lacht om gewichtigdoenerij. God vindt Carel Peeters een goed en zeker ook een integer criticus; dat wel – maar ja, Carel heeft nu eenmaal een paar blinde vlekken. De huiskamer van wereldformaat, daar houdt God helemaal niet van, van dat soort praatjes. Maar aan Willem Kuipers heeft God echt een grote hekel, de vooringenomen, slechte man haat Hij. Paul Beers vindt hij een akelig, vunzig kereltje. Hij heeft zelfs geen mededogen met hem; daar is die Paul Beers te onbelangrijk voor. God heeft wél schik in de feministen; dat zijn tenslotte goede vrouwen die alleen maar een beetje rare kletsboek uitslaan.*^{xxi}

Aan de positieve zijde van de laatste groep kunnen we niet – dat zou te eenvoudig zijn – een schakering van positieve emoties stellen, die een schrijver bezielen. Een gelukkig mens schrijft niet: hij leeft zijn gelukkige leven. De meest positief ervaren motivatie in deze sectie vindt de schrijver in de kunst zelf: vernieuwing (in het schrijven), nieuwsgierigheid, verbeelding, het esoterische (Maurice Gilliams: *Allez, ja, ik ben op zoek naar het onvervulbare. Die droom van het onvervulbare, die is de kracht en kan juist leiden tot het vervulbare in de mystiek*^{xxii}). In het postmodernisme is er bijvoorbeeld de regel dat tijd en ruimte, maar vooral tijd, moeten ontregeld worden precies om de lezer uit zijn evenwicht te halen. Uit evenwicht ben je wakker en wakker is de communicatie tussen lezer en schrijver het sterkst: van de schrijver is dat alvast de bedoeling.

drie

Als je maar lang genoeg weigert dood te vallen, word je op de duur je eigen genre. (Hugo Matthysen)

De *habitus* van een persoon, zegt de schrijver die het begrip onder de wijdere aandacht heeft willen brengen^{xxiii}, zijn *de dispositiesystemen, voortgekomen uit een maatschappelijke loopbaan en een specifieke positie binnen het literaire veld (enz.), die in die positie een al dan niet gunstige gelegenheid vinden om tot ontplooiing te komen.* En in een verklarend woordenboek^{xxiv} vinden we: *the unconscious internalization of objective social structures which appear spontaneous and natural, but which are in fact socially conditioned.* Scahill heeft het over^{xxv}: *Hence it refers not to character, morality, or socialization per se, but to 'deep structural' classificatory and assessment propensities, socially acquired, and manifested in outlooks, opinions, and embodied phenomena such as deportment, posture, ways of walking, sitting, spitting, blowing the nose, and so forth. Habitus underlies such second nature human characteristics and their infinite possible variations in different historical and cultural settings.*

Hoe meer je leest, hoe vager het beeld dat je erbij hebt; net zoals je de tijd perfect met een klok kunt meten, maar je in onzekerheid bent van zodra er een tweede bijkomt. En dat voor een begrip dat sprèkend dagelijks is.

In het Latijn betekent *habitus*, een 'toestand (van het lichaam), karakter, kwaliteit: kledingstijl, houding, dispositie, gevoelstoestand, gewoonte'. Voor dit doel is het beter daarvan te vertrekken: de lezer moet voor ogen houden dat al deze zaken in de persoonlijke achtergrond van de persoon ankeren, die deze *habitus* bezit. De *habitus* van iemand is wat hij laat zien, hoe hij zich verhoudt tot, wat zijn akkoord of afkeuring wegdraagt *op basis van wie hij is.* Een persoon komt uit een bepaald nest, zoals Bomans daarnet zei, en dat nest heeft een politieke, sociale, persoonlijke, emotionele kleur: dit wordt hem ingelepeld en bij zijn waardeoordelen spelen die waarden een doorslaggevende rol. (Het is logisch dat Bourdieu hier bij zijn beschouwing van het literaire veld uitkwam, want hij had er een studie^{xxvi} opzitten, waaruit lijnrecht was gebleken dat de sociaal beter begoede een veel betere appreciatie van plastische kunst bezat – op het discriminerende af.)

Dit tijdschrift publiceert regelmatig poëzie met een minimum aan betekenis, het is niet afkerig van enig sociaal engagement en heeft geen blind geloof in avant-garde, zonder het daarom uit te sluiten: dat is de *habitus* van de lectoren, die door hun selectie spreekt. Hoe vaak gebeurt het niet – en hoe volledig automatisch – dat ons bij het lezen van een tekst een beeld

van de persoon, die hem heeft geschreven, opdoemt: de habitus spreekt doorheen de tekst. Soms spreekt hij rechtstreeks – doordat de schrijver zijn opinies *verbatim* weergeeft –, maar soms ook leiden wij zaken af over de schrijver uit de manier waarop hij verwoordt, uit het belang dat hij aan structuur hecht; van Bourdieu kunnen we enige intellectuele zelfzekerheid afleiden uit de knapen van zinnen die hij samenstelt en van zijn vertaler misschien zelfs enig masochisme. Of al deze conclusies *deugen* is een geheel andere vraag, maar in elk geval is hier een automatisme aan de gang en zelfs als we ons bij de conclusies blijken te vergissen, leiden wij bij de volgende keer dat wij iets lezen, nog zaken over de schrijver af. Omgekeerd schijnt het voor de schrijver evenmin mogelijk te zijn zich geheel te verstoppen: in tien zinnen tekst geeft hij iets van zichzelf prijs.

Oervoorbeelden van wat zoal kan afgeleid worden zijn de politieke strekking van een persoon, zijn seksuele voorkeur, zijn belangstelling voor geld. Maar voorbeelden als dit verpletteren het begrip onder hun eigen meeslepende kracht: de habitus spreekt op honderden, veel subtielere manieren door. Naar gelang van de gebieden waarop de habitus doorwerkt, geven we de beschouwing ervan soms eigen namen: ethos, ethiek, deontologie, etiquette, gedragscodes zijn daar voorbeelden van, maar er ligt nog veel daarbuiten. Drie mensen houden van, ik noem maar iemand, Francis Bacon. Een houdt van Bacon omdat hij zijn werk mooi vindt, een tweede houdt van Bacon omdat hij homoseksueel was (en de beschouwer dat bijvoorbeeld zelf is), een derde houdt van Bacon omdat hij gehoord heeft dat het staat van Bacon te houden: één appreciatie, drie verschillende habiti.

Het is een *absolute noodzaak* voor iedereen, die zelfs maar oppervlakkige interesse in cultuur betoont, dat de habitus hier een doorslaggevende rol speelt. De habitus beslist – je kiest voor wat op jou lijkt – en dat kan zelfs ten onrechte zo zijn, wat natuurlijk het gevaarlijkst is bij gebieden waarover niet veel wetten, objectiviteit en verantwoordingsplicht gelden. Door die weg te nemen, krijgt de habitus vrij spel.

‘Ik hou niet van uw werk, mijnheer.’ – ‘Waarom niet, dan?’ – ‘Dat kan ik niet onder woorden brengen, mijnheer. Smaak is subjectief.’ Misschien wel en misschien niet, maar dagelijks zien we niettemin mensen wier werk onjuist naar waarde wordt geschat, omdat subjectiviteit een brede rug is waarachter de habitus zijn discriminerende gang kan gaan: als je naar willekeur kan weigeren, is de verleiding groot te weigeren, omdat je dat zonder verantwoording kan. Te weigeren omdat je niet houdt van die politieke kleur die uit de tekst spreekt, die geaardheid die je meent te herkennen, dat gebruik van stijl, die bladschikking zelfs, of uiteindelijk, voor factoren bui-

ten het werk zelf, zoals de persoon van de maker. Een verbeterd bewustzijn van de habitus – in dit geval van beide partijen – zou de situatie veel verbeteren.

In de voorbereiding van dit nummer hadden we contact met een meisje dat in eigen beheer heeft uitgegeven en ernstig meent dat ze hierdoor in termen van promotie benadeeld is geweest. Van de kant van wie daarover oordeelt, kan in eigen beheer uitgeven dus niet en je kunt je afvragen waarom niet. Wat het antwoord ook is, ergens schijnt het dus bij de beslisser te wringen dat zij onafhankelijk uitgeeft; eigen beheer is voorlopig nog uitgesloten, hoort nog niet bij de verworvenheden van de cultuur zoals de beslisser die ziet: het zit niet in zijn habitus. Aan de andere zijde kun je – ondankbaar en hardleers voor de neemster van zo'n initiatief – argumenteren dat de ondernemende schrijfster had moeten nagaan 'of de wereld daarvoor klaar is'. Ze heeft vast de stap niet onvoorbereid genomen, maar ergens heeft ze dus blijkbaar niet voorzien dat het deze kant uit zou gaan, ze dacht dat het wél kon: het zat ten onrechte in haar visie op het bestel en zijn werking: een te progressieve habitus.

Natuurlijk, als niemand wat doet, *komt* het ook nooit in de habitus van de beslissers. En bovendien lijkt het erop dat in eigen beheer uitgeven in Nederland wel kan en dat het zelfs in Vlaanderen kan als je naam maar groot genoeg is, zoals die van Marc De Bel dat is. Maar daarover gaat het hier niet: dit essay pleit alleen voor studie van de habitus, de waarneming van wat geploegen is en hoe de persoonlijke en sociale achtergrond daarin doorwerkt.

vier ... en twijfel Het kan nooit genoeg gezegd worden: een essay zou geschreven moeten worden met nederigheid. Zeker in een tijd waarin prentie en vaagheid hoogtij vieren, past het ons steeds weer te richten op de vraag en haar alleen te beschouwen, in dit geval: motivatie en twijfel. Meestal wordt in dit proces – zeker als het iteratief wordt aangewend en als de schrijver niet blootstaat aan het gevaar door zijn eigen welluidendheid te worden bedwelmde – duidelijk dat hij van de vragen, die hij stelt slechts de omtrek van een antwoord kan verschaffen.

In elk geval is het zo, dat in dit werk het begrip *habitus* en het begrip *motivatie* niet zomaar verbonden is. Motivatie is van alle tijden, kleuren en geuren en als grond voor het schrijven, is het notoir ondoorgrondbaar. (Zelfs een summier onderscheid zoals ik in de eerste twee lemma's heb aangebracht, staat al aan kritiek bloot). Deze ondoorgrondelijkheid maakt het makkelijk om te twijfelen; het maakt, om precies te zijn, de twijfel inherent aan het schrijven. Voor het bestrijden van die twijfel kan de schrijver dan

terecht bij zijn omgeving, in de hoop daar duidelijkheid omtrent zijn voorbestemming te vinden, als het even kan bevestiging. Daarom onderwerpt hij zijn werk aan proeven – publicatie, voorlezing, beoordeling. Maar daar schuilt precies de adder: de beoordeling waarvan sprake huist niet alleen in het werk dat ter beoordeling voorligt, maar ook in de habitus van degene die beoordeelt. Ik herhaal dat het voorbeeld buiten nissig is, maar een publicatie moet toch niet worden afgekeurd, omdat zij in eigen beheer werd gebracht? Toch wordt de auteur misschien wel door de gang van zaken ontgoocheld.

Er is een bergenhoog overschot aan productie van boeken, maar er is tekort aan talent. Het zou hemelgeklaagd zijn als het ware talent zich door twijfel liet overmannen – en ontmoedigen – door beoordelingen die door een andere noemer dan de appreciatie van zijn werk ingegeven zijn. ■

AANGAVE VAN BRONNEN

De quote in de titel, inmiddels een cliché, schijnt terug te gaan op een interview van Arjan Peters met Tom Lanoye. Het is in elk geval terug te vinden in Peters, 245.

ⁱ Christophe, 4.

ⁱⁱ Hoogervorst, 19.

ⁱⁱⁱ Peters, 59. Deze gereputeerde Nederlandse commentator, meermaals beschuldigd van ‘excessieve creativiteit’, interviewt hier J. J. Voskuil, die met zijn ‘kantoorroman’ *Het Bureau* een weergaloze polemiekt ontketende in Nederland.

^{iv} Dorrestein, 33.

^v Meijer, 10.

^{vi} Een voorbeeld van een kringredenering is het volgende: een schrijver probeert via zijn schrijversschap indruk te maken op een vrouw. Als die vrouw zelf vaak leest, zal zij pas onder de indruk komen van goed schrijfwerk, met andere woorden, is van de schrijver toch een andere motivatie dan een wereldlijke vereist.

^{vii} Stephen King scheert bijvoorbeeld alle schrijfleurboeken over een kam en het is een grove. Een interdisciplinair voorbeeldje hier zou kunnen zijn hoe de succesfotograaf Helmut Newton alle artistieke fotografie op een hoop veegt. Newton lanceerde de term ‘kulchur’ om alles wat enigszins met ambitie/kapsones beladen is te omcirkelen; tegen de bedoeling in is de term door de artistieke pers gretig overgenomen.

^{viii} Peters, 163.

^{ix} Ibid. 168.

^x Ibid. 220.

^{xi} Ibid. 221.

^{xii} Ibid. 191.

^{xiii} Ibid. 191.

xiv Grunberg opent zijn essaybundel *De Troost van de Slapstick* met een stuk over Buster Keaton, waarna een over Laurel en Hardy. De hele sectie gaat over film. In de tweede sectie bespreekt hij een aantal schrijvers, waarbij twee getekend door nazi-terreur (Hilsenrath en Kosinski). Terloops: in de derde sectie zit een essay over Voskuil, van noot 3.

xv Peters, 83.

xvi Ibid. 62.

xvii Ibid. 60.

xviii Meijer, 40. Het gaat om Bert Schierbeek, waarvan het bekendste werk *Het Boek Ik* heet.

xix Peters, 143.

xx Meijer, 238. Het gaat om Maarten 't Hart en de critici Carel Peeters, Willem Kuipers en Paul Beers. De 'feministen' waarover 't Hart het heeft, werden zinnebeeldig door Anja Meulenbelt aangehaald.

xxi Meijer, 52

xxii Voluit schrijft Bourdieu op bladzijde 260: *Een wetenschap van de cultuurproducten veronderstelt drie stappen die alle drie even noodzakelijk zijn en die net zo noodzakelijk samenhangen als de niveaus van de sociale werkelijkheid waarop ze betrekking hebben: in de eerste plaats een analyse van de positie in het literaire veld (enz.) in het veld van de macht en van de ontwikkeling van die positie in de tijd; in de tweede plaats een analyse van de interne structuur van dat veld, opgevat als een universum dat aan eigen functionerings- en veranderingswetten gehoorzaamt, ofte - wel een analyse van de structuur, van objectieve relaties tussen posities ingenomen door individuen of groepen die in een onderlinge concurrentie om legitimiteit zijn verweekt; en ten slotte een analyse van het ontstaan van de habitus van de bezetters van deze posities, dat wil zeggen van de dispositiesystemen, voortgekomen uit een maatschappelijke loopbaan en een specifieke positie binnen het literaire veld (enz.), die in die positie een al dan niet gunstige gelegenheid vinden om tot ontplooiing te komen (het construeren van het veld gaat logisch vooraf aan het construeren van een loopbaan, beschouwd als een reeks van posities die achtereenvolgens in het veld worden ingenomen).* Ik kan dit niet korter weergeven – want het is één zin –, maar vond het de moeite het door te geven, niet alleen als bronvermelding, maar ook als illustratie van mijn beklag in eerder werk dat Bourdieu niet schuwt zijn lezer met onwaarschijnlijke zinsbouw als deze te aliëneren. Rokus Hofstede, de vertaler, heeft het zich met zijn duidelijke keus voor het behoud van zinlengte, die hij blijkbaar als een te respecteren stijkenmerk beschouwt, niet makkelijk gemaakt.

xxiii Macey, 175.

xxiv http://www.ed.uiuc.edu/EPS/PES-Yearbook/93_docs/SCAHILL.HTM.

xxv Bourdieu & Darbel *L'Amour de l'Art*.

Zeg maar dat zij het gezegd hebben ...

Ingrid Vander Veken

Er is ook een verschil tussen mijn moeder, mijn beste vriendin, mijn buurvrouw en mezelf. Zet ons naast elkaar en geef ons een pen: je zou staan kijken!

Jelica Novakovic

Als moeder van drie kinderen was ik vaak jaloers op iedereen die zich een huishoudster en kok kon permitteren. En vaak denk ik dat het niet echt daarom gaat om over alle comfort te beschikken. Creativiteit uit zich ook in het kunnen omgaan met tijd en beperkingen.

Femke Ponsioen

In mijn poëzie schrijf ik veel over vrouwen en ook evenzoveel over de liefde. Helaas (of gelukkig?) heeft dit weinig te maken met een uitgesproken roeping, maar gebeurt dit meer onder invloed van bruisende hormonen. Een wanhopige poging om die éne tintelende schoonheid over, op of voor me te laten vallen.

Annette Zeelenberg

De beste sprookjes zijn zoals een droom waarin je eerst denkt dat alles is zoals het hoort te zijn, maar waarin er dan toch scheuren door het alledaagse blijken te lopen. Door die scheuren schemert de waanzin.

Rachida Ahali

Ik denk niet in termen van geslacht, van een lector verwacht ik intelligentie: kunnen lezen wat er staat en wat er niet staat én dit met een grote portie goesting.

Lief Vleugels

Mannen schrijven anders dan vrouwen, dat merk ik ook in de cursussen die ik aan de SchrijversAcademie geef. Dezelfde opdracht geeft totaal verschillende resultaten. Dat geldt natuurlijk ook bij vrouwen en mannen onderling, maar dat verschil is minder groot.

Lucienne Stassaert

Ik vrees dat ik voorgoed 'opgeborgen' werd in het kastje van de 'experimentelen' = het Labris-etiket als een soort literaire erfzonde.

Shirley MacLaine

De beste manier om je echtgenoot iets te laten doen, is te suggereren dat hij er misschien te oud voor is.

Julien Vangansbeke

Mevrouw, leg gerust de woorden van een grijsaard bij uw juwelen.

Oker maar dan donkerder

Twee mannen die de hele dag niets anders doen. Kuilen graven, rust geven. Een sigaret en veel woorden. Over de baas, over een vrouw en een kind. Naar huis rijden. Er sneller aankomen dan verwacht. Op de rand van het bed gaan zitten. En naar de wekker kijken. Het deurtje van het kastje naast het bed openmaken. Geritsel horen en gerommel. En dan een twijgje en een tak en een vier keer gevouwen blad en een zakdoek en een beursje, met mosterdzaadjes erin, oker maar dan donkerder, bruin maar lichter. En een scherf. Kijken hoe alles uit het kastje valt, maar niet lang.

Blauwe overalls en grijze handschoenen. Grote happen uit het gras. Ze kijkt naar de kuil en naar het hoopje aarde ernaast. Twee mannen leunen op de steel van hun spade. Twee mannen die haar aankijken, maar niet lang.

Het kastje open laten. 'Opruimen is voor later', denken. Kijken naar alles wat eruit viel. Benen optrekken, voeten op het laken zetten. De tenen krullen en op het bed gaan liggen. Armen uitstrekken. En handen. Het hoofdeinde voelen. Vingertoppen langs de nerven in het hout, streepjes.

Twee mannen die de hele dag niets anders doen. Ze zwijgen, maar niet lang. 'Hier moeten we bij het kistje komen,' zeggen ze. Het is er niet. En de kou voelen in benen en buik, want uren in de mist van een kerkhof is te lang voor sandalen en een rokje in april. En de ogen tot spleetjes en wimpers zien. Het hoofd draaien en kijken naar het twijgje, het takje, de scherf, het beursje, de zakdoek en het blad, maar niet lang. 'In deze grond blijft er weinig over na zestien jaar,' zegt de ene. De andere zwijgt en spit langzaam verder. Ze hurkt naast het kuiltje. De aarde ruikt naar aarde. Oker maar dan donkerder. Bruin maar dan lichter. Hoofd draaien. Tot tegen het kussen en ruiken hoe slaap ruikt. Dijen spannen. Het hoofdeinde vastgrijpen en elke ruggenwervel ruimte geven. Ogen

sluiten en een beetje rood zien en veel grijs. Een schokje voelen en even een geluidje horen.

‘Jij bent hier zelden, net als ik,’ denkt ze. ‘Je was zo mooi, het mooiste kind op aarde.’ ‘Ik had je willen dragen.’

Ze draait zich om en ziet het zerkje staan. Met de naam van haar kind erop. Grijs arduin met een beetje mos zo hier en daar. Het staat daar in het gras. Naast de heg naast het pad. Ze hebben alles netjes voorbereid.

Wakker worden. Iets om de tenen voelen klemmen en de ogen dichthouden uit angst. Toch kijken, omdat niet kijken altijd nog erger is. Grote en grijze poten, dikke poten, poten met scherpe klauwen. Een veel te grote snavel om veilig te zijn. Willen schreeuwen, maar te bang zijn en denken: ‘roofvogel.’ Droom herinneren over draaien op een kermismolen. En het rood, geel, blauw, oranje van de draaimolendieren terugvinden in de veren van de vogel. Langzaam, heel erg langzaam handen van het hoofdeinde afhalen. Armen laten zakken.

Eerst het zerkje weg, dan een nieuwe plek vinden. En een nieuwe kuil graven. Want zelfs dood kan je niet blijven waar je bent. De schoppen in de handen van de twee nemen steeds kleinere happen.

‘De aarde heeft zich aan jou tegoed gedaan,’ denkt ze. De mist kleeft aan haar gezicht en aan haar handen.

Stramme armen voelen. De vogel in de vonkende ogen zien en geen naam vinden voor hun kleur. Het gewicht van het dier bijna teveel vinden. Bang zijn om te bewegen. De vogel zien rondkijken.

Ze voelt de aarde in haar linkerhand.

‘Koud,’ denkt ze. En vochtig en klonterig. Aarde die rust geeft en gulzig is. De tijd is hier langgerekt. Blauw, een hoekje blauw.

‘Dat is altijd zo,’ zegt de ene.

‘Altijd blauw?’, denkt ze en ze is verwonderd. Haar kleintje in plastic.

Zien hoe de vogel zijn ruwe tenen verzet. Kijken naar zijn voorzichtig verzitten. Weer beter kunnen ademen. Luidop zeggen: ‘Het wordt tijd om terug te gaan.’ Langzaam het lichaam oprichten. Naar de wekker kijken en weten dat die altijd het foute uur aangeeft. Zien hoe de vogel zijn snavel langs zijn veren strijkt. De hand uitstrekken naar het kastje, zachtjes zeggen: ‘Erin.’ Maar dan zijn grote poten op een schouder voelen landen.

Ze ziet dat het zand zich niet aan het plastic heeft gestoord. Haar twee han-

den halen beetje bij beetje de aarde weg die zo dicht om het kleintje ligt. De ene doet zijn handschoenen uit. Hij hurkt naast haar.

‘Waar is het groene schortje gebleven?’ denkt ze. ‘Met de ruitjes, het stond je mooi.’

‘Opschieten,’ denken en sandalen weer aan. ‘Alles weer in het kastje,’ denken en het twijgje, het takje en de scherf weer in de kast stoppen, maar het zakdoekje niet, het beursje niet, het blad niet. Alleen nog maar terug willen gaan.

Haar vingers zoeken in de aarde. Ze houdt een scherfje in de hand, een stukje als een schelp. ‘De kleur van de aarde,’ denkt ze.

‘Stukje schedel,’ zegt de ene die mee zoekt naar nog meer verborgen stukjes van haar kind. Ze houdt het in haar hand en kijkt en kijkt en voelt.

‘Schelpje schedel, schedelschelpje,’ denkt ze. Ze voelt warme veren tegen haar wang.

‘Het groene schortje,’ denkt ze en ze laat een restje zoom door haar vingers gaan. ‘Dat is genoeg,’ denkt ze.

Nog een beetje groen en ook oker, maar dan donkerder, bruin ook, maar dan lichter. Ze stopt het reepje in haar tas. Naast het kuiltje, naast het hoopje aarde.

Ze laat de aarde door haar vingers gaan.

Ze denkt: ‘Ik ga je terugvinden, beetje bij beetje.’

In elke korrel zand vindt ze tijd. Ze vindt een botje als een hamertje. En nog een. ‘Ik krijg je nooit meer heel,’ denkt ze.

De ene kijkt, de andere zeeft zand en geeft namen aan de kleine botten. Dijbeen, ellepijp, spaakbeen.

Af en toe de warme vogelbuik tegen wang en rood, geel, blauw, oranje van de veren voor de ogen.

De teentjes te klein, de vingers te dun. Maar wel de luiers die een verpleegster aan haar kleintje gaf. ‘Waarom?’ dacht ze zestien jaar geleden.

‘Waarom?’ denkt ze nu. ‘Wat moet een dood kind met een luiers?’

De aarde heeft niet haar kleur aan de luiers gegeven. Niet aan de luiers.

‘Wat zal ik daarmee doen?’ vraagt ze. De ene kijkt de andere aan. Ze weten het ook niet. Een wegwerpluier uit een pak van vierentwintig. Ze legt hem naast de botjes.

‘Dat zal wel alles zijn,’ zegt de ene.

‘Ja,’ zegt ze, maar ze kijkt nog minutenlang in het kuiltje of ze niet een botje vergeten zijn. Hij heeft gelijk. Ze neemt het zakdoekje uit haar tas. Wit met randjes van appelblauw en zeegroen. Ze raapt al de botjes op. Schelpje, hamertje, dijbeen, spaakbeen, ellepijp. Oker, maar niet helemaal. Ze houdt haar kind in beide handen.

‘Zo weinig om te dragen,’ denkt ze.

Ze legt haar kindjes botten op de zakdoek. Ze knoopt de zakdoek dicht. Twee hoeken en nog eens twee hoeken. Ze vindt de bodem van het nieuwe kistje te hard.

‘Dat geeft niet,’ zegt de andere en hij gaat een zacht doek halen om erin te leggen. Ze wacht, haar hele kind in een zakdoekje op het frisse gras. Dan spreidt ze het doekje uit op de bodem van het kistje. Ze legt het zakdoekje met haar kind erin op het doek. En de luier en een mosterdzaadje en driekwart van een gedicht. De ene sluit het kistje, de andere krijgt de koperen dopjes er niet opgeschroefd.

‘Dat geeft niet,’ zegt ze. En ze denkt dat ze het kistje zo wel mooier vindt. Felgekleurde veren woelen in haar hals als de ene het kistje naar de nieuwe kuil draagt.

De zon haalt het van de mist en het kleine kistje met het zakdoekjeskind en het mosterdzaadje en het driekwart kindgedicht wordt in de grond gestopt. Oker, maar dan donkerder. Bruin, maar lichter. Ze kijkt de ene aan en ook de andere.

Ze zegt: ‘Dankjewel.’ Ze draait zich om en stapt door het natte gras. Ze bekijkt haar lege handen, haar nagels, waaronder aarde zit. Ze voelt twee reusachtige en warme vleugels om haar schouders.

Een scherpe snavel in de nek. En zwijgen. ■

Annette Zeelenberg

Anders

Niemand raakt mij aan. Ik ben onaangeraakt.

Soms loop ik door de stad, omgeven door vreemden, en dan stel ik mij voor hoe iemand zijn hand naar mij uitstrekt. Een man, een vrouw, die een vinger tegen mijn gezicht legt.

Soms hongert mijn huid met duizend monden.

Als ik dat verlangen te veel toelaat, zal het mij verwoesten. Het is een verlangen dat niet kan worden vervuld. Ik ben geen deel van de wereld. Mijn rol is anders: ik sta buiten en observeer.

Maar toch draait één vraag steeds weer rond in mijn hoofd. Hoe kan ik verlangen naar iets wat ik niet ken? Is niet elk verlangen gebaseerd op een herinnering? Een herinnering, hoe vaag ook, aan een moment van geluk, waarnaar je de rest van je leven blijft zoeken.

Het beest was zo groot als een theepot. Nee, groter nog. Het was zo groot als een hoedendoos. Scherp, vuilgrijs met mottige, bruine vlekken. Met zijn vierkante romp en gemene kop leek de vogel in niets op de gevleugelde spierwitte vrijheid, die op zomerochtenden in de blauwe lucht boven de haven zeilde.

De meeuw was plomp en dik en vals. Op een dag landde hij op de smalle vensterbank en tikte – nee, bónkte met zijn harde snavel tegen het raam, precies op het moment dat Hans Christiaan zich aan zijn werktafel zette om te gaan schrijven. Ook al probeerde de schrijver niet naar buiten te kijken – wat moeilijk was, omdat hij zijn werkplek zo had ingericht, dat hij vanaf zijn stoel het drukke gedoe in de haven kon overzien – was het onmogelijk de meeuw te negeren. Het dier fixeerde hem en brandde met zijn gele ogen een gat in Hans Christiaans' concentratie. Al zijn ideeën vatten vlam onder de blik van de meeuw en dwarrelden als onleesbare stukjes roet op het lege vel schrijfpapier.

Niets – geen woord wist hij te schrijven. Hans Christiaan stond op en trok de gordijnen dicht. Hij wist wat de meeuw eiste: Laat mij erin.

Geen sprake van.

De volgende ochtend verscheen de meeuw weer aan zijn venster. En de volgende ochtend. En de daaropvolgende ochtend. Steeds dezelfde vogel, geen twijfel mogelijk. Na anderhalve week kende Hans Christiaan de despoot zo goed als was hij een oud familielid.

Waarom? vroeg hij zich steeds af, zijn geest meer in beslag genomen door deze vraag dan door nieuwe vertellingen. En wat had de komst van de vogel te betekenen? Want zo'n bizarre bezoeker moest toch een voorteken zijn. Het noodlot. Een aangekondigde dood. Of juist een boodschap van roem en erkenning.

De gedachte aan gele ogen en een scherpe snavel was op vele dagen al genoeg om hem uit zijn kamer te verjagen, de stad met zijn geruststellende drukte in. Hij droomde ervan om naar zijn geliefde Weimar te reizen, ver weg van de zee.

Maar soms bleef hij aan zijn schrijftafel zitten. Dan keek de meeuw naar hem en hij keek naar de meeuw. De glazen ruit tussen hen in was een paneel van ijs. Zo lang het niet smolt, was hij veilig.

De meeuw bekeek zijn prooi nooit met een frontale blik, maar richtte slechts één venijnig oog. Eén was meer dan genoeg.

Laat mij erin.

Hans Christiaan probeerde zijn schrijfritme te veranderen. Niet meer 's ochtends vroeg, als zijn hoofd nog vers was als een pas gebakken brood, maar na de ochtendwandeling, na de afgehandelde correspondentie en na een sobere middagmaaltijd van kaas en appels. Maar de dag was dan al te onrustig - er hing een vermoeide gehaastheid in de lucht die hem niet goed bekwam. Het meeste wat hij in de middag bedacht, was dan ook dof en al vaak gebruikt. 's Ochtends haalde de meeuw hem uit zijn concentratie, 's middags was hij het zelf die zijn gedachten niet op het rechte spoor kon houden. Steeds stond hij op, schonk een glas water in, liep een rondje door de kamer, draaide zich onverhoeds naar het raam alsof hij zichzelf wilde betrappen. De avond dan, misschien was dat een beter moment. Hoopvol installeerde hij zich aan zijn schrijftafel. Het schijnsel van de lamp op zijn handen en het papier was het enige licht in de donkerte van zijn appartement. Alles was stil. De stad hield zich rustig, de bedrijvigheid van de haven was weggeborgen tot aan de ochtendschemering. Hans Christiaan doopte zijn pen in de inkt en hield haar boven het papier. In zijn hoofd hoorde hij een echo van woorden, maar hij was telkens net te laat om ze te kunnen verstaan. Alles was er nog, in de verte, maar de meeuw had zo hard tegen zijn raam gebonkt, dat hij doof was geworden voor zijn eigen ideeën.

Hij raakte gewend aan de meeuw, zoals je gewend kunt raken aan een langdurige ziekte, of aan verdriet. Het uur waarop het beest aan kwam vliegen, de tijd dat hij bij het raam zat, het moment waarop hij vertrok. Hans Christiaan richtte zijn leven erop in. Als mensen vroegen naar zijn werk, 'of hij iets onderhanden had', antwoordde hij altijd bevestigend. 'Ik ben met iets groots bezig,' zei hij en geloofde het soms zelf. Iets groots was zich aan het vormen in zijn hoofd, maar de contouren waren diffuus en ongrijpbaar. Het was halverwege de ochtend: na uren van schreeuwend wit papier nog geen enkel origineel woord - Hans Christiaan zou het liefst weer in bed gaan liggen, met zijn hoofd onder het beddengoed. Buiten striemde de regen, het leek eerder november in plaats van mei. Hij balanceerde zijn pen tussen zijn duim en wijsvinger en schudde haar heen en weer, zodat er een zwarte inktspat op het papier viel. Er klonk een harde knal tegen de ruit, Hans Christiaan schoot overeind alsof hij weer op school zat en zijn leraar hem een draai om zijn oren had gegeven.

De meeuw. Aarzelend zocht hij de gele blik van het dier. Vandaag voelde hij zich nauwelijks opgewassen tegen zoveel strengheid. Hoe lang nog voordat hij gedwongen was om het raam open te zetten en de meeuw binnen te laten? De vogel zat koninklijk in de vensterbank. Zelfs in het vale regenlicht leken zijn veren stralend. De chocoladebruine vlekken waren vervaagd, van smoezeligheid was geen sprake meer. In zijn snavel hield hij een kleine vis. Alleen de staart, zilver en sierlijk met een gevorkt uiteinde, was zichtbaar. Waarom slikte de meeuw zijn prooi niet door? Waarom hield hij de vis in zijn snavel, alsof hij wilde pronken, of provoceren. Of verzoenen? Kon die kleine vis bedoeld zijn als gift? Of als omkoping? Laat mij erin. Hans Christiaan kon zijn ogen niet van de meeuw afhouden. Hij wist bijna zeker dat als hij het raam open zou doen, de meeuw de vis in zijn hand zou laten vallen. Lekker hapje. Zou hij het wagen?

Hij slikte. Nee. Nee. De meeuw was groot als een theepot, als een hoeden-doos. Als die zijn kamer binnenvloog, haalde hij zich de chaos in huis.

Laat mij erin. Geen haar op mijn hoofd.

Hans Christiaan droomde 's nachts van vissen. Hij leunde uit zijn raam en wierp zijn netten uit, om ze direct weer op te halen. Ze waren barstensvol gevuld met kronkelende, lenige visjes, die hem zwaaiend met hun glanzende staart begroetten. Het licht brak op de schubben in duizend regenboogkleuren uiteen en Hans Christiaan nam elk visje apart in zijn hand alsof het een stukje vrijheid was.

Overdag bracht de meeuw hem steeds een nieuwe vis, een échte, die achter-

bleef in de vensterbank als de vogel weer was vertrokken. Eerst weigerde Hans Christiaan zijn cadeaus zelfs maar aan te raken en liet de vis gewoon liggen. Maar toen na vier dagen vier dode vissen, met dof geworden staarten, naast elkaar onder zijn raam wachtten en de rottingslucht zelfs in de kamer te ruiken was, wist hij deze slag verloren.

Hij wachtte tot laat in de middag en na langdurig naar haven en kades te hebben getuurd, opende hij steeds het raam en griste de vissen uit het kozijn. Met afkerige vingers hield hij ze zo ver mogelijk bij zich vandaan en sloot met zijn andere hand snel, heel snel de buitenwereld weer buiten. De geur van de dood was penetrant en armoedig. Het deed hem aan vroeger denken, toen hij nog een jongetje in een schoenlappersgezin was. Zijn moeder had eens beweerd, dat bedorven voedsel beter was dan helemaal geen voedsel. Zonder eten naar bed, zelfs geen haverpap en een rommelende maag, die hem tot aan het eerste ochtendlicht wakker hield - Hans Christiaan was verbaasd hoe precies hij zich het bijbehorende gevoel nog herinnerde.

Hij wikkelde de vis in een oude krant en gooide het pakketje in de afvalbak op het plaatsje achter het huis. Toen hij tegen de avond in zijn mooie pak met glimmend gepoetste schoenen naar buiten kwam, op weg naar een feestelijk diner, lag de krant opengescheurd op de grond en waren de vissen gereduceerd tot wat graatjes en velletjes. De zwart-witte kat van mevrouw Moller, de strenge dame van wie hij zijn appartement huurde, zat zich tevreden in een hoekje te wassen.

Plotseling waren zijn dagen vol beesten. Hij had nooit veel voor dieren gevoeld, maar nu zochten ze hem op alsof hij de Rattenvanger van Hamelen was. 's Ochtends kwam de meeuw hem lastig vallen, waarna de vis die hij meebracht de rest van de dag in het kozijn lag te geuren. En aan het eind van de dag, als de schaduwen langer werden en Hans Christiaan het raam opende om de vis weg te halen, zat de kat al op zijn lekkere hapje te wachten. De kat - mevrouw Moller liet hem weten dat het dier Tobias heette, naar haar overleden broer - gaf soms zelfs kopjes. Hans Christiaan wist zich er nauwelijks een houding bij te geven, hij was niet gewend aan lichamelijke genegenheid.

De meeuw had sinds hij zijn gift geaccepteerd wist, iets triomfantelijks over zich. Zijn gele ogen glommen met de vergenoegde blik van een succesvolle koopman. De eerste bres was geslecht en Hans Christiaan verbeelde zich dat hij het dier 'ik krijg je wel' hoorde denken.

En tegelijkertijd voelde hij zich, vreemd genoeg, bijna vereerd. De meeuw

vond hem blijkbaar zo de moeite waard, dat hij elke dag een lekker visje ving om aan Hans Christiaan aan te bieden, steeds weer opnieuw, geduldig wachtend tot het raam ooit open zou gaan.

Hans Christiaan dacht vaak aan de meeuw, vaker dan aan het nieuwe verhaal dat maar niet kwam. Waarom had het dier hém gekozen als voorwerp van zijn obsessie? Wat wilde het van hem? In ieder geval ging het de meeuw om contact, dat was wel duidelijk. Zijn gele blik was gefixeerd op Hans Christiaan, zijn gehamer tegen het raam was dringend. Laat mij erin - *en dan?*

Van tien tot twaalf, dat bleef zijn vaste tijd - Hans Christiaan begon in gedachten te refereren aan 'het bezoekuur', en zijn neiging om rond die tijd het huis uit te vluchten, werd geleidelijk aan minder sterk. Totdat hij op een dag op weg was naar de ochtendkoffie bij een van de families, die graag een beroemde schrijver als huisvriend hadden en de kerkklok tien uur sloeg. De tijd van de meeuw. De vogel zou alleen op het kozijn zitten wachten, hij zou ongezien zijn vis neerleggen - Hans Christiaan draaide zich om en haastte zich terug naar zijn appartement. Die dag beseftte Hans Christiaan dat de meeuw hem iets te vertellen had, hij hoefde alleen maar goed te luisteren.

Hans Christiaan droomde dat hij het raam opendeed en zijn hand uitstak. De meeuw bood hem het visje voorzichtig aan. De schrijver sloot zijn vingers om het kleine wezentje en dankte de meeuw. Het raam ging weer dicht, maar de vogel bleef zitten om te zien wat er verder gebeurde.

Met zijn duim voelde hij schubben, gladder dan gedacht, en wist dat de vis nog leefde. Op zoek naar water, draafde hij door de kamers tot hij op het dressoir de waterkan op zijn gewone plek zag staan. Vis erin laten glijden, blij, blij, rondjes zwemmen, een uitbundige staart.

Bij het ontbijt en ook later, toen hij aan zijn schrijftafel zat, bleef hij het beeld van die vis in de waterkan voor zich zien. Het was de onverenigbaarheid van vis en huishoudelijk voorwerp, van zeewezen en wit porselein gedecoreerd met rode roosjes, dat schuurde en schaafde. Hij voelde heel vaag een trilling, de vibratie van een nieuw verhaal.

Toen de meeuw diezelfde ochtend aan kwam vliegen, moest Hans Christiaan zich bedwingen om het raam niet wild te openen. Kom, vertel het me, zou hij willen roepen, maar hij wist dat hij niet te snel van vertrouwen mocht zijn. Wie weet wat de vogel, eenmaal binnen, met zich mee zou brengen.

In plaats daarvan ging hij naar de haven, zodra het bezoekuur voorbij was. De vis nam hij mee, in een schone witte zakdoek gerold.

De vissers hadden hun voornaamste werk voor die dag al lang gedaan. Gevist, gelost, verkocht – nu was het tijd voor wat langzame klusjes. Een beetje dek boenen, een beetje netten boeten, meer niet. Hans Christiaan liep langs de zeelui, maar durfde niemand aan te spreken. Hij viel uit de toon in zijn dure lange jas, met zijn hoge, stijve overhemdboord en zijn met pommade gekamde haar. De boten lagen te rusten als grote slapende, donkere dieren en tenslotte vatte Hans Christiaan moed bij een oude schipper, die net aan boord wilde gaan.

‘Mag ik u iets vragen?’ Hij stotterde, wilde alweer weg lopen, maar liet de man toen toch de in zijn witte zakdoek verpakte vis zien.

‘Dat is een spierinkje,’ zei de schipper kort, alsof hij een schoolmeester was, die een domme leerling terechtwees. ‘Daar kun je niks mee, ze brengen niks op, die beesten.’ En op een verdere vraag van Hans Christiaan: ‘We noemen ze wel zeemeerminnen – een nutteloze soort, geen vlees en geen vis, om ‘t zo maar te zeggen.’

Tobias de kat miauwde op de gang om zijn dagelijks visje, maar Hans Christiaan zat gebogen over zijn werktafel en hoorde alleen het krassen van zijn pen op papier. Hoe vertrouwd en vanzelfsprekend dat geluid en hoe ongewoon na al die weken van stilte. Een zeemeermin – ze sprak al tegen hem, maar zachtjes. Hij moest zich nog inspannen om haar stem te horen, soms was er alleen maar een fluistering, een ademstroom langs zijn oor, maar wat hij nu te weten kwam, zette hij onmiddellijk op papier. Ongelooflijk dat hij nog maar twee dagen geleden nauwelijks nog had geweten hoe hij de pen moest vasthouden, dat zijn schrijfhand stram voelde, dat hij had getwijfeld of hij ooit nog schrijver genoemd mocht worden. Het begon natuurlijk met de zee, de wijde, diepe blauwe zee en met een meeuw, die boven de golven cirkelde en alles zag.

Ergens heel diep in die zee, buiten het bereik van mens of vogel, woonde de zeemeermin, samen met haar zeven zusters. Een paradijs, prachtig en volmaakt, dat was haar waterrijk. Maar de meermin was ontevreden, verlangde naar dat wat ze niet bezat. Hans Christiaan liet zijn pen rusten en staaarde naar de zwarte letters die hij op het blanke papier had gezet, op dat moment niet meer dan een massa kriebels zonder betekenis. Wat was dat toch, dat onvermogen om geluk te herkennen op het moment zelf? De paar keer dat hijzelf in het paradijs had verkeerd, was hij daar blind voor geweest. Pas achteraf, als het paradijs weer ontoegankelijk was, op slot zonder sleutel, dán wist hij het. Hij had het geluk in zijn hand gehouden en had het achteloos ergens laten slingeren.

De zeemeermin werd in de dagen die volgden grondig gevangen. Hans Christiaan had haar in zijn netten en liet niet meer los. De ochtenden waren felblauw, een zachte wind duwde tegen de ramen, terwijl het rumoer van sjouwers en schreeuwers en vissers beneden op de kade vroeger begon dan ooit. De Deense zomerdagen duurden nu tot diep in de avond. Hans Christiaan schreef, de pen kraste over het papier, bijna zonder pauze. Als hij af en toe even opkeek, zag hij de meeuw, die geduldig voor het dichte venster wachtte. Een visgeschenk bracht de vogel nu niet meer mee, alsof de spierinkjes hun doel gediend hadden en niet meer nodig waren. Tobias de kat was teleurgesteld en stond aan het eind van elke ochtend volhardend bij de deur te miauwen.

Het was warm in de kamer. Hans Christiaan zou het raam wel open willen zetten, maar als hij zich voorstelde hoe hij zich gewonnen zou geven, hoe de meeuw dan de kamer in zou vliegen met zijn onpeilbare blik en zijn wijde vleugels, voelde hij hoe iets binnenin hem zich schrap zette als voor een diepe val.

Nog niet.

Voorlopig ging het alleen maar over de zeemeermin. Die zwom in de diepe zee en verlangde. Naar land, naar liefde, naar het lichaam van een mens-kind. De hand van een prins tegen haar borsten. Hans Christiaan bracht haar aan land, binnen het bereik van liefde, vlijde haar tegen die strelende hand.

En ze leefden nog lang en gelukkig - maar niet in zijn verhalen. Hij geloofde meer in een open einde en permitteerde zich soms zelfs de tragische ondergang van een van zijn helden. Maar voor de zeemeermin wilde hij iets beters. Zelfs wanneer hij niet bezig was met haar verhaal, maar als gast ergens een pijp rookte bij de haard, of door de stad liep, of alleen in zijn loge een theatervoorstelling zag, was zij toch bij hem. Hij had dan het gevoel dat hij, onzichtbaar voor iedereen, een kostbare edelsteen in zijn binnenzak droeg. Een sensueel geheim. Zijn zeemeermin - nog geen enkele van zijn personages was op zo'n bijzondere manier bij hem gekomen. Niemand kon dit overtreffen. Ze was aangespoeld vanuit het niets en was gered door een zeemeeuw die haar vervolgens op zijn vleugels het verhaal had binnengedragen. Nee, zij verdiende te krijgen waarnaar ze verlangde. Hans Christiaan knikte even naar de meeuw die hem vanaf de vensterbank aandachtig gadesloeg en begon met het geluk van de meermin. Een prins die zijn hand naar haar uitstreckte, die haar gezicht in zich opnam en in haar ogen zag wie zij was. Die de voeten kuste waarvoor zij haar prachtige, zilveren staart had opgeofferd.

Hans Christiaan stopte niet aan het einde van de ochtend, zoals hij gewoon was, maar schreef door. Het einde was nu zo dichtbij, hij had het gevoel dat als hij nu de netten niet binnenhaalde, zijn hele vangst verloren zou gaan. Zijn pen doopte hij keer op keer in de pot met zwarte inkt, de letters voelden zo verrukkelijk als zijn hart. Toen hij weer van het papier opkeek, had het licht zich gedraaid, zodat zijn kamer in de schaduwen lag. De vensterbank was leeg, de meeuw was al uren geleden gevlogen. Hans Christiaan tekende een krullende guirlande onder de laatste regel en legde zijn pen neer. Klaar. Hij wist dat het gek was, maar nu zou hij het verhaal eigenlijk aan de meeuw willen voorlezen. Het raam op een kiertje open en de zeemeermin naar buiten, aan de vogel verteld. Hij stond op en ging voor het raam staan, starend naar de lege lucht.

Het verhaal klopte niet. Gisteren was hij er nog zo blij mee geweest, maar vandaag schuurde het geluk van de zeemeermin als een niet goed gestemde viool. Hans Christiaan ijsbeerde door zijn kamer. Het was bijna tien uur, hij verwachtte zijn bezoek. Vijf stappen van het raam naar de achtermuur. Zes stappen van de achtermuur naar de zijmuur. Negen stappen van de achtermuur naar de deur. Vier stappen van de achtermuur naar het raam.

Ja, nu. Snel, voordat hij zich kon bedenken. Hans Christiaan draaide de kruk van het raam naar beneden en zette het wijd open. De zomerlucht stroomde met een geur van zout en licht de kamer in, als een vlaag zand die door de wind uit een ver land wordt meegevoerd. Hij bleef even staan, met zijn handen leunend op de vensterbank, maar draaide zich toen abrupt om. Zittend aan zijn bureau, probeerde hij zich op de vellen volgeschreven papier te concentreren en niet te kijken. Zeker niet te kijken. Hij hoorde een vaag geruis en vervolgens een vastberaden bons – de meeuw was geland. Niet kijken, niet kijken, maar de haartjes op zijn armen stonden recht overeind en de zwarte letters waren een krioelende massa op het papier, dus keek hij op.

De meeuw zat op de vensterbank en tuurde van buiten naar binnen. Afwachting, alsof hij het nog niet helemaal kon geloven dat hem nu een entree gegund werd. 'Kom maar,' wilde Hans Christiaan zeggen, maar de woorden bleven aan zijn lippen plakken. In plaats daarvan ging zijn linkerhand een klein stukje omhoog, als om de vogel te wenken. De zoete zomerlucht leek een moment lang gestold in de kamer te hangen, maar toen kwam de meeuw in beweging. Hij klapwiekte even met zijn vleugels, die onmogelijk wijd en dreigend leken, veel te groot voor de niet al te

ruime kamer. Maar vervolgens vouwde hij zijn vleugels weer netjes tegen zijn lichaam en veranderde daardoor in een handzaam pakketje. Met een sprongetje hupte hij op de binnenste vensterbank.

De meeuw was binnen. Hans Christiaan zuchtte.

'Kom maar,' zei hij tegen de meeuw en het klonk niet eens gek. Nooit eerder had hij een gesprek met een beest gevoerd, maar nu was er plotseling het gevoel dat hij alles zou kunnen zeggen en dat hij dan nog antwoord zou krijgen ook.

'Ik heb je verhaal opgeschreven,' zei hij en ging staan.

De meeuw knipperde even met zijn gele ogen, maar bewoog zich niet.

Hans Christiaan pakte zijn manuscript, liep naar de tafel en zei nog eens: 'Kom maar.' Waarop de meeuw zijn vleugels uitsloeg, een klein stukje opsteeg, met de punt van zijn linkervleugel het dressoir raakte, net niet de waterkan omstootte en met een fladderende beweging onelegant op de tafel landde.

Zo dichtbij. Hans Christiaan zou hem kunnen aanraken. Als hij zijn hand uitstreckte, zou hij met een vinger langs de witte veren kunnen gaan. Maar dat deed hij niet. In plaats daarvan ging hij zitten met de stapel beschreven papier tussen hem en de meeuw in. Bezoek, dit was een echte bezoeker, de allereerste die hij hier in deze kamer ontving. Bezoek hoorde je iets aan te bieden, een versnapering, of een drankje. 'Ik heb niets voor je. Geen stukje brood, geen vis,' zei hij. De meeuw keek hem aan. 'Of misschien toch wel? Een kopje thee, wil je een kopje thee?' Hij voelde zich dwaas, maar dit was de enige manier die hij kende.

Dus pakte hij een porseleinen schoteltje met een blauw randje en schonk die vol lauwe thee. De meeuw bleef beleefd zitten toen hij het schoteltje voor zich kreeg, maar na een moment stak hij zijn snavel in de thee. Hij liet een discreet poepje op de houten vloer vallen.

Hans Christiaan durfde weer te ademen. Hij pakte het verhaal over de zee-meermin en begon voor te lezen. Blad na dichtbeschreven blad. Af en toe nam hij zelf een slok thee uit een porseleinen kop met hetzelfde blauwe randje als het schoteltje. De meeuw zat op de rand van de tafel en leek te luisteren. Bij het gelukkige eind goed al goed, gingen zijn ogen schuil onder de grijze oogleden. Hans Christiaan wist niet of dat een goed teken was of niet. Het verhaal was uit. Hij zweeg. De meeuw leek tegelijkertijd zowel argelozer als dreigender dan toen hij nog elke dag buiten voor het dichte raam zat. Zoveel dagen standvastig gewacht. Hans Christiaan schraapte zijn keel. 'Is dit wat je had verwacht? Is dit wat je wilde, of waren je verwach-

tingen mooier dan de werkelijkheid?’ Het was of iemand opeens een hand uitstak en hem iets aanreikte. Daar was het, tastbaar en solide als een kanonskogel. Het felle verlangen van de meeuw, dat hem had gedreven tot de plek waar hij nu was, de rand van de notenhouten tafel in het appartement van deze mens.

Hans Christiaan wreef zijn handen alsof hij ze gebrand had. Hoe kun je verlangen naar iets dat je niet kent?

De meeuw wilde niet meer weg. Hij had zijn thee gedronken, was de hele tafel over gelopen, had zijn vleugels uitgeslagen en was naar de schoorsteenmantel gevlogen, had de lijst van het schilderij van een boerderij bij zonsondergang een zwieper gegeven, had een stapel boeken omgegooid en was weer terug naar de tafel gevlogen. En bleef daar zitten, ook al had Hans Christiaan het raam zo wijd mogelijk opengezet.

‘Nu moet je gaan,’ zei hij. Maar de meeuw ging niet, hij poetste zijn veren. Hans Christiaan wist niet hoe hem te overtuigen. Het theebezoek was afgelopen, maar hoe kreeg hij nu het bezoek weg? Hij wenste dat hij het raam nooit had opengedaan. Of nee, dat was niet waar. Maar nu wilde hij zijn kamer terug. ‘Je moet gaan,’ zei hij nog eens. ‘Het was me een eer je te ontvangen.’ De meeuw keek hem ondoorgroendelijk aan. Het beest verwachtte iets. Dit binnendringen was blijkbaar slechts een eerste stap. Hans Christiaan knoopte zijn hoge boord een stukje open. Hij kon hier niet aan voldoen, onmogelijk. Hij wist niet eens wát de meeuw precies van hem verlangde. Hij faalde.

‘Kom,’ zei hij. ‘Je zou hier niet gelukkig zijn, dit is echt niet het paradijs waar je het misschien voor aanziet. Als je hier bleef, zou je de lucht missen en de wind en de regen. Je zou je vleugels beschadigen in deze kleine kamer. Je zou niet meer rond de wolken kunnen zeilen op een uitbundige zomerochtend.’ Hij voelde zelf hoe benauwd dat zou zijn. Waarom kon de meeuw dat niet voelen?

Aan het eind van de middag stak er een zeewind op, die regelrecht de kamer in waaide, zo door het openstaande raam. Hans Christiaan huiverde. Hij wachtte nu al urenlang. Stel je voor dat de vogel hier zou overnachten, dat hij hem morgenochtend vroeg hier weer op de tafel zou aantreffen. Dat hij hem opnieuw in de ogen zou moeten zien, hem zou moeten aanspreken. Stel je voor dat de vogel zijn ontbijt zou willen delen, op zijn bureau zou komen zitten terwijl hij het verhaal van de meermin nog eens doornam. Dat het beest hem zou aanraken. Nee. Een bijzonder ongelukkige situatie, voor

hen allebei, die absoluut vermeden moest worden.

Hij nam een besluit, stond op en sprong, wild met zijn handen wapperend, op de meeuw af. 'Ksst, ksst.' Zoals verwacht, schrok de vogel, strekte zijn poten en schreeuwde één keer, hard en schel. Toen vloog hij het kleine stukje naar de vensterbank, draaide zijn kop nog een keer om. 'Het spijt me.' Hans Christiaan had zijn handen naar beneden laten zakken, ze voelden onbeholpen en lelijk. 'Je zou je eigen ondergang bewerkstelligen als je hier bleef,' zei hij tenslotte en achtte zich een lafaard. 'Dit is niet jouw wereld.' De meeuw wendde zijn blik af, spreidde zijn vleugels en stortte zich naar buiten. Als de witte, gevleugelde vrijheid zweefde hij boven de kades, de haven, de zee.

Hans Christiaan zat achter zijn bureau, een enkele lamp stond vlak bij de stapel papier als een baken in de kamer vol schaduwen. Buiten dempte de schemering het late licht. Een afspraak bij een rijke familie die hem wilde horen voorlezen, had hij afgezegd. Op dit moment zou hij het liefst nooit meer onder de mensen komen. Hij doopte zijn pen in de inkt en begon.

Eerder die avond had hij het gelukkige einde van de zeemeermin met een paar dikke krassen geannuleerd. Sinds het bezoek van de meeuw wist hij waarom dat geluk schuurde en wrong. Hij had zich laten verblinden, hij had de meermin al te lief gehad en had zijn ogen gesloten voor haar onvermijdelijke ondergang. Zij kon niet gelukkig worden – met blote voeten op het land, hand in hand met de prins was niet voor haar weggelegd. De zeemeermin was precies dát – een meermin. De prins was een mens. Twee soorten, twee werelden. Dat die twee elkaar zouden raken, zouden áánraken, was uitgesloten. Hoe had hij dat eerder over het hoofd kunnen zien? Natuurlijk kon zo iets niet goed gaan. Ieder zijn eigen paradijs.

De zeemeermin wilde een mens worden. Kun je verlangen naar iets wat je niet kent?

Ja. Ja. Ja. Hoewel het meeste verlangen in de wereld bestaat uit spijt, uit een hunkering naar iets dat ooit is geweest, is er ook een andere, meer pure vorm. Het verlangen dat op zichzelf staat, dat is losgekerfd van heden en verleden, van kennis, van omstandigheden. Dat is het prachtigste en tegelijk ook het allergevaarlijkste verlangen, omdat het zo heftig is en zo roekeloos. Het verlost en verleidt, totdat je vergeet wie je bent en waar je thuishoort. Wie er gehoor aan geeft, raakt uiteindelijk alles kwijt, dacht Hans Christiaan. In het schijnsel van de lamp zagen zijn handen eruit als de handen van een vreemdeling. Gemaakt om een pen vast te houden en in boeken te bladeren, niet om te strelen of gestreeld te worden.

De zeemeermin had dat vreselijke verlangen gevolgd. En daarom moest ze worden vernietigd, de enige logische afloop van haar verhaal. Hij doopte zijn pen in de pot met zwarte inkt en legde de ondergang van de meermin vast. De meeuwen daalden als een witgrijs leger op de stad neer, betwistten de vissers hun netten vol zilveren vissen. Hun snerpande stemmen drongen in de kamer naar binnen, sprekend in een taal die mensen niet verstonden. Eén meeuw maakte zich van de groep los en cirkelde boven de masten van de boten en de daken van de gebouwen aan de kade in het rond. Met zijn vleugels weefde hij een grote ring tussen stad en zee en lucht, alles met elkaar verbindend.

Het was middag, de dag had het grootste deel van zijn energie verbruikt. De wandelaars liepen samen met hun eigen langgerekte magere schaduwen op de kade, als bewegende bezemstelen, of bonenstaken. Hans Christiaan stond stil voor het dichte raam en keek naar buiten. ■

Zeg maar dat ze het gezegd hebben ...

Barbara Van den Eynde

Natuurlijk zou ik anders schrijven, mocht ik een man zijn. Schrijven heeft alles te maken met beleven en beleven op zich is bepaald door een serie factoren, zowel innerlijk biologische als uitwendig beïnvloedende factoren. Wat wil zeggen dat ik evengoed anders zou schrijven mocht ik blind zijn of geboren in een gezin met analfabete ouders.

Lief Achten

Ik put uit de mannen in mijn leven en de man in mij. Ik vind het erg bevrijdend via mijn pen tijdelijk aan mijn geslacht te kunnen ontsnappen.

Nicole Verschoore

Ik heb een heel boek in de ik-vorm geschreven en ik was een man. Het is niet moeilijk: ik voel me die man. Je weet wel, Flaubert zei dat hij Emma Bovary was en zo was ik Edmond Beaucarne uit Les Parchemins de la Tour. In mijn korte verhalen ben ik ook Joris, de O.K.-Hollander, zelfs Oluf, waar de vrouw eerst op neerkeek. Ik heb die mannen gekend en vind ze interessant. Ik voel wat ze hebben gevoeld.

Lief Vleugels

Zowel mannen als vrouwen schrijven proza, zowel mannen als vrouwen schrijven poëzie. Ik denk niet dat het ene een meer vrouwelijk karakter heeft dan het andere. In poëzie kan ik net iets meer kwijt en net iets minder. Minder omdat het compacter is, minder uitgesponnen en tegelijkertijd meer, omdat het compacter is, meer uitgewerkt. Ik hou van allebei, precies omdat ze zo verschillend zijn. Voor mij zijn het twee literaire vormen die elkaar aanvullen.

Scherven rapen

OEFENING VOOR MORGEN

ik heb je dichtgeklapt
en weer opengevouwen
je oefent in verdwijnen
en ik in scherven rapen
ik ben goed in lijmen en vergeten
hoe je omkeek en versteende
ik kan het niet laten
je voetspoor om te draaien
ik kan van hielen tenen maken

je oefent in voorbij zijn
en ik in leegstand
in niet willen weten
hoe we langzaam verkrotten

je hebt me opengevouwen
en weer dichtgeklapt

ONVOLTOOID

zoals huizen hier aan kerken
hangen, hangen de jaren aan mij
zijn we minnaars of verliezers?

de randen van voorbij zijn
ingehaald, je hebt je ingenesteld
uitgezaaid, je handen blijven
eindeloze achten
schrijven rond mijn borsten

je vloeit van bergen onder oceanen
doorheen mijn glas in lood
zijn we winnaars of bedriegers?

ZEELUCHT

almaar minder wordt
de milde wind van meeuwen
een natte sluier wist de einder
tussen polder en barok

en dat afstand niet
aan ons zou kleven
wij de maan en wij
de golven, we zouden
sporen achterlaten

we zouden bruggen bouwen
van vaderland naar moederland
we zouden vogels worden

en dat tijd ons niet
uiteen zou spoelen
wij de maan en wij
de golven, we zouden
schelpen eten

almaar minder worden
de wortels van je woorden
je ribben in het zand
en dat ik zeelucht wilde zijn

SPOREN

je bent de kleur van de muren
die niet bij de meubels past
het gaatje van je sigaret
de vlek van oude wijn
je naam in de deur gekrast

je bent de lege fotokader
het weggescheurde blad
de stilte en de storm
de krakende trede, de geur
van andere vrouwen

je bent de barst in het raam
toen ik met de asbak smeeft
de barst in de asbak
die de klap overleefde
de barst in je naam

je bent voltooid verleden

Claire Nicolas White en *The Elephant and the Rose*

Biografie

Claire Nicolas White is in 1925 geboren in het Noord-hollandse dorpje Groet, als oudste dochter van Joep Nicolas en Suzanne Nys. Zij bracht haar jeugd tot de leeftijd van 14 jaar in Nederland door, waarop ze met haar ouders en haar zusje Sylvia naar Amerika verhuisde. Toen haar ouders na 18 jaar naar Nederland terugkeerden, bleef zij als achttienjarige in Amerika. Zij is getrouwd met de beeldhouwer Robert White, die in 2002 overleed. Zij schreef o.a. libretto's en toneelstukken, de roman *The Death of the Orange Trees* (1963), een biografie over haar vader *Joep Nicolas, zijn leven en werk* (1979), een autobiografie *Fragments of Stained Glass* (1989), in het Nederlands vertaald onder de titel *In glas gebrand*. Zij vertaalde *De Aanslag* van Harry Mulisch, *De Verdwenen Verdwijning* van Tim Krabbé en *Indische Duinen* van Adriaan van Dis in het Engels. In openbare bibliotheken in Vlaanderen zijn enkele van deze boeken beschikbaar (www.ovinoob.be). Haar gedichten verschenen in verschillende gedichtenbundels en magazines. Het gedicht *Return to Sint Odiliënberg* werd opgenomen in *The Best American Poetry 2002*. Zij geeft het poëziemagazine *Oberon* uit. Na de biografie van haar vader en haar autobiografie lijkt het bijna onvermijdelijk dat zij *The Elephant and the Rose* zou schrijven. Het is geen roman, het zijn memoires over haar familie, in het bijzonder de levensgeschiedenis van de vier Vlaamse zusters Nys, die allemaal met gekende kunstenaars zijn getrouwd: Maria met de Engelse schrijver Aldous Huxley, Jeanne met de Belgische decorontwerper-regisseur René Moulaert en nadien met de Franse dichter en toneelschrijver Georges Neveux, Suzanne (de moeder van Claire Nicolas White) met de Nederlandse glazenier Joep Nicolas en Rose met de Belgisch-Franse schrijver Eric de Haulleville.

Bronnen voor *The Elephant and the Rose*

De schrijfster heeft zich verdiept in stapels familiepapieren en foto's die meer dan een eeuw bestrijken, in geschreven memoires (zoals van haar moeder Suzanne) en op band opgenomen getuigenissen (haar tante

Jeanne), in familie verhalen en grappige, familiale anekdotes en de vele uitgaven over het leven van Aldous Huxley. En dan zijn er natuurlijk haar eigen herinneringen, waarbij ze in de inleiding van *In glas gebrand* opmerkt dat het geheugen (van een kind) weliswaar volledig onbetrouwbaar is, maar dat het minder de waarheidsgetrouwheid is die ze belangrijk vindt dan wel het hoe en het waarom. De vraag die ze zich stelt en wil beantwoorden in *The Elephant and the Rose* is hoe het komt dat een familie van welvarende, degelijke handelaars geleidelijk evolueert naar een over de wereld uitwaaiende familie van artistieke bohémiens, terwijl twee wereldoorlogen hun land verwoest hadden. Of hoe komt het dat de vier mooie dochters van haar grootmoeder trouwen met schrijvers, dichters, kunstenaars ...?

Inhoud van het boek

We krijgen een levendig beeld van 'het leven zoals het voor hen was' in verschillende landen (Engeland, Italië, België en Nederland) in opeenvolgende periodes. Het relaas begint in de negentiende eeuw in het stadje Sint-Truiden, waar Emérence de dochter uit de stoffen- en merceriewinkel *De Roos* trouwt met Richard, de zoon uit *De Olifant*, winkel van koloniale en kruidenierswaren. Dit zijn de overgrootouders van de schrijfster. Er komen twee kinderen uit dit huwelijk voort. Georges Baltus wordt schilder; hij speelt een belangrijke rol in het boek door de joviale interesse die hij voor de familie toont en ook onrechtstreeks door de doorvertelde herinneringen over Sint-Truiden en zijn voorouders. Zijn zuster Marguerite Baltus heeft de nonnenschool doorlopen, waaraan zij heel haar leven sterke herinneringen overhoudt, zoals ik ook weet uit de correspondentie die zij tot haar dood in 1966 met vader Hans Van Werveke onderhield. Annex aan de school was een 'zothuis' voor vrouwen, die door diezelfde nonnen verzorgd werden. Tijdens de speeltijd speelden de schoolkinderen en de psychiatrische patiënten samen op de speelplaats. Het onderwijs maakte bij Marguerite de interesse voor kunst en voor andere culturen wakker. Toen zij op de leeftijd van achttien jaar van school thuisbleef, was zij enorm gefrustreerd door het leven thuis, dat draaide om de handel waar ze een hekel aan had. Eigen initiatief in haar privéleven was haar vreemd. Tot overmaat van ramp arrangeerde haar moeder een huwelijk met Norbert Nys, een wolhandelaar uit Kortrijk, voor wie ze geen liefde voelde en die geen interesse voor cultuur had.

Wanneer de eerste wereldoorlog uitbreekt en Marguerite met haar vier dochters naar Engeland vlucht, voltrekt zich bij haar een metamorfose. Bevrijd van het huwelijksjuk en gedwongen door de omstandigheden, ont-

plooit zij zich tot een actieve, zelfbewuste, onafhankelijke vrouw, die haar dochters met kunst in aanraking brengt. De dochters, verstoken van regelmatig onderwijs, komen in contact met personen, situaties en landen, die hun verdere leven diepgaand beïnvloeden.

Maria heeft Aldous Huxley leren kennen wanneer zij op zestienjarige leeftijd in Garsington belandt (1916). Op dit landgoed willen Philip Morrell, liberaal parlementslid en zijn extravagante vrouw Ottoline onderdak verlenen aan oorlogssweigeraars en hen op de boerderij laten werken. Maria ontmoet er een bonte verzameling kunstenaars en geleerden, zoals Bertrand Russell, Katherine Mansfield, D.H. Lawrence, Lytton Strachey, Dora Carrington en vele anderen. Ze verlooft zich met Aldous Huxley.

Uittreksel p. 119-120

‘Van zodra het schooljaar op de academie in Glasgow gedaan was, pakte Marguerite de hutkoffer en vertrok met Jeanne, Suzanne en Rose naar Londen. Ze hoopte daar Maria te overtuigen om hen naar Italië te vergezellen. Maria kwam weliswaar naar Londen, maar weigerde mee te gaan. Ze nam de trein naar Oxford, waar Aldous op haar wachtte. (...)

De tocht over het kanaal naar Le Havre, doorzeeft met Duitse onderzeeërs, was een nachtmerrie voor de meisjes, die angstig tuurden naar het water, waar gevaarlijke monsters zich in de diepte verscholen. (...)

Maar voor Marguerite was haar vrijheid ver van huis een uitdaging, een enige gelegenheid de wereld te zien. (...)

Parijs was een tussenhalte en tenslotte, oorlog of geen oorlog, een stad vol bezienswaardigheden. Wat een opvoeding voor de kinderen, dat was nog eens iets anders dan de nonnenschool. (...) Hongerig en verhit sleurde Marguerite haar dochters mee langs de Eiffeltoren, het Louvre, de Arc de Triomphe, Saint Germain, maar de meisjes keken vooral hun ogen uit op de borden met eten van de officieren met verlof, die op de terrasjes zaten.’

In Florence trekken ze in een oud klooster in, dat door de schoonvader van oom Georges, de Duitse beeldhouwer von Hildebrand, tot een waar paleis was omgebouwd. Het gehele gelijkvloers werd ingenomen door ateliers, waarvan de muren van onder tot boven door von Hildebrands dochter met vagelijk preraphaëlitische taferelen beschilderd waren. Er kwamen veel vrienden over de vloer. De gesprekken gingen over kunst, muziek en literatuur.

Wanneer het huis van von Hildebrand door de regering wordt opgeëist, verhuist de familie naar een villa in de buurt. De meisjes sluiten vriendschap voor het leven met Constanza Fasola, een meisje uit een dichtbijgelegen

villa, naar wie ze later allemaal terugkeren.

De meisjes schilderen, Rose danst, Jeanne speelt weer viool en flirt met officieren en Maria krijgt brieven van Aldous naar wie ze langouereus verlangt. Op een dag beslist Marguerite dat ze uitgekeken zijn op Florence en ze sleept haar dochters onder protest mee naar Napels, vanwaar ze Pompeï bezoeken, maar al de musea waren gesloten en met zandzakjes gebarricadeerd. In november wordt de wapenstilstand getekend. Ze vertrekken naar België, waar Emérence hen met open armen ontvangt.

Hier wil ik even een passage invoegen van het hoofdstuk 'De familie Nys' uit *Herinneringen uit Kinderjaren en Jeugd* van Hans Van Werveke (uitgave van Liberaal Archief, p. 83): 'In het voorjaar 1919 werd een vriend in Bellem ziek (...) en werd mij gevraagd een namiddag bij hem door te brengen. (...) Die dag heb ik de vier meisjes Nys leren kennen. (...) Die middag heeft op mij een diepe indruk gemaakt. Volgens de toenmalige opvattingen stond voor ons jongens omgang met meisjes nog steeds onder streng toezicht. Wel ging men naar danslessen en danspartijen, waarbij steeds iets als een soort voorbereiding op mogelijke verloving en huwelijk voor de geest stond. Maar een gewone omgang, waarbij men elkaar zonder enige bijbedoeling leerde kennen, dat was volkomen uitgesloten. Hier ontmoette ik nu vier zusters, zonder hun ouders op bezoek bij vrienden en er begon onmiddellijk een ongedwongen contact met de zo-even nog onbekende bezoeker. Dadelijk noemden ze mij bij de voornaam, dadelijk begon er een gesprek over het vele interessante, dat zij de laatste jaren hadden beleefd.'

We leren de vier zussen in Claires *The Elephant and the Rose* kennen als evenzoveel verschillende persoonlijkheden. Maria heeft, na enkele lessen bij Nijinsky in Londen, om fysieke redenen het dansen moeten opgeven. Zij wordt de rechterhand van Aldous Huxley, die slechtiend is. Ze is zijn secretaresse. Zij houdt sterk de familiebanden aan. Aldous en zij helpen de andere drie financieel wanneer nodig.

Uittreksel p. 321

'Het leven van de vier zussen overspande een volledige eeuw. Wat is de wereld tijdens hun leven veranderd! Toch bleef in elk van hen een verbondenheid met hun oorsprong in Bellem en Sint-Truiden levendig. Als ik nu aan hen terugdenk, zie ik ze alle vier voor mij, broos maar ook sterk, gewapend met de innerlijke kracht van de matriarch Emérence en met de fantasie en de *joie de vivre* van oom Georges. Zij brachten de betovering

van kunst en literatuur in mijn leven. Nu ook ik oud word, draag ik ze mee als kleurige paraplu's, moeder, tantes, vrouwen, wier leven de vervoering van vreugde en schoonheid kende, maar ook de diepte van smart en die me leerden om beide verduuldig te beleven'.

Uittreksels hoofdstuk 13 'Tussenspel'

In de zomer van 1921 besloot Maria dat het nodig was voor Aldous en waarschijnlijk ook voor haarzelf, om naar Italië te gaan, ver van Engeland. Florence was voor haar, zoals trouwens ook voor Suzanne, een onvergetelijk paradijs gebleven, dat zij met hem wilde delen. Zij was de ideale echtgenote van een genie, alle plooiën streek ze glad, zodat hij gelegenheid had om te scheppen en de resultaten van hun verblijf in Florence waren er naar, want binnen de twee maanden had hij zijn eerste roman geschreven, 'Crome Yellow' die hem beroemd zou maken. Zij hadden de Villa Minucci gehuurd, nabij Villa Fasola, waar Constanza voor alle meisjes Nys een oprechte, trouwe vriendin geworden was.

En wat was het leven prettig, *al fresco* lunchen in de tuin, wandelingen maken, naar muziek luisteren, dineren met vrienden. En altijd was het Maria die Aldous' aandacht op leuke dingen vestigde en hem deed kijken en zien naar de vogel, de vlinder, de kleur van de heuvels in de verte. 'Voor zover ik menselijk ben geweest – en ik heb een grote aanleg om het niet te zijn – is het dank zij haar', zei Aldous.

En toch was hij een vriendelijke man, hij kon vrolijk zijn en voerde heerlijk erudiete conversaties, met een fluwelen, muzikale stem. Vrienden vonden hun levenskunst onweerstaanbaar, zoals Dick Diver en zijn vrouw in *Tender is the Night*, dat verleidelijk kunstenaarsleven in het buitenland tussen de twee oorlogen. Maar in het boek van Fitzgerald lag bij de vrouw op de achtergrond de waanzin op de loer, terwijl Maria's gevoeligheid een steunpilaar was: beschermend, onzelfzuchtig, toegewijd. Ze typte zelfs Aldous' manuscripten, met twee vingers, hoewel haar spelling blijk gaf van verbeelding, maar niet echt correct was, zoals trouwens ook bij Suzanne het geval was.

Ze had wel eeuwig in Italië willen blijven, maar in de herfst keerden ze terug naar Londen, waar Aldous nu succes had en een beter betaalde baan bij Condé-Nast aangeboden kreeg.

In hun nieuw appartement zou er plaats zijn voor Suzanne, die zo vreselijk aan verandering toe was. Maria zorgde niet alleen voor Aldous, maar ze voelde zich ook verantwoordelijk voor haar zusters. Ze had altijd die behoefte gevoeld om voor anderen te zorgen. Jeanne was getrouwd zon-

der veel tralala, even eenvoudig als Maria zelf, maar Maria stuurde haar geld om haar op weg te helpen, ondanks het feit dat de Huxleys het toen nog niet breed hadden. Ze stelde Jeanne en haar man zelfs voor bij hen te komen wonen. Typisch voor haar no-nonsense uitspraken schreef ze aan Jeanne: 'We zullen altijd wel rijst hebben om te eten. Wat heeft een mens meer nodig!'

Maar nu was het dus Suzanne die het vreselijk nodig had om weg te gaan, zij moest weg. Als uitvlucht voor haar overkomst stelden ze voor dat Suzanne enkele covers voor een magazine zou tekenen, waarvoor Aldous schetsen had gemaakt. Maria wist dat werken als kunstenaar het enige was waarin Suzanne geïnteresseerd was en Aldous had nu de leiding over een nieuw magazine, *House and Garden*.

Suzanne was opgetogen en dankbaar dat ze kon vluchten. Dick en het kind-meisje sliepen in de grote slaapkamer, daarom plaatste Maria voor Suzanne een bed achter een kamerscherm in Aldous' kamer. Zijzelf sliep *chambre apart*. Het uitdrukkelijke bevel geen kinderen meer te krijgen maakte deze voorzorgsmaatregel nodig, of misschien dacht ze dat wat liefdevolle aandacht vanwege Aldous heilzaam zou zijn na Suzannes nachtmerrie met Sauer. Waarom of wat ook de schikkingen waren, Maria was nooit jaloers en Suzanne was een onschuldige flirt, die het allemaal romantisch vond. Zij en Aldous voerden lange gesprekken aan weerszijden van het scherm.

Hij hield van bijbelverhalen, daarom vertelde hij haar in het koude appartement de geschiedenis van koning David, die Bathseba in bed nam om hem warm te houden. Aldous hoorde een diepe zucht van spijt aan de andere kant van het scherm.

'Wat zonde dat ik Bathseba niet ben,' waarop ze in slaap viel.

Maria kloeg soms over wat ze Aldous' 'passieve weerstand' noemde, terwijl hij zich bekloeg over Suzanne, 'Die trut weet niet wat ze wil.' In elk geval schijnt het dat Bathseba nooit in zijn bed belandde.

In die periode was Aldous ook muziekcriticus. Maria stuurde Suzanne met hem mee naar concerten, terwijl zij vroeg naar bed ging. Als ze thuiskwamen, werden ze dringend verzocht bij haar op bed te komen zitten en haar de avond te beschrijven. Maria hield van lange babbels, terwijl ze in bed lag, intense persoonlijke gesprekken over het leven en over de liefde, waarbij ze wijze raad gaf aan haar zussen.

'Je moet nooit, maar dan ook nooit jaloers zijn op je minnaar', was er een van, die Suzanne ter harte zou nemen. Maar ze vond Aldous toch wat hypocriet wanneer hij bij thuiskomst haar kuste in plaats van Maria, onder het voorwendsel dat hij te blind was om het verschil te zien.

Ze hielden diners op het appartement, met gasten waaronder de Sitwells, Osbert, Sachaverell en Edith of de criticus Thommy Earp die, hoewel alcoholieker, bij de zusters Nys in de gunst viel, omdat hij de hele Belgische literatuur had gelezen. De Huxleys waren helemaal niet snobistisch. Als er mensen kwamen dineren die ze vervelend vonden, lieten ze dat niet merken; een etentje bij de Huxleys was juist goed voor het ego van die mensen. Aldous' grote brein werkte democratisch, maar het was bekend dat Aldous en Maria, als ze eindelijk van hun triestig gezelschap verlost waren, op hun hoofd gingen staan, een kalmerende yogaoefening.

Aldous hield ervan om zijn gasten een eindweegs naar huis te vergezellen. Wanneer hij langer wegbleef dan gewoonlijk, stond Maria aan de deur te wachten, bezorgd over hem, soms in tranen; zij vreesde dat hij met zijn slechte ogen de weg was kwijtgeraakt. Kinderen op straat hielden hem voor de gek, die lange magere man, een beetje gebukt, met zijn dikke brilleglazen met het donkere montuur en ze noemden hem Quangle Wangle. Elke morgen spande hij de clips onderaan zijn broekspijpen en fietste weg in Londen en dat boezemde Maria nog het meeste schrik in. Ze liet niet merken dat ze bang was, ze liet hem doen. Zijn zicht was een rare puzzel, want sommige dingen deed hij met gemak, hij was bijvoorbeeld een gretig museumbezoeker. Anderzijds was lezen een probleem en ze las hem uren aan een stuk voor. In die periode las ze *The Travels of Le Père Huc in Tibet*. Op rustige avonden thuis dansten Aldous en Maria bij de grammofoon de foxtrots en de tango's die zij in Brussel geleerd had, terwijl kleine Matthew, nu twee jaar oud, aan Aldous' lange been hing en meezwierde. Het leek Suzanne het ideale gezinnetje zonder ooit enige spanning tussen hen. Het was 'harmonieus' zei ze en geleidelijk aan herstelde ze en was ze gelukkig met hen. Haar zuster werd een rolmodel voor haar. Het beheer van een belangrijke echtgenoot; het was een roeping. Maar voor Suzanne zou dat niet volstaan; zij wou ook zelf werken. Misschien vermoedde ze toen al een soort koortsachtig knagen, een gebrek aan eigenheid bij haar zuster Maria, dat haar uiteindelijk zou verteren.

Ze had ontzag voor Maria's elegantie. Het viel haar op wat een indruk Maria maakte als ze een gezelschap vervoegde. Bijvoorbeeld bij een lezing door Roger Fry droeg ze een taffeta jurk met een assorti vederen cloche. Ze liet haar bruin haar nu lang groeien, nadat Morrell haar tijdens de oorlog een pagekopje had geknipt, ze droeg het nu '*en torsade*', met de scheiding in het midden, in de nek met een schildpadden haarspeld bijeengehouden. Op een avond waren ze op een gekostumeerd bal uitgenodigd. Maria bleef thuis en zond Aldous en Suzanne ernaartoe met het excuus dat zij op

Nanny's vrije avond bij de baby moest blijven. Ze had voor Suzanne een zwarte, satijnen japon gemaakt, aansluitend in het middel en met een lange wijde rok, zonder mouwen, een lage halsuitsnijding en een wijde gouden kanten kraag. Zij was een ervaren naaister en maakte al haar jurken en hoeden zelf. Suzanne kamde haar zwart haar naar achter en draaide het in een lage chignon, zodat ze er volgens Aldous als koningin Nefertete uitzag, waarvan in Egypte de buste net was ontdekt. Maria stak enkele pauwenveren in de chignon, gaf Suzanne een masker en weg waren ze. Aldous zag er prachtig uit in zijn smoking.

Heel de avond dacht iedereen dat Suzanne Maria was, tot een raadselachtige, gemaskerde vreemdeling binnenkwam. Hij droeg een zwarte fluwelen broek, een witte zijden bloes en een rode band rond het middel. Aldous vroeg haar ten dans.

'Hebben wij elkaar al niet eens ontmoet?' vroeg hij gepuzzeld.

'Ik meen van niet, maar bent u niet de beroemde schrijver, Aldous Huxley?' Aldous begon te lachen. 'Schatje,' zei hij, 'je vergat je parfum te verwisselen'. Maria rook altijd heerlijk, zij was een van de eersten die Chanel N° 5 gebruikte.

Ondertussen had een charmante jonge schilder Suzanne ten dans gevraagd, Mark Gertler. Hij vroeg of ze voor hem wou poseren. Maria, die zich het losbandige leven in Garsington herinnerde, waarschuwde haar zuster. 'Kijk uit! Hij kust de meisjes achter de deuren.'

Nu was Gertler smoorverliefd op Carrington, de schilderes die in Garsington was geweest. Suzanne poseerde voor Gertler en vergezelde hem in de lente op wandelingen tijdens dewelke hij haar vertelde over de jaren, die hij in sanatoria voor tuberculose had doorgebracht, over het leven op Garsington, waarvoor hij haar waarschuwde er nooit heen te gaan, het zou haar bederven en haar cynisch en verdorven maken. Een beetje tot Suzannes spijt kwamen er geen kussen achter deuren, maar wel twee portretten.

Toen het zomer werd, vertrok Maria naar Italië en Suzanne bleef bij Aldous achter, met de strikte richtlijn hem als ontbijt zijn porridge te geven. Er was dat jaar een ander boek van Aldous verschenen, een bundel korte verhalen onder de titel *Mortal Coils*. Met een deel van de opbrengst trakteerde hij Suzanne op een cursus modetekenen en met de nieuwe technieken, die ze leerde, voltooide ze de covers voor *House and Garden*, waarvoor ze vergoed werd. Toen reisde Aldous Maria met zijn kat in een mand achterna. En met het eerste geld dat ze verdiend had, keerde Suzanne naar Sint-Truiden terug. (...)

De zusters waren zo verschillend. Fysiek waren Maria en Suzanne

gelijkaardig: fijn, sterk, met scherpe neuzen en een zenuwachtige energie, die bij tijden uitputtend was om mee te leven. Zij waren vogels. Jeanne aan de andere kant was zwaarwichtig, humeurig, somber, aandachtiger. Fysiek was ze steviger en sterker. Ze had feliene karaktertrekken zoals een gevaarlijke kat. Maria, ondanks haar beschermend instinct van oudere zuster, leek verbazend afhankelijk van Jeanne, alsof ze verlangde naar een vertrouwelijkheid, die Jeanne zelden kon opbrengen. Voor Suzanne was Maria het idool, terwijl Jeanne gedurende haar hele jeugd over haar de baas had gespeeld, haar plagend en bekritiserend.

(...)

Blanche en haar echtgenoot waren fervente tennissers; daarvoor kleeadden ze zich in een vlekkeloos wit sporttenue. Omdat ze wisten dat een jonge man, Joep Nicolas, een artiest in spe, ook op het tennis zou zijn, drongen ze aan dat Suzanne zou meegaan. Ze reed achterop de fiets mee.

Suzanne beschreef haar indruk van de jonge man in een getuigenis. 'Hij had een blanke huid, roze wangen, gekruld, bijna gekroezeld bruin haar, zijn blauwe ogen altijd gesluierd door zware oogleden met wimpers die een vrouw jaloers zouden maken; maar de baard die hij tweemaal daags moest scheren, gaven hem een mannelijk uitzicht.'

Hoewel Suzanne niet tenniste, bleek de jonge man meer geïnteresseerd in haar dan in het spel. Ze praatten en hij stelde voor haar naar huis te vergezellen langs de oevers van de Maas, tussen de rijen hoge populieren. Klaprozen en korenbloemen groeiden in de groene weiden tussen hoge grassen. Voor hen lag de ommuurde stad met haar middeleeuwse toren, haar kathedraal, waarboven het beeld van Sint-Christophorus zich verhief. Joep, vierentwintig jaar oud, begaafd en rusteloos, had juist beslist wat zijn beroep zou zijn. 'Ik zou nooit advocaat kunnen worden, of op kantoor werken. Ik moet altijd iets doen, ik kan niet stilzitten. Ik ben tevreden als schilder, dat betekent een soort arbeider.'

Hij vertelde Suzanne over zijn eerste opdracht, waaraan hij werkte, namelijk muurschilderingen van de crypte in een klein romaans kerkje in Asselt, een dorpje langs de rivier.

Suzanne vertelde hem over haar ambitie om beeldhouwer te worden en over haar studies aan de Brusselse academie bij de beeldhouwer Victor Rousseau. Ze was pas twintig, maar hij moet een grote vastberadenheid in haar karakter gevoeld hebben. Hij vond wat hij nog nooit bij een meisje was tegengekomen, een onafhankelijkheid, erg origineel, erg sterk, iemand die hem zou begrijpen en hem door het leven zou loodsen zonder zijn beste instincten te doden.

Hij nodigde haar uit om zijn atelier te bezoeken en ze was onder de indruk

van zijn talent, van zijn intelligentie. Twee dagen later bezocht hij haar in Brussel. Ze wandelden in het Ter Kamerenbos en gingen naar het Théâtre du Marais, waar Moulaert werkte. Joep bekeek hun silhouet in de spiegels en wat hij zag beviel hem. Pas terug in Roermond zond hij haar een liefdesverklaring en vroeg of het paar dat hij had gezien in de spiegels van het theater 'de schilder Joep en zijn vrouw' was.

Suzanne was van streek en verscheurde de brief. Ze had gehoopt op een vriendschap met een collega en verzette zich tegen zijn impulsieve romantiek. Ze was nog helemaal niet in de stemming voor een huwelijk. 'Zodra je getrouwd bent, is de lol er af', was haar uitleg aan Rose, die getuige van haar droefheid was.

Maar Joep gaf niet op. Hij bleef zijn hart in lange brieven uitstorten. 'Geluk is zeldzaam, men moet het snel grijpen en niet wachten, zoals men een ongewone vlinder vangt in de tuin. Laten we hopen dat het zich laat vangen! Maar het leven is vreemd en ik wacht in mijn donker atelier en de stoof verslindt zachtjes zijn stukken kolen en het elektrische peertje verblindt mij als ik in zijn helderste midden kijk, denkend, denkend, vrezend, hopend. Ik blijf uren en uren met ogen te wijd, handen te leeg, stomweg herhalend zoals misschien alle geliefden doen. Ik hou van jou, ik hou van jou, ik hou van jou, wees mijn vrouw, wees mijn geluk, en ik geef je alle andere namen in de litanie van de liefde.' Hij voegde de volgende P.S. eraan toe: 'Nu deze brief geschreven is, ga ik verder werken om zo vlug mogelijk veel geld te verdienen, zodat ik een onafhankelijk man word.'

(...)

Na het diner gaf oom Georges een erg attente speech op zijn zuster Marguerite: '... wier grote verdienste het is, dat ze vier mooie dochters heeft gemaakt, van wie er al drie de taak op zich hebben genomen mannen aan 't werk te zetten: auteur, decorontwerper, schilder. Mogen ze allen beroemd worden en als 't kan ook rijk. Uit ervaring weet ik, dat dit laatste moeilijker is. Maar één ding is zeker: om schoonheid te scheppen heeft een man het geloof en de liefde van een vrouwelijke engel aan zijn zijde nodig. Ik had het geluk een moeder te hebben die in mij geloofde en die me aanmoedigde, zoals ook Vivi, mijn lieve vrouw doet, die zelf uit een kunstenaarsfamilie komt en het moeilijke functioneren van het scheppend temperament begrijpt. Maar deze drie ambitieuze en begaafde jonge mannen zijn gelukkig met hun vrouwen, want Marguerite heeft ze opgevoed om kunst en alles wat het leven de moeite waard maakt geleefd te worden, te appreciëren.'

Uittreksels hoofdstuk 14 'Paren'

'Nu de drie oudste zusters getrouwd waren, werden de relaties, vermenigvuldigd met twee, complexer en toen er ook nog kinderen kwamen, werd elk gezin een eilandje op zichzelf met zijn eigen klimaat en zijn eigen karakter. Eens te meer was het Maria, die ervoor zorgde dat de familiebanden behouden bleven. Ze hielden van de wederzijdse echtgenoten en ze flirtten ermee. De echtgenoten hadden respect voor elkaars verwezenlijkingen op professioneel vlak. En voor hen allemaal was Aldous natuurlijk de wijze. Hij had een encyclopedische kennis en converseerde over elk onderwerp dat aangesneden werd. Hij was een aangename causeur, die smakelijk discussieerde over literatuur, muziek, schilderkunst of architectuur. Maar het onderwerp mocht evengoed van wetenschappelijke aard zijn; dit had hem oorspronkelijk als kleine jongen het meest geïnteresseerd. 'Dat is buiten-ge-woon,' placht hij te zeggen en zijn fluwelen stem legde de nadruk op elke lettergreep om zijn diepe belangstelling aan te tonen.

Maria nodigde het paar Nicholas uit om de wittebroodsweken in Florence bij haar en Aldous door te brengen. Zij voelde zich daar nu helemaal thuis, nadat ze de vorige winter in Londen glansrijk een drama had kunnen voorkomen.

Daar was toen een vreemde bedreiging in hun leven geslopen. Aldous was smoorverliefd geworden op een femme fatale, een erfgename van de Cunard Line, Nancy Cunard. Het was een fascinerende vrouw, heel tener, met ogen als een tijgerin, niets ontziend op een uitzichtloze manier. Ze hield van zwarte mannen en gevaarlijke situaties. Ze was uit op vermaak en behoorde tot dat fonkelende wereldje van de jaren twintig. Sinds haar grote liefde tijdens de oorlog was gestorven, had haar leven een bittere smaak. Zij keek nauwelijks naar Aldous om, hij werd op een sluikse manier aan haar verslaafd.

Maria, die had gezworen nooit jaloers te zullen zijn, leed onder de aanblik van zijn ellende. Aldous had pas een contract getekend om jaarlijks twee romans te schrijven, wat hem heel wat vrijheid zou geven. Nu was hij echter niet in staat een letter te schrijven, hij wachtte op een telefoontje, ijsbeerde onder Nancy's vensters en verdween dagen na elkaar.

Nancy was de belichaaming van het Engeland dat Maria het meest verfoeide, namelijk de decadentie van het naoorlogse Londen. Ze was razend als ze zag hoe Aldous tenonder ging. Toen werd het lente en ze dacht aan Italië en ze nam een kloek besluit. Ze begon te pakken. En toen Aldous midden in de nacht van zijn omzwervingen thuiskwam, zag hij tot zijn ontzetting in de hal de pakken en zakken opgestapeld.

‘Wat gebeurt er hier, waar ga je naartoe?’ vroeg hij.

‘Aldous, zoetebol, je moet een beslissing nemen. Ofwel vertrek je morgen met mij naar Italië en zet je Nancy voor eens en voor altijd uit je hoofd, ofwel ga ik alleen met Matthew en Nanny.’

‘Maar ... waarom heb je mij niet verwittigd ? Ik kan niet zo op een twee drie vertrekken; het is volslagen onmogelijk.’

‘Het is nu of nooit, Aldous. Beslis snel. Dat is gemakkelijker.’

Als in een droom begon Aldous boeken in dozen te pakken. Naarmate de nacht vorderde en ze samen bezig waren, leek het alsof hij stilaan ontwaakte. Hij werd efficiënt en vastberaden. Bij het krieken van de dag waren hun bezittingen uit het appartement gepakt. Ze namen de boottrein uit Engeland recht naar Italië.

(...)

Deze man, Henk Wiegersma, wiens vrouw hem vijf zonen gebaard had, viel voor Jeanne en zij begon met hem een emotionele, maar avontuurlijke affaire, een zuivere ‘weekendrelatie’, en het beviel haar.

Als oude vrouw, tegen het einde van haar leven, werd Jeanne geïnterviewd door haar kleinzoon Willem, de zoon van Sophie. Hij nam haar mee naar de Jardins du Luxembourg, waar hij haar levensgeschiedenis op band opnam en noemde het ‘Les interviews du Luxembourg’. Deze jonge man, intelligent en charmant, was altijd in geldnood. ‘Wat dat betreft lijkt hij op Moulaert, zijn grootvader’, was Jeannes afkeurend commentaar. ‘Maar hoeveel wil je weten? Ik wil je niet ergeren,’ vraagt ze aan Willem op de tape, maar hij wou natuurlijk alles horen over deze fameuze affaire, waarover zijn moeder hem had verteld.

In de steek gelaten door Moulaert, deed het haar deugd dat iemand naar haar verlangde, dat ze verzorgd en vertroeteld werd door de overrompelende aanwezigheid van dit hartstochtelijke personage uit het noorden. Hij kwam aan in Parijs met de wagen - hij was gek op auto's - en ze maakten samen reisjes, naar Spanje, naar Joegoslavië, Italië, Griekenland, terwijl Sophietje soms bij de vrouw en de vijf zonen van Wiegersma logeerde. Het was een luxerelatie, ‘erg prettig’, zegt Jeanne op de bandopname. Ze poseerde naakt voor de schilder-dokter en het schilderij hangt nu in een museum. Ze voelde zich helemaal niet schuldig. Zij beweert dat Joep, Suzannes echtgenoot, dit allemaal arrangeerde, opdat hijzelf een affaire met de vrouw van de dokter kon hebben. Dit was een gemakkelijke manier om de schuld in iemand anders schoenen te schuiven. Zelf had ze Ewald aangemoedigd om Suzanne het hof te maken om haar zuster uit de weg te hebben toen Moulaert haar het hof maakte.

‘Ze smeerden me Wiegersma aan om hem uit de weg te hebben,’ vertelde ze haar kleinzoon. ‘Joep was zo’n man die met vrouwen naar bed ging.’

De affaire duurde verschillende jaren. Ze eindigde in een rampzalige woe debui, toen Wiegersma ontdekte dat Joep zijn vrouw tijdens zijn afwezigheden troostte. Hij bedreigde Joep met de dood en vertelde Jeanne dat het tussen hen uit was, hij wou haar nooit meer zien.

‘En toen bleek, tiens toi bien, toen bleek dat ik zwanger was.’

Ze schreef haar minnaar dit nieuws, hij stuurde haar wat pillen en wou er niets mee te maken hebben. De pillen werkten niet.

‘Hij liet me in de steek,’ zegt ze tegen haar kleinzoon en haar stem klinkt nog boos en gekwetst. ‘Ik vond het onvergeeflijk om zo uit elkaar te gaan, om niet te communiceren.’ Na de abortus – ‘in die tijd werden die dingen heimelijk thuis gedaan,’ zegt ze – besloot ze naar hem toe te gaan en hem van aangezicht tot aangezicht uitleg te vragen.

Ze organiseerde een trip met vrienden, die een auto hadden en reed recht naar het mooie grote huis van de dokter in een landelijk dorp in Holland, op een ogenblik dat ze wist dat hij spreekuur had. Haar vriend moest binnengaan alsof hij een patiënt was, een briefje op het bureau van de dokter leggen met de boodschap dat zij achter in de tuin op hem wachtte.

Dit was de streek van van Gogh en hoewel het lente was, lag er een gestrengheid over de enkele boeren met grimmige gezichten die langsfietsen, over de gesticulerende knotwilgen langs de weg en de boerderijen die door de topzware strodaken tegen de aarde gedrukt leken. Jeanne wandelde langs de buitenkant van de tuin met zijn bessenstruiken en in vorm gesnoeide fruitbomen en wachtte in een prieel achter in de tuin. Wiegersma kwam niet zelf, maar zond zijn bediende. Siep was een deftige, grote man, gekleed in een wit jasje met rode strepen.

‘Wilt u mij volgen,’ zei hij en leidde haar naar het bureau van de dokter. Ze merkte dat Wiegersma had gedronken, hoewel ze wist dat hij dat normaal nooit deed. Er viel in werkelijkheid niets te zeggen, ze kon enkel haar wrok en haar gekwetste gevoelens uiten. Hij onderbrak haar niet en toen ze klaar was, kwam de bediende en liet haar via de wachtkamer uit.

Jeanne zag hem nooit meer terug.

(...)

Richard en Emérence, ze hadden een lieve, serene relatie gehad, zoals weinig paren ooit kennen. Het was een haven van echtelijke harmonie, zoals Marguerite nooit bereikte; het moderne leven zou het nog moeilijker maken. Nochtans was Emérence een bedrijvige, onafhankelijke vrouw geweest, die het beroep had uitgeoefend waarvan ze hield en die niet het slachtoffer

van eindeloze kraambedden was geworden en die de liefde en de genegenheid van haar echtgenoot had weten te behouden.

Die nacht nam Emérence een overdosis valeriaan, die haar bijna fataal werd. Maria bleef haar de hele nacht verzorgen, de ethercompressen op haar grootmoeders voorhoofd vervangend, hoewel zij misselijk werd van de geur.

Alleen Aldous bleef onbewogen. 'Dit is tegelijk akelig en kluchtig – een echte balzaciaanse komedie van een begrafenis in een kleine stad; vrienden en aanverwanten in crêpe, het lichaam van de arme oude man in vol avondtoilet; voorbereidingen voor een kolossaal begrafenisbanket... en dit alles op de tonen van stoomorgels en elektrische piano's van de typische Vlaamse kermis juist om de hoek...', schreef hij aan een vriend in Engeland. Maar wat was het typisch Belgisch, begrafenis en kermis tegelijk, tragiek en komiek onontwarbaar in elkaar verstrengeld.

Emérence overleed slechts een jaar later, opnieuw teder verpleegd door Maria. En Mère met haar gebruikelijke afkeer voor handel verkocht de zaak, het huis, alles en verliet Sint-Truiden voorgoed. Het was het einde van een tijdperk.' ■

Zeg maar dat ze het gezegd hebben ...

Barbara Van den Eynde

Het is mijn droom om een paar uren man te zijn. Door de straten te lopen en de wereld te ervaren, zien, horen, voelen, proeven. Dan een vrouw bestijgen. Er over schrijven. Waarschijnlijk kom ik met een paar uren niet toe.

Marlène Dietrich

Wanneer een vrouw haar man eenmaal vergeven heeft, moet zij zijn zonden niet weer opwarmen voor het ontbijt.

Agatha Christie

Een vrouw kan maar best met een archeoloog getrouwd zijn. Hoe ouder ze wordt, hoe meer hij zich voor haar gaat interesseren.

Benoîte Groult

Op een minnaar wachten is veel beter voor je teint dan een echtgenoot verwelkomen.

Johan Anthierens

Vrouwen aan de haard moeten erin verdwijnen.

Niets meer dan je vingers

SPRUITJE

Als jij mij neuriënd van mijn voetstuk snijdt
zodat ik head over heels aan mijn eigen voeten lig
als jij neuriënd mijn hart kerft
en ik mijn rokken moet laten vallen
één voor één, groene schubben op een houten vloer
als jij mij zacht zingend afpelt en zucht Groentje
terwijl je heupen wiegen op SkyRadio
het trage zuchten van een zee
als je me wast met niets meer dan je vingers
met zout strooit zodat ik smaak naar jouw zweet
als je me in het diepe gooit en ik kopje onder ga
in het borrelende warm worden
waardoor ik deksels laat klepperen als
een kind doet met de brievenbus
als ik zacht word, zacht genoeg voor je mond
en jij het kietelen van me afgiet
als jij mijn zachte, mistige hart op je tong legt
me vangt en ronddraait, vangt en ronddraait,
ik eindelijk val in het geproefd worden
uit elkaar, in stukken in je wegglijd
terwijl jij de krant leest
ik nog even in je opkom
verdwijnt als nooit geweest.

'S NACHTS, WANNEER ZE THUIS KOMT

Door de kieren van mijn slaap
glipt ze binnenboord,
tilt de onderrokken op,
van een geschrokken droom,
duwt het koude wakker zijn,
in mijn warme plooien.

Ik voel het fietsen door de nacht,
het breken van het ijs,
dat over zwarte plassen ligt,
het dampen van je woorden
tussen baarden van kristal,
aan gesloten luiken.

Stil en toegedekt,
de koude botten in de grond,
eenzaam in hun glazen huizen.

Lieve, laat ons glijden nu,
in de plooien van de nacht,
vergeet het wakker zijn.

DROMENHUISJE

Met zijn handen vouwt haar man
een huisje om haar hoofd
waarin haar dromen
kunnen wonen
zoals hij heeft beloofd

De blote droom mag fijn in bad
de leuke lekker in de keuken
de spannende springend op het bed
de vieze op een roze toilet
de gekke glijdend van de trap
die met een traan staan nu op sap
in koele keldertroost

En die met de lange tanden
mag op zolder in een kast
zodat zij nooit meer wordt verrast
door grote, grauwe handen.

Dan de dromen van hun samen
die mogen in de vensterbank
voor openstaande ramen
zodat hij ze nog eens kan zien
dromen kan misschien.

DOOR DE BODEM

Er valt een stilte
door de bodem van een druk verhaal
we zakken door je woorden
ik doe je lippen van elkaar
kruip door je mond vol tanden
je slikt, ik duik.

In stilte als een stad ben je
onder pas gevallen sneeuw
je hart klopt slagroom stijf
dat romig, zacht in longen ligt
open, dicht, open, dicht
een dronkemansgedicht

over het meisje en de moedervlek
en het uitgaan van het licht.

OCHTENDZOEN

‘Goedemorgen!’, zegt ze
verschrikt over het geboren
worden, elke dag opnieuw.
Haar mond gaat open,
als een knijper,
en laat de nachtsluier
er van tussen glippen.
Zie de hoekjes van een droom,
tussen tanden, nog staande slapend,
schouder tegen schouder.
Zie hoe mijn tong, haar tong
even de hand schudt: ‘Goedemorgen!’

Ongewassen monden
knipperend, tegen ’t licht
even open en dan dicht.

STORM IN EEN GLAS WATER

Er valt een meisje in mijn buik
meisje als een bruistablet
dat borrelt, bruist
schuimend ruist
door mijn water waait
waterlelies zaait
waarin prinsessen dansen

Ze tintelt, prikkelt
waaiert uit
kietelt langs mijn glazen huid
sist en zucht zich snel omhoog
wil door de wand, over de rand
nieuwsgierig als ze is

Ik ben bang dat ik mezelf mors
gevuld met water
maar zo'n dorst.

Clara

Ooit heb ik Clara gevraagd of ze met een vrouw zou kunnen vrijen. Het was op een warme één-meimiddag, Ik woonde pas in Gent.

Ze helpt me met het verpotten van de geraniums. Die ochtend hebben we samen in de optocht gelopen: Clara, Koen, Anton en ik. Clara in haar rieten vetersandalen. Ze vult twee gigantische aardewerken potten met verse aarde. Eén okerkleurige met ultramarijnblauwe Arabische letters. Het woord eeuwig. Een tweede blauw met okeren schriftuur met het woord gift erop. Een cadeau uit Marakesh, waar zij en Koen een paar weken eerder hun eerste huwelijksverjaardag vierden. Ik duw omzichtig mijn verweerde plant-jes in hun nieuw bed, ondertussen honderduit ratelend over mijn woeste nachten met Anton, met wie ik bijna een half jaar samenwoon. Over het merkwaardige willen van wat je dacht niet te willen, tot het zover was. Over het wezen van willen en afwijzen en het voortdurende bijsturen daarvan. En over het giswerk.

Clara bekeek mij gespeeld achterdochtig, alsof het een voorstel betrof en zei:

'Maar wijfke toch, en dat op één mei. 't Is schoon,' We lachten. Maar al gauw probeer ik opnieuw:

'Neen, serieus Mot, jij?' Ze trekt haar tuinhandschoenen uit en neemt een gretige slok van haar Hoegaarden.

'Het is te zien zeker. Met wie en waar en wanneer.'

'Met Greet. In open lucht. Op Goede Vrijdag.'

Achteroverrollend in het gras. Hoge piepgeluiden vol van dégout. Een vetersandaaltje dat boven onze hoofden wordt uitgeslingerd. Wisten wij veel.

Anton was een marinebioloog uit Schiermonnikoog. We hadden elkaar in Griekenland leren kennen. Op Paxos. Antipaxos eigenlijk. Ik huurde op Paxos een kamer. Soms nam ik 's morgens de boot naar het kleinere buureiland, waar er betere stranden waren en meer gelegenheid om te snorkelen.

Anton maakte er met zijn zeilboot een tussenstop om te zwemmen en te lunchen. Hij wist van de kleine taverne op de heuvel met adembenemend uitzicht over de baai. Ruim tweehonderd uit de rotswand gehouwen trappen voerden naar een geïmproviseerd terras onder de schaduw van de olijfbomen.

Ik voer de restanten van mijn zeebaars aan een reeks uitgemergelde zwerfkatten waaronder één vervaarlijk wild uitziende. Sadie becommentarieert het tafereel in haar sappige zuid-Londenstijl.

'See. He gets it every bleedin' time. No matter where you put it. See. He's ran off wivit!'

'He has, hasnt'he?

'I'm tellin' ye, he's scuffin' it over there, behind that wow...' Veel w's aan 't eind en geen l'en.

'Greedy git'

Funloving Sadie uit Deptford logeert ook in mijn pension. Een mollig goedlachs verpleegstertje achteraan in de twintig.

'Nursing myself for the moment actually. Broken heart and that. Well, ne' mind ey. Plenty more fish in the sea.'Especially here.'

'Exáctly.'

'More vodka?'

'Ta.'

We delen de badkamer aan het einde van de gang. Ik heb op mijn kamer geen lavabo en sta er geregeld met open deur mijn verfspullen uit te spoelen. 'You been paintin' then?' De eerste keer dat ik haar zie, heeft Sadie enkel een kort handdoekje om haar voluptueuze middel gedraaid. Ironisch genoeg ben ik degene die 'Oeps, sorry,' mompelt.

's All right darlin'. I'm sure you've seen it all before.' Niet echt. Toch niet van dat kaliber. En bloot. In 't echt. Ik gniffel ongemakkelijk. Ze is mooi. Plastisch, welvend, als gebeeldhouwd. Haar glimmende mahoniekleurige huid is stevig en glad. Vader uit Barbados leer ik naderhand. Haar borsten zijn gigantisch, maar toch stevig. Geen idee dat dat kon. Een nest roestkleurige dotjes kroeshaar volgen een geometrisch patroon op haar schedel. Vroege Tracy Chapman. Ze draagt grote gouden oorhoepels. En verder dus een handdoek. Handdoekje.

'Sadie, from Londen.' Ze steekt haar hand uit.

'Hi Sadie, pleased to meet you.' Met kracht drukt ze de mijne.

'I'm Mireille. I'm Belgian'.

'Right.' Gerokken. Toon op en neer. Kan kennelijk niet zo direct iets asso-

ciëren met mijn land. Niet eens dat ze er alleen nog maar doorgereden is. En dan zegt ze het.

'I've never been there actually. Just driven through on my way to Amsterdam.'

'Right.' Het doet er niet toe kindje. Ik neem dat niet persoonlijk. Die avond verplegen we tot laat ons beider hartepijn, op het dakterras van ons pension, uitkijkend over Gaios harbour. Sadie heft haar glas op een geslaagde abortus en een vers manvrij bestaan.

'Forget about fish. Let's enjoy the sea!'

En ik bezweer klinkend mijn tomeloos verlangen naar Jean-Pierre, die uit elk aanmerend schip komt gemarcheerd, gerugzakt en met vastberaden tred, de menigte aan wal scannend op een rood hoofd. Gelukkig hebben we allebei voldoende taxfree geshopt.

'I'm telling you, he's staring at you and he's bloody cute.' Ze heeft gelijk. Een grote, blonde, koele boerenjongen zit me zijlings te bespieden vanuit zijn fletsblauwe matrozenogen. Ik kijk vluchtig over mijn schouder; het is wel degelijk om mij te doen.

'Ben jij Vlaamse?'

'Euh, ja.'

Hollands glorie slaat zijn hand triomfantelijk tegen die van zijn ouder, minder zeebonkerig scheepsmaatje en roept:

'Nou, wat zei ik?' Ik kijk quasi verward naar Sadie.

'He's asked me if I'm Flemish'

'And are you?'

'Yes, of course I am.'

'Is that good?'

We schieten samen in de lach.

'Mijn vriend en ik probeerden jullie accenten te raden', legt hij uit. Ik wijs naar Sadie.

'Sadie here's English'.

'Hi, my name is Enton'.

'And I am Mireille.'

'Jullie logeren op Paxos?' gaat hij gewoon in het Nederlands door.

'Ja.'

'Waar kom je vandaan in Vlaanderen?'

'Antwerpen oorspronkelijk. Maar ik woon momenteel in Kortrijk. Maar binnenkort in Gent'

'Je weet ze uit te kiezen, de steden.'

'Ken je België goed?'
 'Zo'n beetje wel ja.'
 'En jullie? Waar komen jullie vandaan?'
 'Ik kom uit Schiermonnikoog.'
 'Wauw.'
 'Ben je daar wel eens geweest dan?'
 'Ja, een jaar of tien geleden. Gaan waddenlopen. Erg mooi.'
 Hij lacht een hele reeks witte Friese tanden bloot. Oprechte lach. Hij is inderdaad cute.
 'Zijn jullie met de boot hier?'
 'God neen. We verblijven in een pensionnetje op Gaios. Sadie en ik hebben mekaar daar twee dagen geleden leren kennen. Jullie zijn met de boot zeker? Alle Nederlanders arriveren hier zeilend.'
 'Klopt ja, en ja ik weet het, dat zijn er een hele hoop.'
 'Zeg dat wel.'
 'Bootje ligt daar.' Hij wijst op een bezielde stip dobberend in de turkooizen baai.
 'Sorry Sade.' Ik kijk even vluchtig van Anton naar Sadie, 'They're staying in Paxos tonight. They've got their boat down there.' Sadie maakt grote ogen. Vervolgens gaat blonde zeegod over op een Hollands Engels vol met e's waar a's horen. Later zullen we het daar over hebben. Veel later, als de irritatie is ingezet over hoe hij een dropje uit zijn tanden pulkt, de korsten van zijn brood in koffie sopt, mij streelt, klaarkomt. 'Hoe kan je in godsnaam je eigen naam fout verklanken in een vreemde taal?'
 'Wier on ouwer weei toe I-taa-kaa, but wie haf plant e fjoe deejs in Paxos biefoor wie seejl on. Dit hier is Jacob en dit is his girlfiend Anke.' Hallo's alom.
 'Is that Flemish you were speakin'?'
 'No, Dutch.'
 'You've lost me now. I thought you said you were Flemish?'
 'I am. Dutch is both our mother tongue. Flemish is more like my regional identity. At home my Dutch will take on a Flemish colour if you like.'
 'Cool.'
 'Very,' voegt Anton toe.
 'Hoezo?'
 'Vlaams is erg charmant.'
 'En zo'n statement geeft ons de kriebels.'
 'Waarom?'
 'Het klinkt...patronising.'

'Belierend?'

'Zoiets ja.'

'Dat begrijp ik niet. Zo was het in geen geval bedoeld.'

'Neen, weet ik, laat ook maar zitten. Vlamingen hebben lange tenen, Anton.'

Hij kijkt me open aan. Zonder bijgedachten. Al lang content dat ik zijn naam gebruik.

'Misschien is charmant een betuttelend woord. Poëtisch. Vlaams klinkt mij poëtischer in de oren dan Nederlands. Zoals Fries dat ook doet. Zo beter?'

'Veel beter.'

Die middag zeilen we met de Friezen mee naar Paxos. Het is mijn allereerste keer op een zeilboot. Het tochtje duurt hooguit een half uur, maar ik vind het uiterst spannend allemaal.

Eerder in de week, wandelend langs de kade van Gaios, had ik meer dan eens de knusse bootinterieurs binnengegluurd. Licht benijdend, gefascineerd door dat hele waterwereldvreemde. Vooral 's ochtends en 's avonds trof mij de intieme minimalistische huiselijkheid. Ontbijtend in bikini, camperserviesje, uitklaptafeltje, de wereld aan de wal aan zich voorbij zien trekken. Namiddagdutje in beschut dekalkoofje, zwoel sluimerend op een mini badstofmatrasje: toppunt van geprivilegieerd relaxed. En na een late middagduik zichzelf sproeiend, de douchekop doodnormaal uit de achtersteven hijsend, neuriënd de bronzen leden sponzend, haast halverwege de stoep. Om dan, bij valavond, olielampje gedempt op poppenhuistafeltje, slaapmutsje ter hand, achtergrondmuziekje aanwaaiend vanuit de cabine, zacht zomers te keuvelen op het dek van je eigenste zeestulpje. Het had iets enorm rijkelijks. En daar zie, ineens maak ik deel uit van zo'n zeilbootentableautje met bijbehorende gadgets en jargon. Als we professioneel en wel aanmeren op Gaios en Anton nonchalant, op bruine blote voeten aan de wal springt en de boot vastmaakt, voel ik me kinderachtig trots.

Sadie en ik nodigen het drietal uit op een terras. Het wordt een gezellige middag. Sadie en Anke zijn al gauw diep in gesprek over hun métier. Anke is hoofdverpleegster op de spoedafdeling van het Academisch Ziekenhuis van Groningen. Jacob is veruit de welbespraaktste van het trio, beetje protserig en in de ban van zijn eigen stemgeluid, maar uitermate entertainend. Hij is uitbater van een visrestaurant en een bont verteller. Hij rijgt moeiteloos de ene anekdote aan de volgende. Hij heeft zo zijn eigen visie op de Griekse keuken en verkondigt die met genoegen. Anton is een vent van

weinig woorden met een droog gevoel voor humor, niet bepaald gehaast veel over zichzelf prijs te geven, noch anderen uit te horen. Maar hij flirt schaamteloos. Met mij. De volgende dag spenderen Anke en Jacob op Paxos. Anton nodigt Sadie en mij uit om midzee te gaan snorkelen. En ik geniet mateloos. Ik voel me vrijer en blijer en ongeremder en ongecompliceerder en aantrekkelijker dan ik in tijden deed. Jean-Pierre is nog slechts een zielige schim in de schuimende golfkopjes. De deinende boot, de warme, zwoele zeewind, kortom: de hele glanzende vakantiebrochure. Maar het is bovenal Antons aangeboren zeewaardigheid en zijn onverhulde interesse in mij die me doen gloeien. En zijn lijf. Zijn gespierde armen, zijn atletische benen en zijn bolle billen. Zijn beeldige kont. Ik figureer ineens in een Martini-reclame. Ik die niet in uitgeholde beelden doe. Die nooit kon snappen hoe vrouwen hun voorkeur uitspraken over bepaalde onderdelen van een vent zijn anatomie. Zij die vielen op lippen. Of op ogen. Of handen. Of billen dus. Net zoals dat kennelijk ook voor mannen bestond. Er waren tietkerels en kontfetisjisten en beenventen. Het was niet eens dat ik het openlijk hanteren van dat soort categorieën verachtelijk vond of zo. Het was gewoon een taal die ik niet kende. Maar was ik al ooit eerder versierd door een onvervalst stuk? Had ik ooit gevoeld hoe die uitverkorenheid haast gewichtloos maakt? Was ik nu opgenomen in de selecte club der schonen en in staat dat te appreciëren of hoe zat dat? Maar er gebeurt niks. Die middag toch niet en die avond ook niet. Net zo min als de volgende dag. Maar ik voel in mijn kruis dat het over timing gaat en dat dit allemaal voorspel is. Twee dagen later neem ik, vol opgekropte lust, in Kefalonia het vliegtuig naar Zaventem. Tijdens de vlucht speel ik in gedachten eindeloze versies van onze eerste omhelzing en van de première van de neukscène. Ik kan maar niet beslissen of ik het langzaam wil en uiterst teder, na veel omwegen en misverstanden, die het smeulende vuur tactisch tergend hebben opgelaaide. Of haastig, hard, waanzinnig wild en schokkend abrupt.

Drie weken later verschijnt Anton onaangekondigd met zijn weekendtas in mijn atelier in Kortrijk. Hij heeft me vluchtig gebeld vanop de trein, letterlijk tien minuten voor hij aan de deur staat. Een ramp voor mijn 'voorbereidingsprioriteitendilemma'. Ik poets mijn tanden, kam mijn haar en trek mijn zwart salsajurkje aan en sproei kwistig Coco Chanel en besef, wanneer de bel gaat, dat ik het niet stijllozer had kunnen bedenken. Maar gelukkig is stijl niet Antons eerste bekommernis. Het wordt een fusie van al mijn droomsels, die eerste keer, daar op de verweerde sofa van mijn atelier en daarna boven in de woonkamer en overal elders. Wat ik vóór Anton niet

gekend had, was een man die schreeuwt tijdens de daad en nog feller tekeer gaat bij het klaarkomen. Anton slingert zijn Hollandsche vloeken de ruimte in. Hij buldert en zindert en stoomt als hij overstroomt. Een ware openbaring die niet alleen mijn geloof in 't eigen kunnen serieus opkrikt, maar me van dan af non-stop bloedgeil maakt en vastberaden dat opnieuw en opnieuw mee te maken. Met Anton begint mijn verslaving. ■

Zeg maar dat zij het gezegd hebben ...

Lief Achten

Voor mij wordt het Nederlands hoe langer hoe meer een lyrische taal, een taal van beelden waarvoor ik vaak geen Engels equivalent wil vinden ... Onherroepelijk wint het Engels veld, het is mijn leertaal. Misschien ben ik daardoor nostalgisch over het Nederlandfs/Vlaams. Dat is gevaarlijk, een schrijver mag niet té verliefd zijn op worden.

Rachida Ahali

Mijn achtergrond is een enorme rugzak met proviand.

Marion Bloem

Als schrijver wil je nooit slimmer zijn dan je lezer, maar je moet het wel zijn.

Nicole Verschoore

Andere accenten in mijn verhalen zijn intelligentie, kennis, bewustzijn, gevoeligheid, sereniteit... Mannen en vrouwen verschillen hier niet, ten minste als de vrouwen vrij kunnen leven en zich ontplooien. Ik ga nooit iets uit de weg uit angst als vrouwelijke auteur te worden gestigmatiseerd. Mannen lezen graag wat ik schrijft. Ik krijg veel brieven van mannelijke lezers.

Lief Vleugels

Na het verschijnen van mijn roman Zullen we dansen, prinses vond ik het vervelend dat het boek wel eens een 'vrouwenboek' genoemd werd. Het was niet de benaming die me stoorde, maar de neerbuigende manier waarop het gezegd werd, alsof een vrouwelijke benadering automatisch de kwaliteit van een boek omlaag haalt. Intussen vind ik het niet erg meer.

W. Somerset Maugham

De dingen eens overdrijven is opwekkend. Het voorkomt dat de matiging het dodende van een gewoonte krijgt.

Erna Janssens

‘Erna, zo is het wel genoeg geweest.’

‘Ja ja, kleeid je maar aan. Denk maar niet dat je hier straks terug kunt staan met een broek vol goesting.’

‘Erna houd op met dat gezever. De kaarten zijn gelegd; we wisten hoe we ervoor stonden.’

‘Ik heb deze hele shit onderschat, ik ben niet van staal, weet je. Of denk je dat ik geen recht heb op wat geluk?’

‘Ik heb hier geen tijd voor. Waar heb ik verdomme mijn vest gelaten?’

‘Denk maar niet dat ik je ga helpen zoeken. Ik blijf lekker warmpjes tussen de lakens liggen.’

‘Heb je m’n sok gezien? Kom schat, doe niet zo koppig. Als het je troost geeft; ik heb geen zin om nu de hele familie te zien...’

‘Blijf dan.’

‘Dries wordt maar één keer vijf.’

‘Je bent een klootzak, ik maak je nog eens van kant. Jef Vermassen pleit me zo vrij.’

‘Erna, schat, zeg geen onzin. Ik zie je graag en dit al m’n hele leven.’

In de auto was het grijs, griauw en mistig. Buiten scheen de zon hem vierkant uit te lachen. Een overstekende voorbijganger zag zijn benen bijna gehalveerd. Hij riep hem allerlei verwensingen naar het hoofd; zelfs de dreigende middelvinger werd niet opgemerkt.

Thuis was het feestje al aan de gang, al was afgelopen wellicht een betere omschrijving. De schoonouders waren in 't land. Dit was het eerste partijtje met hun kleinzoon.

Zijn vrouw negeerde hem; ze had geleerd te leven met zijn vertraging, de besluiteloosheid, de spanning die hem als een tweede huid omknelde.

Zijn zussen konden niet eens fatsoenlijk praten, laat staan *zagarout* uitbrengen. Enfin, de jubelkreten waren tot bij de burens te horen en dat was ongetwijfeld de bedoeling. Hij zat naast zijn schoonvader, die een andere taal sprak. Al beheerste hij zijn woordenschat nog behoorlijk, van commu-

nicatie (van verbale toch niet) was geen sprake. De woorden werden altijd anders geïnterpreteerd. Om geen zware flaters te begaan (wat een handelskenmerk van hem was), opende hij zijn mond alleen om er muntthee in te gieten of een *k'âb gazel*.

Zijn schoonmoeder was de derde echtgenote, goed geconserveerd; ze leek een leeftijdsgenoot. Haar blik bezorgde hem kriebels, alsof ze hem wilde zeggen: *oppassen, niet over de schreef gaan, of ik zal me eens met je bezighouden*.

'Fadwa habibti, schenk Abd nog wat thee en soigneer hem een beetje.'

De officiële wederhelft verscheen voor zijn ogen, schonk hem zijn glaasje vol en verwijderde van de rechterschouder, onopvallend, twee haren.

'Habibti, geef de *meskien* toch wat te eten, hij heeft de lekkere maaltijd gemist.'

De zoetgevooisde stem verhulde geenszins de boodschap in de blik. Het mens kneep zijn keel samen, hij kon geen woord uitbrengen. Gelukkig had hij een reden in de vorm van een propvolle mond om deze dicht te houden.

'Yèma, Abd heeft geen honger, hij gaat zelf naar de keuken als hij trek heeft. Dries, geef Ziza een kusje en vertel haar hoeveel je van haar houdt.'

Hij was dankbaar dat Fadwa de aandacht van haar moeder naar hun zoon had verplaatst.

De oude man naast hem stak van wal met een ouder verhaal. Zoals gewoonlijk vroeg hij zich af wat hij op deze kermis te zoeken had. Zijn ouders leefden al eeuwen in oorlog. Aan zijn zussen had hij de pest.

Iedereen zat in zijn of haar rol gevangen. Hij voelde een diep zelfmedelijken opwellen en probeerde nietszeggende antwoorden te verzinnen als repliek op het verhaal van zijn schoonvader.

'Ik wil op de foto met bâ.' Dries sprong op zijn schoot en hij was dankbaar voor de afleiding.

'Het is de laatste en tante Alla wil absoluut nog met je op de foto.'

'Het is al goed Keltoum, ik zet me even achter vader en zoon.'

Alla trok aan zijn oor: 'Wakker worden grote broer.'

Tussen het gegiechel en gekeuvel hoorde hij zijn zoon fluisteren: 'Heeft bâ pijn?'

'Sssst en cheese. Lachen Abd. Goed zo, Alla. Naar hier kijken, Driesje. En... kliek. Voilà.' Alla stond snel op en graaide naar het fototoestel. Het bleek het hare te zijn. Fadwa noch hij hadden eraan gedacht om hun toestel van onder het stof te halen.

‘Wil bâ het liedje van de ups horen? Of wil je wachten tot het schoolfeest? Ik heb al geoefend op het grote podium op de speelplaats.’
Hij knikte en verstopte zijn gezicht in de haren van het kind. Elke keer als Dries de letter ‘r’ in woorden miste, ontroerde dit hem..

Zijn moeder zou hem nog uithoren waarom hij te laat was. Zijn vaders gepreek dat alleen hard werken loont, zou er systematisch tussenglippen en onzichtbaar overnemen tot zijn moeder in conversatie en ruimte volledig onzichtbaar werd. Zijn zussen vonden hem een teleurstelling en zouden zich de moeite besparen om hem wat dan ook te vragen. Zijn schoonouders zouden niet vertrekken; nu hun visum vervallen was, moest hij stoppen met aftellen. Ze zijn gekomen om te blijven. Om op zijn vingers te kijken en desnoods erop te tikken. Vooral dat wicht van zijn schoonmoeder, werkte hem op de heupen. Een vrouw die er in slaagt om een plattelandsman zijn twee eerste echtgenoten te laten verstoten en zich doet afkeren van zijn veertien volwassen kinderen en het dubbele aan klein- en achterkleinkinderen, voor zo iemand moest je op je tellen passen, zeker als man.

‘Awel, sta je hier weer.’

‘Erna, mag ik binnenkomen? Toe schat, maar heel eventjes.’

‘Dat gaat niet, ik heb een afspraak.’

‘Zondag is toch onze avond.’

‘Klopt, voor je besloot je familiair op te stellen.’

Ze ging naar binnen om haar tas op te halen. Lang genoeg voor hem om binnen te glippen.

‘Nee Abd, de plannen zijn veranderd. Jij hebt een verjaardagsfeestje waar-op je aanwezig moet zijn en op mij wordt ook gewacht.’

‘Erna..?’

‘Nee Abd, we gaan nu niet in elkaars armen liggen huilen. Maak dat je wegkomt.’

‘Erna, ik heb genoeg van de onvoorziene omstandigheden en...’

‘Abd, ga terug naar het feestje, praten en huilen doen we een andere keer.’

‘Ik houd het daar niet uit.’

‘Er wordt op mij gewacht.’ Ze rinkelde met haar autosleutels en probeerde om hem heen te lopen, maar hij greep haar bij een elleboog.

‘Abd, ik heb mij de hele dag ellendig gevoeld. Nu ik er eindelijk in geslaagd ben om gekleed en opgemaakt op mijn benen terecht te komen, ga ik me door jou niet weer tegen de grond laten duwen.’

‘Kan je niet afbellen? Met wie heb je trouwens afgesproken?’

‘Neen, ik kan niet afbellen, want ik wil me deze avond amuseren.’
 ‘Erna, ik heb je nodig.’
 ‘Maak het nu niet erger, ga naar huis en laat me ook wat op adem komen.’
 ‘Ga, maar maak het niet te laat. Ik zal hier op je wachten.’
 ‘Ik wil je hier niet vinden. Ook de komende dagen wil ik niets van je horen.’
 ‘Waarom, breng je straks iemand mee?’
 ‘Abd, ik ben ons uitzichtloos gedoe kotsbeu. We hebben misschien ons halve leven al in het geniept doorgebracht. We worden van het jaar veertig, als jij verder wilt zoals we bezig zijn, dan doe je het maar solo. Ik wil de andere helft van m’n dagen niet meer op je wachten.’
 ‘Zo, er is dus al vervanging. Wie is het?’
 ‘Voor wie zie je me aan?’

Ze was met loden schoenen vertrokken. *Ik ga naar de film met Samiya en Glenn.* Hij moest iets beslissen, voor ze uit zijn leven stapte. Haar dreigingen werden met de dag serieuzer. Hij moest eerlijk toegeven dat het zo niet verder kon. Haar vriendinnen zouden haar adviseren hem de bons te geven, op een dag zou ze luisteren. Mannen die overspel plegen of er een minnares op na houden waren te betreuren. Hij was het levende bewijs. Erna en hij kenden elkaar al van op de kleuterschool. Sinds hun vijftiende verkeerden ze met elkaar. Tussendoor was het geregeld af, omdat ze vrij wilden zijn, of omdat het aan was met anderen. Hun vrienden keken dan ook raar op toen Abd op z’n 33ste met een ander trouwde. Erna wilde met hem niets meer te maken hebben, stortte zich op haar werk en werd tot gemeenteraadslid verkozen. Vooral het laatste was een reden te meer om hem niet meer te zien. Het eerste jaar van zijn huwelijk deed Abd zijn best om vooral zijn moeder tevreden te stellen, maar het klikte niet met Fadwa. Ze wilde terug naar haar familie in het warme land, het was zijn moeder die haar tegenhield en een kleinkind eiste. Ondertussen deden Erna en hij hun uiterste best om elkaars pad niet te kruisen.

En hij kon kon niet besluiten om naar huis te gaan. Erna verdiende dit niet. ■

Ingrid Vander Veken

De kleine geschiedenis

Oost en West wantrouwen elkaar, maar tussen beide staat de hoop nog op een kier. Bosnië en Herzegovina heten nog Joegoslavië, er rollen geen tanks doorheen, maar caravans met vreemde nummerplaten, er rukken geen UNO-blauwhelmen en soldatenlaarzen op, maar linnen zonnepetjes en sandalen. Kinderen zijn nog kostbaar: voor hen wordt de wereld van morgen gebouwd. Dinars daarentegen zijn dan al waardeloos.

In Dubrovnik pronken de monumenten nog onbevreesd op de pleinen en wappert de was ongerept in de steegjes. Op de brug, die beide helften van Mostar verenigt, met uitzicht op minaretten en moskeeën, worden muntthee en Turkse koffie geschonken. Dit is de Azurenkust van de arbeider, de Costa Brava van de Balkan.

Een wereldwonder is het. In elke gids lees je het, iedereen zegt het. Daar moeten ze heen, vindt hij; hij bedoelt: daar wil ik zijn. Met rode viltstift markeert ze de weg op de voor het fotoalbum bestemde kaart. Langs de grillige kustbaan, dan landinwaarts naar Plitvicki Ljeskovac, en vervolgens linksaf. Plitvice.

Zijn hand ligt op de versnellingspook. Ze legt de hare erbovenop en kijkt hem glimlachend aan. Hij knipoogt, blik gericht op de weg. Hij al in de toekomst en zij nog in het verleden: zo vergaat het hen wel vaker. Maar als ze elkaar zoals vannacht ontmoeten in het heden, daverd de caravan op de zigzagpootjes die hij met forse slag te voorschijn heeft gekrukt. Ze is er aan gewend geraakt, aan die lijf aan lijf gevechten zonder wapens of tactiek.

Maar dubbele victories bestaan niet, heeft zelfs hun kleine geschiedenis haar geleerd. Eerst vallen zijn ogen dicht en kijkt zij met de hare wijddopen toe hoe hij zich slapend samenraapt. En als dan tegen de ochtend de nacht zich in haar nestelt, haar ledematen loom worden en haar bloed slomer stroomt, wordt de overwinnaar in hem weer wakker.

‘Zestien meren. Kan je je dat voorstellen?’

‘Die gaan we toch niet allemaal afwandelen?’ vraagt ze.

‘We nemen de benedenmeren,’ zegt hij. ‘Die liggen in een steile kloof, de hoogteverschillen zijn er het grootst en je kan over een bruggetje van de ene oever naar de andere wandelen.’

‘Is dat dan niet gevaarlijk?’

‘Ach, welnee!’ Hij haalt zijn schouders op. Te ver, te veel, te gevaarlijk: waar maakt ze zich druk om? En de duizenden toeristen dan die elk jaar hetzelfde doen?

‘Ik wil mijn gereedschap meenemen.’ Het kind staat in de deuropening van de caravan. Sedert het thuis diep onder de indruk heeft zitten toekijken hoe de loodgieter een lekkende kraan herstelde, spreekt het niet meer van speelgoed, maar van gereedschap.

‘Niks van,’ zegt hij. ‘We gaan vandaag niet naar zee.’ Hij steekt een hand uit om zijn zoon van het trapje te helpen.

‘Maar ik wil in het water spelen,’ zegt Jonas met een vertwijfelde blik op de strandtas, waarin schop, hark en vormpjes zitten.

‘Er is daar ook water,’ sust hij. Als het kind niet snel naar buiten komt, pakt hij het beet.

‘Ja?’ vraagt Jonas.

‘Ja,’ zegt hij. ‘Veel water.’

‘Ja?’ vraagt Jonas.

‘Ja,’ zegt hij. ‘Bomen en rotsen en water.’ Hij grijpt het kind onder de oksels en zet het naast zich op de grond.

‘Mag ik dan daar in het water spelen?’ vraagt Jonas. ‘En mag dan mijn gereedschap mee?’

‘Zijn we nu eindelijk klaar?’

‘Zouden we toch niet beter een picknick meenemen?’, roept ze vanuit de caravan.

‘We vinden daar wel wat,’ zegt hij. ‘En als we nog veel langer emmeren, hoeven we niet meer te gaan.’

Ze komt naar buiten, een pakje biscuits in de hand. ‘Je weet maar nooit.’

Hij zet het trapje binnen, klapt de deur van de caravan dicht en draait ze in het slot.

‘O god,’ zegt ze. ‘Wacht! Wacht!...’

Vergeten de gordijntjes dicht te trekken.

Die kleine dagelijkse beslommeringen. Hoe futiel, vergeleken bij de onbegrensde kracht die de natuur hier in Plitvice al eeuwenlang ontvouwt. Die onbelangrijke obstakeltjes, die overdreven kittelorigheid: samen met de stroom storsten ze zich van de rotsen, tientallen meters de diepte in, om daar kolkend te verzwelgen. Waarom zou zijn humeur niet even wolkeloos zijn als de hemel,

weerspiegeld in het kalme meer daar beneden?

Hij zit op een rots, haalt diep adem en zucht tevreden. "Hoe heerlijk fris is het hier!"

'Neemt niet weg dat de zon brandt,' zegt ze. Veiligheidshalve heeft ze zich al ingevet en nu smeert ze het gezicht van het kind vol crème. 'Wil jij ook een veeg?'

'Ik?' Hij lacht, vrolijk verontwaardigd. Een holenmens in het Neolithicum wil hij zijn, een ridder in deze stenen burcht. Geen dagjesmens met een mop Nivea op zijn neus.

'Luister!' Tussen wanden van bruingrijze steen stappen ze naar de volgende waterval.

'Wat?', vraagt Jonas.

'Luister!' Hij houdt zijn vinger in de lucht. 'Joehoe!'

'Joehoe!' galmt het terug.

Verwonderd kijkt Jonas hem aan.

'Nu jij!'

'Joehoe! Joehoe!' roept Jonas.

'Johoe! Joehoe!' klinkt het, hoog en helder.

'Wie is dat?' wil Jonas weten.

'Niemand.'

'Wie woont er daar beneden?'

'Niemand. Daar woont niemand.'

'Stel je voor dat je hier iets overkomt,' zegt ze. Al meer dan een uur volgen ze nu al het wandelpad. Uit dit aardsparadijs lijken alle menselijke wezens verdreven. Speciaal voor hen is hier deze loper van zacht en goudgeel zand ontrold. En waar de niveauverschillen te groot zijn en de helling te steil dreigt te worden, is zelfs een trapje klaargezet met aan weerszijden palen, verbonden met touwen om je aan vast te houden.

'Laat dat, wil je?' Snel grijpt ze Jonas bij de arm. De touwen hangen te hoog voor hem en tussen de palen gaapt de afgrond. Zonder tegensputteren komt Jonas, nochtans een wildebras met een willetje, tussen hen in lopen. Als was zelfs hij onder de indruk van zoveel zorgvuldig geconserveerde rust en lieflijkheid.

Onstuitbaar baant de stroom zich een weg over de rotsen. Overal, tot in de diepste kloven, ontspringt groen. Welig, fris en fel, als vonden wortels in dit grillige landschap moeiteloos een houvast. Bovenop de klippen rekken struiken en bomen zich niet naar de zon, maar dwars over het ravijn als overmoedige acrobaten. Als maalden ze om licht en bogen ze zich liever belangstellend naar hun

soortgenoten, die zich daar beneden in de bedding staande houden, of op verdwaalde eilandjes. Eenmaal de kloof uit, zwiert aan weerszijden van het ravijn een mosgordijn open, om een achtkoppige waterpartij toe te laten als glorieuze diva de staande ovatie in ontvangst te nemen. En aan de voet van de cascade vangt het meer al dat onbesuisde geweld op in haar kalme moederschoot. 'Hoeveel wereldwonderen zijn er ook weer?' wil ze weten.

'Acht.' En hij begint ze op te sommen: 'De Taj Mahal, de Grand Canyon, de Chinese Muur...'

'Acht wereldwonderen en zeven schoonheden,' zegt ze. 'Sproeten, blond haar en bruine ogen, zwart haar en blauwe ogen, rood haar en groene ogen, kuiltjes in de wang en kuiltjes in de bips...'

'Kuiltjes in de bips?' herhaalt hij verrast.

'Ja,' zegt ze uitdagend. 'Dat wist je niet, he?'

Hij trekt haar tegen zich aan. Ze ruikt naar munt en suiker en ze lacht en even is het opnieuw nacht.

Zelfs de natuur speelt het spelletje mee. Van turkoois worden de meren flesgroen en boven het geruis van het water uit stijgt, langzaam aanzwellend, het geritsel op van miljarden blaadjes.

'Ik voel een druppel,' zegt ze.

'Wat is nou een druppel?'

'Twee druppels,' zegt ze.

Hij haalt zijn schouders op. "Een malse zomerbui!" Maar aan de wolken ziet hij dat het daar niet bij zal blijven en nu al weet hij, dat wat zo dadelijk over hun hoofden zal worden uitgestort, volledig op zijn debet zal worden geschreven. En als straks blijkt dat aan het strand, waar ze waarschijnlijk zoveel liever had liggen luieren, de zon scheen, komen daar nog nalatigheidinteressen bovenop. 'Weet jij,' zegt hij tegen Jonas, 'dat hier beren wonen?' Voor de jongen mag de uitstap toch zeker wel leuk blijven.

'Godverdomme!' zegt ze.

'Vloeken is onbeleefd,' zegt Jonas.

'Jaja,' zegt hij. 'Beren en wolven.'

'En is dat dan een strontje van een wolf?' wijst Jonas.

'Nee,' zegt hij. 'Dat, dat is een slakje.'

Op het grijze water spatten de kringen tegen elkaar op. Van goud is het zandpad grauw en glimmend geworden. Aarde koekt aan haar zolen, maar zelf krijgt ze geen voet aan de grond.

Het ergst van al zijn de houten loopbruggen, die je van de ene oever naar de

andere loodsen om het panorama op zijn prachtigst aan te bieden, terwijl het in een grijze mist gehuld is en zij liefst van al rechtdoor zou lopen, zonder een blik links of - erger nog - naar beneden.

De sjaal, bedoeld om haar schouders tegen de zon te beschermen, heeft ze om Jonas' schouders geknoopt. De plasticen zak, waarin de biscuits zaten, heeft ze op haar hoofd gezet. Geen gezicht, maar daar merkt hier niemand wat van - zelfs hij verwaardigt zich niet nu en dan over zijn schouder te kijken.

'Is het nog ver?'

'Welnee,' zegt hij. 'We zijn er zo.'

Daarnet is ze op de houten loopbrug uitgegleden. Met moeite kon ze zich staande houden, maar toen ze in haar klamme sandalen naar voor schoof, was er dat branderige gevoel. Op de plaats waar de lederen riempjes haar tenen omvatten, drie roze blaren.

'Zouden we niet beter terugkeren?'

Waarom klinkt haar stem plots van zoveel verder? Hij blijft staan en draait zich om. Ze leunt tegen een rots, haar linkerbeen op haar rechterknie gevouwen, en inspecteert haar voet.

'En het mooiste missen?' vraagt hij. 'Voor dat kleine eindje? Die bui is toch zo over!' Hij hoort de irritatie in zijn stem. Laten ze nou niet tegen elkaar beginnen zeuren, of straks staat de stemming helemaal op somber. En als het kind dan op zijn beurt moe en lastig wordt... 'Kijk maar eens naar Jonas,' zegt hij opgewekt, 'hoe flink die kan stappen. Hé, Jonas?'

Halverwege tussen hen beiden staat Jonas. Zojuist flitsten zijn ogen nog onzeker van de een naar de ander. Maar nu knikt hij heftig en, na een triomfante-lijke blik op zijn moeder, kiest hij de andere kant.

Mannen onder elkaar. Terwijl ze zich met een zucht in gang zet, verdwijnen ze al in de bocht. Vader voorop, zoon er wijdbeentjes achteraan.

Zie je wel: hij had gelijk!

Geluidloos scheurt de donkere lucht open. De gekartelde randen van de wolken lichten op en, dwars door de dampkring heen, valt een stralenbundel naar beneden. Van op oude bidprentjes herinnert hij zich het zoeklicht van een onbekende kracht, die zich al die tijd daarboven schuil heeft gehouden. En dat je geacht werd je daar veilig bij te voelen, maar dat het in de eerste plaats je nietigheid duidelijk maakte.

Waterparels fonkelen aan takken en bladeren. Hij heft zijn gezicht naar het licht, voelt de weldoende warmte op zijn huid, luistert naar de muziek van de natuur.

Een kosmische stilte is ingetreden. Op de achtergrond stroomt het water onver-

stoorbaar voort. En daarbovenuit klinken, onzeker de juiste toon en het juiste ritme aftastend, het gefluit van vogels en het getik van druppels op de natte grond.

Rustig stapt hij verder. Een regelmatige tred, één met die universele hartenklop. Hij stelt zich de doorzichtige kringloop voor van warm bloed, het zich bij elke beweging herhalende raderwerk van beenderen, spieren, en pezen. Zo wonderlijk, zo feilloos gaat het er binnen in hem aan toe, dat het gevoel van gemis slechts langzaam doorsijpelt: waar blijven ze toch?

‘Waar bleef je toch?’

Ze zit op een platte steen aan de kant van de weg. Doorweekte jurk als een bloemkelk om zich heen gespreid. Sandalen in slagorde in de zon.

‘Ik kan niet meer. Mijn voeten zitten vol blaren. Is dat jouw idee van vakantie?’ Haar stem trilt, boos kijkt ze van hem weg. ‘Waar is Jonas?’

‘Is die dan niet bij jou?’

‘Hij is met jou meegegaan!’ Verbaasd en verontwaardigd.

‘Ik dacht...’ - zijn stem ebt weg - ‘Ik dacht dat hij was teruggekeerd. Naar jou.’

Ze springt recht, wankelt op haar benen, kijkt hem verwilderd aan. ‘Dat één je niet! Waar is hij dan? Jonas, godverdomme! Jonas!’

De echo herhaalt de naam, met dichtgeknepen keel.

Hij zegt: ‘Hij kan niet ver uit de buurt zijn’ en probeert uit zijn hoofd het beeld te verjagen van ledenpoppen die, om gevaar te illustreren en breuken en verwondingen te berekenen, van de rotsen worden gesmeten en door de lucht naar beneden zweven, waar ze door wild schuimend water worden meegesleurd.

Hij zegt: ‘Blijf jij hier zitten, ik ga hem wel zoeken’, maar natuurlijk wil ze dat niet. Ze scharrelt haar sandalen bij elkaar en hinkt alvast op blote voeten de weg op. Niet snel genoeg kan ze weg van deze plek, waar haar kind niet is, naar die andere plek - onbekend, maar daarom niet onbestaand, want Jonas moet toch ergens zijn! Als kiezel op het zandpad haar noodzaakt haar sandalen aan te trekken, probeert ze het springend op één been, maar ze verliest haar evenwicht.

Gevloek en getier verwacht hij als hij haar zo in het slijk ziet zitten. Maar nee, ze krabbelt overeind en herbegint en binnen de kortst mogelijke tijd staat ze opnieuw te huppelen. Onhandig en onnadenkend, als leidde haar lichaam een eigen leven, los van haar hoofd dat ondertussen aan een stuk door de naam herhaalt, met bange bliksemschichten van ogen.

Zij is de eerste die in de verte tegen de grijze rotswand de rode vlek ziet. Het is het rood van haar sjaal en er zit een hoofdje en een lijfje aan vast. ‘Jonas!’,

roept ze en het vlekje trilt geluidloos.

Om ter hardst snellen ze op hem toe. Hij staat nog na te hijgen als zij al bij het vlekje is neergehurkt, haar armen om het lijfje slaat en het tegen zich aan drukt. 'Jonas, waar was jij in 's hemelsnaam? Dat doe je nooit meer, begrepen? Weet jij wel hoe ongerust wij waren?'

Jonas kijkt niet eens opgelucht, stelt hij vast. Dus is hij hoogstwaarschijnlijk ook niet bang geweest hen kwijt te spelen. Daarom is hij hen daarnet niet tegemoet gelopen, maar is hij op zijn dooie gemakje komen aandrentelen. En nu staat hij daar in de armen van zijn moeder, onverschillig, als draaide die drukte niet om hem.

'Hoor jij niet?' roept hij. 'Antwoord als je moeder iets vraagt!'

Maar het kind geeft geen krimp. Het blijft hem aankijken, om zijn mond een flauw glimlachje, op zijn gezicht die uitdrukking die zij ook vaak heeft en waar hij zich geen raad mee weet. Kon hij op zulke ogenblikken hun koppen maar openbreken, met beide handen graaien in hun geheimen. Al zijn onmacht, alle onrust van daarnet, liggen in de mep die hij toedient. Maar in plaats van het kind, begint zij te huilen.

'Ik heb honger,' pruilt Jonas.

'Hier!' Ze snuift en veegt haar tranen weg, tast in de zak van haar beslijkte jurk en houdt hem een kwak doorweekte biscuits voor.

Geen woord. Enkel het gesmak van hun zolen op de natte grond. En, ergens ver weg, hoge vrolijke stemmen, zoals de hunne daarstraks moeten geklonken hebben.

'En geef me een hand!'

Hij steekt Jonas de zijne alvast toe.

De zon straalt, de wind is uitgeraasd. Een niesbui van de natuur, meer was het niet. De rotsen glanzen nog na, het groen van de bladeren is nog brutaler en op het wateroppervlak fonkelen diamanten.

Maar de betovering is verbroken. Gedaan met genieten, geen onverwachte en imposante panorama's meer. Terug naar af moeten ze, terug naar de hen toebedeelde vierkante meters tussen de barbecues en de transistorradio's. Te woest en te wijds is hen dit aards paradijs, zij zijn niet gesneden uit het hout van avonturiers en ontdekkingsreizigers.

Zo had hij zich nochtans daarstraks gevoeld. Zo heeft hij zich eigenlijk al zijn leven lang gevoeld. Maar hoe komt hij ooit achter zijn ware aard, met een vrouw en een kind die hem aan banden leggen? Hij moest zich schamen, hij weet het: amper is het onheil afgewend of hij roept het weer over zich af. En toch, in plaats van opgelucht met de goede afloop, voelt hij zich verslagen.

‘Hoor je me niet, geef me een hand!’

Hij houdt halt, kijkt zijn zoon afwachtend aan. Maar die blijft staan, met dichtgeknepen vuistjes en op zijn gezicht een zweem van triomf. Hoe heeft hij daarstraks, toen het kind tussen hen in stond, ook maar één ogenblik kunnen geloven dat Jonas hem zou volgen? Bespottelijk! Aan de kant van zijn moeder staat hij immers: de kant van het zwijgende gelijk, van de geheimzinnigheid die hem gek maakt.

‘Als ik je zeg dat je me een hand geeft, geef je me een hand, begrepen?’

Jonas kijkt naar zijn moeder en Jonas’ moeder kijkt naar hem en in haar blik ligt een vraag om begrip besloten, niet enkel voor haar zoon, maar ook voor zichzelf.

Maar hij heeft er genoeg van. Voor zijn part kunnen ze allebei de pot op. Waarom zou hij moeite doen om te begrijpen wat hij niet weten mag?

‘Wat is dat?’ zegt hij. ‘Wat heb je daar? Doe open.’

Hij grijpt het kinderknuistje. De vingertjes, zo koppig gekromd dat zijn knokkeltjes spierwit zijn. Hij wrikt ze open, vaag beschaamd om zijn evident meesterschap. Thomas lost zijn greep. Hij ziet een spoor van slijm, iets vormeloos dat schichtig ineenkrimpt. Zo nat en wak en glad is het dat hij ervan griezelt, maar hij overwint zijn weerzin. Heel even voelt hij hoe de zuignapjes zich vastklampen aan de huid van zijn zoon, dan smijt hij het slakje met een grote boog in het ravijn. ■

Lucienne Stassaert

Bladval

een thema met variaties

Het blad dwarrelde neer
en kwam op in mijn hoofd.

Windstil, daarbinnen.

Aan de rand van wat
nog niet was gedacht
vond het zijn bestemming.

Een klankbodem, daarbinnen.

Het woord lag op mijn lippen.
De dood nam even af.

1

Het warrelen van bladval
komt op in mijn hoofd.

Hoe een blad neerzigt,
zo bereid ik me voor op de dood.

September kraakt al
lang in mijn botten

Is al te zien in
geronnen vlekken

En wuift. En ruift. En rijft
gewemel bijeen langs het pad

Als de pijn niet meer
hoger kan zingen.

2

Bladloof, in trilling en
toch niet aangeraakt
zucht zijn val ten einde uit.

Suizingen allerhande.
Verbreek die beving niet

Nu aan het licht komt
als een gelijkenis
in het verborgene

Een stilleven dat zich oplaadt
tot aan de rand van het blad.

3

Wat anders nog
dan bladval

In de onbepaalde wijs
te vervoegen

Van een mens
die in niets

Meer dan verbindingen gelooft
als de tijd

Licht en schaduw
vat in het woord.

Ik tril nu ook ten gronde,
spring in uw oog
als het wit zich overzingt.

4

Gedwarrel van herfstval.
Wie zich nog niet verroert

is de ziel van het blad
dat ik ben.

Wil zij nog niet vertrekken
of houd ik haar in petto

voor de val in het donker
zodra ik buiten

mezelf verzwind
als de eenhandse schim
die ik was.

Jelica Novakovic

Nog één halte ...

*De mens vreest niets zozeer als de aanraking van iets onbekends...
Alle afstanden die de mens heeft geschapen zijn ontstaan uit angst
voor aanraking.*

[Elias Canetti]

Die ochtend begaf ze zich iets vroeger dan gewoonlijk op weg naar de beginhalte van de bus. Eigenlijk was het nog nacht, maar de bedrijvigheid op straat liet de dag steeds eerder beginnen. De rijen voor de winkels begonnen zich reeds twee uur voor de openingstijd te vormen. Met een korte groet aan een paar buurvrouwen liep ze haastig langs de melk- en broodrij en nam de straat naar de apotheek toe. Haar schreden hadden nog steeds iets van die driftige zakelijkheid van vroeger, toen ze van woning naar auto, van auto naar kantoor, van kantoor naar vergadering en weer terug stapte. Door een wereld die ze voor een vanzelfsprekendheid had gehouden.

Voor de openbare apotheek stonden enkele bekende oudjes uit de buurt. Op haar vraag 'Insuline?' antwoordden de oudjes met een kort ontkennend hoofdschudden, dat haast ongemerkt weer overging in hun gebruikelijke tremor.

Nu versnelde ze haar passen, want ze had nog een eind te lopen om de eerste bus van kwart voor vijf te halen. Soms vroeg ze zich wel af, waarom ze niet te voet de stad in ging, zoals vele mensen dat deden. Het duurde misschien langer, maar men spaarde zich dit idiote lopen in de tegenovergestelde richting om op de beginhalte een halve staanplaats te kunnen veroveren. Soms wist ze daar geen antwoord op, soms dacht ze aan de honger die veel vroeger intrad na een kilometerslange voettocht. Ergens achter de laatste betonnen woonsilo's van de stad begon het te gloren. Een lichtere toon donker accentueerde de gestalten boven op de heuvel en de grote kist die nog geen teken van leven vertoonde. Ze kwam op tijd, het grote dringen was nog niet begonnen. Boven aangekomen hijgde ze op afstand nog wat uit en begon toen naar een strategische positie uit te kijken. Het was een aardig spel tussen de buschauffeur en de op elkaar geper-

ste menigte. Elke keer moest men inschatten waar de drie deuren van de bus tot stilstand zouden komen. Geluk speelde een stuk mee, dus maakten de zwakken ook een redelijke kans. De eerste twee-drie aanvalslijnen zorgden op de genoemde punten voor de doorbraak en de achterhoede kon zich daarna ook naar binnen wringen. Alleen de vleugels waren er meestal beroerd aan toe, dat was echter met ellebogenwerk weer goed te maken. Of men kon op meer geluk hopen bij de tweede bus. Deze ochtend stond er maar één.

Naarmate de minuten vergingen, werd het rumoeriger onder de kandidaat-reizigers. Vrouwen van middelbare leeftijd waren het grilligst in hun manoeuvres. Als hazen sprongen ze onverwachts van de ene naar de andere kant, in de waan daarmee een voorsprong op de scholieren te hebben behaald, die toch de topspelers waren in deze sport. De donkere kist waardigde ze niet eens met een oogopslag van zijn koplichten. Toen de controleur verscheen, werd het echter ineens stil. Iedereen keek naar de anderhalve meter lange stok, waarmee hij ongeduldig door de lucht zwiepte. Een onverschrokken dompteur die massa en bus met zijn gezag in toom hield. Zoals alle gezagvoerders kon ook hij ooit aan een opstand der getemden ten prooi vallen. Dat frustratiepeil was echter nog niet bereikt. De controleur ging met grote schreden aan de massa voorbij, tikte met zijn stok een sein op de voorruit van de bus en stopte pas achteraan bij de benzinetank. Het duurde enige minuten voor hij weer te voorschijn kwam. Zegevierend hield hij de stok omhoog en ontlokte bijna onmiddellijk een diepe, honderdvoudige zucht. Het glinsterende, groenblauwe vlies op de stok bevestigde zijn kreet: 'Er is er nog voor twee ritten!' Ook de buschauffeur had deze kreet als startsignaal opgevat en meteen daarop volgde het gekreun van de machine en het geflikker van de verlichting. De wedstrijd ging van start.

Ze werd gepakt door de kolk van de eerste deur en hoefde verder eigenlijk geen inspanning meer te doen. Buiken, konten, heupen, ellebogen, handen, tassen, alles duwde haar de gewenste richting in. Deze onbedoelde hulpvaardigheid veranderde bij de ingang tot bewust dwarsliggen. Op de twee treden steeg de intolerantie ten top. De dunnen haatten de dikken, de jongen de ouden, de inheemsen de uitheemsen, de burgers de boeren. Daar begonnen ook de eerste commentaren, waarvan sommigen zelfs lachwekkend konden zijn.

'Een beetje boter en we komen er makkelijker in.'

'Mevrouw, draagt u een beha met ijzeren punten?'

'Zeg, ouwe tante, moet je per se om deze tijd van de dag de stad in?' 'Helaas, ik heb ook zo'n nietsnut van een zoon op wiens kind ik moet oppassen.'

In ernstigere gevallen dreigde men elkaars familieleden te verneuken en voerde men elkaar verbaal met stront. Een zijdelingse blik op de deurruit confronteerde haar voor een ogenblik met het eigen gelaat, dat haar de diepste minachting in

het gezicht spuwde. Minachting aan de ene kant voor de geduldigen, die in navolging van een of andere humanistische leer lieten gebeuren, zich haast verontschuldiging, omdat ze nog leefden en aan de andere kant voor de vechters, die met bestiale vitaliteit van het overleven een beroep hadden gemaakt. Misschien nog het meest minachting voor zichzelf, omdat ze het niet kon klaarspelen met volle overtuiging tot een van die twee groepen te behoren. Eenmaal binnen begon men aan de volgende fase: het veroveren van zitplaatsen en strategische staanplaatsen. Niemand wilde uit de buurt van de deuren wijken, want anders maakte men weinig kans om vóór de eindhalte uit te stappen. Daar ze tot de middelste groep behoorde, die binnengestapt was, wist ze zich tegen de eerste staaf plat te drukken. Zich tot twee dimensies kunnen herleiden, leek haar een benijdenswaardige gave: een dimensie minder om aangeraakt te worden. Ze moest echter ook in staat kunnen zijn om gedurende de meestal wilde ritten haar evenwicht te behouden. Voorzichtig probeerde ze met haar voeten en een verbeelde lijn die het zwaartepunt van haar lichaam met de grond verbond een gelijkzijdige driehoek te vormen. De plotse ruk van de bus kwam net iets te vroeg. Ze draaide hulpeloos om de staaf, die nu haar as vormde en belandde in de schoot van een invalide, die daarachter zat.

‘Wat een schaamteloosheid! De plaats afpikken van een invalide!’

‘Die meiden, die hebben geen enkel fatsoen meer!’

‘Waarom neem je geen taxi, als je zo nodig moet zitten!’

Het aantal vloeken, beschuldigingen en verwensingen die ze van de dichtst bijzijnde zedenprekers te horen kreeg, verbaasde haar zelfs onder de gegeven omstandigheden. Haar gemoedstoestand sprong ongecontroleerd van minachting op een hoger energetisch niveau en ze siste terug:

‘Denkt u dat het een plezier is voor me om op zijn schoot te vallen?!’

Ze kreeg er onmiddellijk spijt van, want de pijl trof, zoals meestal, het verkeerde doel. De arme man uit wiens schoot ze zich probeerde omhoog te trekken, keek haar haast verontschuldiging aan. Hij behoorde tot de geduldigen.

Zelfs toen ze haar evenwicht enigszins hersteld had, ging het gezeur over schande en schaamteloosheid nog een tijdje door. ‘Ach, man, spuw je gal liever tegen de regering,’ zei ze nog tegen een van de diensthebbende moralisten en ze probeerde tegen de rijrichting in een andere staanplaats te zoeken. Ze beloofde zichzelf geen woord meer over haar lippen te brengen. Meteen doden, met de minachting van haar blik.

De nieuwe werkelijkheid had een stimulerende uitwerking op het denken in extreme begrippenparen. Je was voorstander of tegenstander, blijver of wegloper, verkochte ziel of patriot, zwarthandelaar of rijloper. Zo was je ook óf iemand die in de bus wilde óf iemand die er al in was. Het antagonisme was even groot

als tussen al die andere tegenpolen.

‘Man, zie je niet dat je er gewoon niet meer in kunt, of wil je soms op mijn hoofd komen zitten? Neem toch de volgende bus.’

‘O, ja? Nou, dan gaan we lekker samen op die bus wachten!’

Het oponthoud bij de tweede halte bleef opmerkelijk lang duren. Ineens hoorde ze de chauffeur brullen:

‘Ik vertrek niet voor die deur weer op zijn plaats is!’

Met de uitgerukte deurhelft in de handen stond de woedende kandidaat-reiziger op de stoep, om spoedig daarna in het illustere gezelschap van ‘degenen die al in de bus waren’ uitgenodigd te worden.

Het denken in tegenstellingen kende echter geen einde. De onderverdeling ging ook in de bus door, want daar kon men een- en tweeënige staanplaatsen onderscheiden. Kijkend naar al die lichaamsdelen om haar heen, moest ze onwillekeurig aan puzzelstukjes denken, die een hogere macht draaide en keerde om ze in elkaar te doen passen. Die puzzel nooit af, maar het gedraai van uitstulpingen en holtes ging door. Hier en daar vormden zich hechte trossen, die een zekere stabiliteit uitstraalden, maar elke nieuwkomer en elke afvallige verstoorde het met moeite verworven evenwicht. De meest begeerde staanplaatsen waren die onmiddellijk naast de zitplaatsen. Het hoofd bleef daardoor tijdens het puzzelleggen gespaard van zweterige armholtes, geselende haarslierten en naar lucht snakkende monden. De raampjes aan de bovenkant van de ruiten konden ook wat soelaas brengen door geurvlagen van de buitenwereld binnen te laten. Meestal bleven ze echter dicht, uit spreekwoordelijke angst voor de tocht. ‘Van de kou kan je sterven, van stank niet,’ was meestal het commentaar.

De volgende staaf aan de rechterkant scheen een kans van innesteling te bieden. In haar pogingen door de daar omheen hangende tros door te dringen, kwam ze tussen twee lange mannen terecht. Boven haar hoofd wierpen ze elkaar woorden toe als zware, natte sneeuwballen.

‘...verraad, broeder, verraad... van wie je het minst had verwacht... Verdomme nog aan toe... al die verwoesting en waarvoor... van de brug vond ik erger dan van mijn eigen huis...’

‘Wat ga je nu doen?’

‘Ik dacht eerst, als ik maar wegkom... Maar het blijft je vervolgen...’

‘Je hebt toch familie ergens in het buitenland?’

‘Ach, een nieuw begin? Op mijn leeftijd? Je blijft je doden toch overal meezeulen...’

De wanhoop druppelde koud in haar nek en ze moest omhoog kijken om te zien waaruit zij viel. Ze kwam twee uitgebluste ogen tegen in een gezicht dat geen

enkele uitdrukking meer kende. Indien beelden die we waarnemen in onze hersenen tot een chemische reactie leiden, dan moeten ze deze man van binnen als een bijtend zuur hebben verschroeid. Ze moest aan de beelden denken die ze zelf van de tv kende. Van alle herinnerde ze zich altijd weer dezelfde twee: een klein meisje wier rokje en beentjes uit een puinhoop staken en een gewonde jongen, die afscheid nam van zijn ouders op weg naar een operatie in het buitenland. Hij stierf daar op het vliegveld, omdat de controle van zijn reispapieren te lang had geduurd.

Ik moet weg van hier, dacht ze, anders plakt hij mij ook nog zijn doden op het netvlies en ze duwde de uitgeholde man opzij.

Ze had nog een hindernis te nemen om aan de staaf te geraken - twee grote, lage billen die een zwoele warmte over haar dijen verspreidden. Van sommige aanrakingen, zoals van deze, hekelde ze tot gillens toe, andere kwamen haar weer bijna als een beschermende buitenlaag voor.

‘Mevrouw, mag ik even?’ en ze worstelde zich langs de lillende warmte.

Ze klemde zich aan de leuning van de zitplaats vast en zoog wellustig aan de buitenlucht, die door het raampje naar binnen kwam. Het enige wat haar ten opzichte van de stad gunstig kon stemmen, waren zijn geuren. Zoals de geur die rondhing in pas gedweilde ingangen. Of de geur van gebakken paprika, die zich ergens verderop mengde met gebrande koffie. Geuren uit andere tijden, die zelfs nu ergens vandaan konden opduiken en die een materiële component aan herinneringen gaven. Net als muziek. Het heeft bestaan, je hebt het meegemaakt, leken ze te beweren en op dit ogenblik wist ze niet of dat een troost of een vloek was.

Weet je nog, de winterse geur van kolen, vermengd met novemberregen, onder een groenblauwe paraplu. C + H₂O, een formule die me elke keer weer terugbrengt naar jou. Je hebt bestaan. En Bach, weet je nog? Je hebt tegenover mij gezeten in de trein en mijn voet gewreven, je hoofd wat schuin, met een glimlach die ik nooit zal vergeten. Omdat Bach me elke keer opnieuw vertelt dat die echt om je mondhoeken zweefde. En Bach is een respectabele, oude heer. Hij zou niet liegen.

Ze wilde geen vertedering, omdat het tranen in haar ogen dreef, die ze niet wist te verbergen. Tenzij door hardnekkig naar het plafond te staren.

De aanzet tot tranen ebde langzaam weg. Ze keek weer door de ruit en zag dat ze aan het eerste verkeerslicht stonden. Een glinsterende, zwarte auto kwam met gierende banden naast de bus tot stilstand. Door het open zijraam waaide een populaire quasi-oriëntale smartlap de lucht in. Een bijbehorende kop met brede nek zat achter het stuur, haast kaalgeschoren, in pitbullsmoking, gedecoreerd met een vijftal gouden kettingen. De nieuwe goden, dacht ze met walging en haast instinc-

tief draaide ze zich om om haar minachting met iemand te delen. Tussen de hoofden heen ontmoette ze de blik van een vrouw die kennelijk dezelfde behoefte voelde. Het was een buitengewoon voornaam gezicht met strenge, zuivere trekken en verzorgd haar. Het deed haar denken aan een uitspraak over ouder worden: 'Sommige mensen verouderen als schoeisel, andere als kathedralen.' Hoewel geklemd tussen talloze lichamen, stak ze als het ware af door een onverklaarbaar soort afstand, die haar aristocratische houding geschapen had.

Verachting is de enige manier om ze te overwinnen. Niet vrees of haat, dat is voor de zwakken.

En woede dan? Hebt u ooit aan woede gedacht?

Ja, maar tegen wie?

Ongebundelde woede zou misschien de eerste beste zwarthandelaar het leven kosten, maar zou men daardoor makkelijker aan voedsel of medicijnen raken? En gebundelde woede baart revoluties.

Ze wist niet eens meer tot welke sociale laag ze behoorde, haar familie had ze in de afgelopen vijftig jaar allemaal doorlopen. Bood zij eigenlijk wel die aanblik van verhevenheid en innerlijke aristocratie, waardoor deze vrouw dat haast vergeten gevoel van samenhorigheid had opgeroepen? Waardoor meende zij zich met haar onverzorgd haar, haar vitamineloze bleekheid en de wallen onder haar ogen van de omringende gezichten te onderscheiden? Of dacht ze soms dat de eigendunk beter van het gezicht af te lezen viel dan de verneringen die ze dagelijks meemaakte?

Ze keek weer door de ruit en haar eigen gelaatstrekken, die zich met het zwart van de auto vermengden. Waren dat ruitenwissers of begonnen haar mondhoeken al groeven van verbittering te vertonen?

Er is ... geen toekomst, geen verleden, alleen dit wonderlijk gespleten lange heden.

Net als geuren en muziek kunnen ook teksten ogenblikken vastleggen en door ze opgeroepen worden. Bij de aanblik van een oud, verrimpeld figuurtje naast zich schoten haar onmiddellijk fragmenten van een ander gedicht binnen.

...und viel zu grauenvoll, alsdaß man klage, daß alles gleitet und vorüberirnt, und daß mein eignes Ich, durch nichts gehemmt, herüberglitt aus einem kleinen Kind, mir wie ein Hund unheimlich stumm und fremd...

Zou ook zij er ooit zo uitzien, als dit in plooiën gelegde gezicht met twee droeve ikonenogen? En was het verschil tussen haar en dit oudje groter dan tussen haar en het meisje dat ze zelf eens geweest was? Zou ze niet een hele bus kunnen vullen met al die ikjes die ze van zich kende? De Kosmopoliete, de Revolutionaire, de Wereldverbeteraarster, de Cultuuroptimiste ... *mir wie ein*

Hund unheimlich stumm und fremd...

Ze was vertederd, maar tegelijkertijd ook geweldig geïrriteerd door de hulpeloosheid en het geduld, die uit die oude ogen spraken. 'Waarom weert u zich niet, in godsnaam, waarom bijt u niet van zich af! Als kind hebt u zeker ook het malste stuk vlees aan uw broer overgelaten en als moeder aan uw kinderen. En later hebt u uw kleinkinderen verwend met uw povere pensioen. Als zij het maar goed hebben. En van uw spaargeld zijn zij geëmigreerd en hangen de betweters uit in een of ander buitenland. Maar wie staat nu voor u op? U zoudt niet eens kunnen doodvallen!' Ze raakte helemaal overstuurd van die makke slachtofferogen, die nergens om vroegen en niemand vervloekten. Het pure evangelie dat daaruit sprak, ontkrachtte moeiteloos al het darwinisme, waarmee zij zich gepantserd had. Ze keek om zich heen, alsof ergens toch nog een plaatsje te ontdekken was, dat ze haar zou kunnen aanbieden. De enige mogelijkheid was de door een jonge vrouw ingenomen zitplaats net vóór het oudje. De jonge vrouw hield het hoofd naar het raam gekeerd en vermeed op die manier elk oogcontact. Niets kon haar bereiken, geen smeekbede en geen verachting.

'Het spijt me dat ik u geen plaats kan aanbieden,' zei ze tegen de oude vrouw, terwijl ze met het hoofd misprijzend op de jonge wees.

'O, kind, dat is niet erg, hoor. 't Is nog maar een paar haltes en die mevrouw is misschien zwanger of zo.'

'Ik ben ook zwanger, als u zo nodig moet weten waarom ik niet opsta,' siste de jonge vrouw onverwacht terug.

Ze werd gewoon misselijk van de hulpeloosheid die haar overviel. Zich op haar tenen rekkend, probeerde ze naar een ander tafereel uit te kijken: een verliefd paar dat dankbaar gebruik maakt van het aan elkaar plakken van lijven, of zingende zigeunertjes met hun onuitroeibare lach.

Achter de zwangere vrouw bevonden zich twee naar elkaar toegekeerde zitplaatsen. Ineens schoot een man van zijn plaats op en zei tegen iemand die ze niet kon zien:

'Gaat u toch zitten, u valt anders flauw!'

Kennelijk was de vrouw al in elkaar gezakt, want er ontstond rumoer en een licht golven van de massa spoelde haar op de zitplaats aan. De man die opgestaan was, knielde zorgzaam aan haar voeten, pakte haar bij de handen en begon ze te wrijven. Gespannen keek hij naar haar gezicht en glimlachte breed toen zij haar hoofd hief.

'Ziet u wel, een beetje acupressuur en het bloed loopt weer. U hebt het zeker voelen aankomen, nietwaar?'

'Ja,' antwoordde ze mat.

‘De volgende keer kunt u er dan zelf iets aan doen. Gewoon hier met uw duim drukken. Zo...,’ en hij masserde haar handen tussen duim en wijsvinger. ‘Doet u het nu zelf eens na.’

De mensen keken nieuwsgierig naar deze spoedcursus acupressuur, die de geknielde reus aan de doodsbleke vrouw gaf.

Zijzelf glimlachte om dit onverhoopt vertoon van menselijkheid. Zoals ze daarnet haar walging moest delen, zo zochten haar ogen nu naar iemand aan wie ze haar blijdschap kon doorgeven. Ze seinde haar vreugde de bus door, maar die kaatste van de algemene dofheid en afmatting terug... Tot ze ergens achteraan in de bus door een doordringend ogenpaar opgevangen werd.

Je hebt mooie ogen. Jij ook.

Ik vind je lief. Ik jou ook.

Jij weet toch wat ik voel? Ik weet wat je voelt.

Ik ben dus niet alleen. Je bent niet alleen.

Ze voelde de tinteling van herkenning door haar bloed jagen. De herkenning, die dieren ongeacht de afstanden en hindernissen, onfeilbaar kunnen waarnemen en die zich bij mensen achter het spiegglas van hun ogen openbaart. Voor wie erachter kan kijken. Ze was gefascineerd door deze draadloze overdraging van energie, die haar hele zenuwstelsel onder stroom zette en als een leeggelopen batterij weer langzaam opvulde.

Ga niet weg, alsjeblieft, ik wil in je ogen duiken en eventjes aan deze wereld ontsnappen. Ik wil door je gedachten lopen als door een galerie. En daarna samen met je door het heelal van je dromen zweven. Wat denk je, hoeveel lichtjaren zou ik nodig hebben om je helemaal te bereizen en weer naar mezelf terug te keren?

Een por tussen haar ribben bracht haar in geen tijd weer terug tot zich. Het naderen van de voorlaatste halte veroorzaakte voorbereidingsmanoeuvres in de richting van de deuren en de puzzel begon weer van beeld te veranderen. Aangezichten werden tot profielen, profielen tot achterhoofden, achterhoofden tot nieuwe ogenparen. Maar zijn ogen waren er niet meer. Zou hij hier uitstappen of was hij zich misschien een weg naar haar toe aan het banen? Als een zalm, tegen de stroom in? Hoe dan ook, voor een ogenblik was zij in hem en hij in haar geweest. En zich verliezen in een ander duurt nooit langer dan een ogenblik, een reeks van ogenblikken in extreem geluksgeval.

Mijmerend over zo'n reeks van ogenblikken werd ze van haar plaats verdreven en naar het midden van de bus gestuwd, waar een soort rubberen harmonica de twee bushelften bij elkaar hield. De aanraking van al die lichaamsdelen deed soms pijn, alsof ze geen huid had. Ze was zich van de irrationaliteit van haar walging volkomen bewust, maar die korte overgave aan zijn ogen had haar

helemaal gevild en kwetsbaar naakt achtergelaten.

Nog één halte en dan schud ik ze van me af als kakkerlakken, dacht ze, met het gezicht tegen het zwarte rubber gekeerd. Ineens voelde ze een verandering achter zich. Een zwaar iemand die tegen haar rug had geleund, ging weg. Zijn plaats werd ingenomen door iemand die heel dicht bij haar kwam te staan, maar haar niet aanraakte. Als een soort schild dat droge warmte uitstraalt en niets van buiten tot haar doorlaat. Hij bewoog mee met haar lichaam, altijd even dichtbij en op dezelfde afstand. Had hij haar gevonden of was het iemand anders? Er was geen ruit voor haar om daarin zijn weerspiegeling te zoeken. Ze keek naar de hand op de staaf naast de hare - een stevige hand met blonde haartjes.

Ga niet weg, ik heb je nodig om me heen. En al helpt me nu geen zintuig om je te herkennen, toch moet jij het zijn. Waarom zou ik anders met je lichaam willen praten? Nog één halte en dan...

Het laatste wat ze zag was een vrouw op straat, die tegen de rood opkomende zon stond te gillen.

WEER EEN ONGELUK

Gisterenochtend heeft zich op de route van bus 67 een absurd ongeluk voorgedaan. Door overbelasting - in de bus bevonden zich 250 mensen i.pl.v. het voorgeschreven maximum van 180 - is tijdens de eerste rit een vrouw door een plotseling ontstaan gat in de bodem gevallen en onder de wielen van de bus geraakt. Een commissie van de gemeente heeft al eerder gewaarschuwd dat het openbaar vervoer door gebrek aan benzine en onderdelen steeds meer slachtoffers zal gaan eisen. ■

Sanne Crombecq

Op mijn plaats

het is waar
ik ben een verrader geweest
over de grens, naar het ver weg zijn
vervangbaar leek je me wel
verwerpbaar en negeerbaar
net als de realiteit, had ik gehoopt

lang heeft het geduurd
voor ik het eens waagde
dichter bij me thuis, nauwer aan het hart
het vaderland, de moedertaal
waar ik fysiek altijd was
maar wat ik mentaal steeds verwierp

aanschouw deze ode
aan de progressiviteit en het talent
de mogelijkheden en de kansen
en de herkansing voor verraders zoals ik
dichter bij me thuis, mijn vaderland
nauwer aan het hart, mijn moedertaal

en hier, in dit gedicht,
verklaar ik de nieuwe start die ik nam
dat het me spijt, liefste taal,
en dat je de mooiste bent
mijn Nederlands
je bent

Werner Lambersy

Le poème est un déséquilibre nécessaire

[inl. & vert. Guy Commerman]

Le poème
est un rapport inconnu
à la vérité
[ex: *Journal d'un Athée provisoire*]

Werner Lambersy werd in 1941 in Antwerpen geboren. Hij keert zich af van het collaboratieverleden van zijn vader. Hij verkiest om in het Frans te schrijven als daad van afstand, weerstand en antifascisme.

‘Schoonheid is de laatste hinderpaal / om zich tegen dictatuur af te zetten / Zij is niet aan wetten te onderwerpen / haar enige wet beperkt zich / tot de behoefte die ze opwekt / vrijheid is de ruimte die / ze opeist voor haar zending. / De hoop, hoe bitter ook, / herbergt haar primitieve / en oorspronkelijke verschijningsvorm. / De liefde, hoe wanhopig ook, / blijft haar voornaamste grondslag. / Schoonheid heeft geen gelaat en / kan elk aanzicht tonen / zonder haar eigenheid te wijzigen. / Haar geheim is broederlijk, haar / energie oorspronkelijk en stichtend.’

(ex: *Journal d' un Athée provisoire*)

Werner Lambersy leeft en woont in Parijs, waar hij in het Centre Wallonie-Bruxelles verantwoordelijk is voor de promotie van de Belgische, Franstalige literatuur. In *Anvers ou les anges pervers* getuigt hij over zijn geboortestad uit zijn jeugd. Hij publiceerde een 40-tal boeken. Enkele merkwaaardige titels zijn: *Maîtres et maisons de thé*, *L'arche et la cloche*, *Le déplacement du fou*, *La Chine au VIIIème siècle ...* Hij behaalde talrijke literaire onderscheidingen. In 2001 ontving hij de ‘Prix littéraire du Parlement de la Communauté française’ voor zijn bundel *L'Horloge de Linné*.

Lambersy heeft een ongebreidelde verbeelding en een onstuitbare schrijfdrift. Hij wil communiceren en getuigenis afleggen van zijn wereldse reizen (Canada, VSA, India, China ...), maar evenzeer van zijn innerlijke reizen in hart en geest. Rede en gevoel met elkaar trachten te verzoenen lijkt een uitdaging, een opdracht. Pierre Drachline zegt hierover: ‘Lire Lambersy

n'est pas une mince affaire et exige de l'endurance car, traquée par je ne sais quelle urgence, ce stakhanoviste paraît écrire sans jamais reprendre souffle. J'ai mis longtemps à comprendre qu'il n'y pouvait rien et c'était comme dicté par un double qui lui dévore toute son énergie. S'il ne succombait pas à son vice, il étoufferait de rage ou de trop d'amour contenu.' In een panelgesprek van 16 maart 1999 in het Maison de la Poésie in Parijs zegt hij: 'Ik weet niet of ik een dichter ben en eigenlijk wil ik het niet echt weten. Deze onzekerheid helpt me om een leven op te bouwen. (...) Wetenschap en kunst vormen een Geheel. Kunstenaars en wetenschappers behoren tot dezelfde familie.'

'Ook de visie van mensen zoals 'les compagnons du Tour de France' blijf ik delen. In het aspect van de fysieke arbeid, het contact met de dingen, kathedraal of wenteltrap, in elk meesterwerk, schuilt er meer dan de stielkennis ... een geheel dat niet kan werken als erachter niet een derde dimensie huist, die ontstaat uit de confrontatie van de meester en zijn werk.'

'On dit parfois qu'un poème est l'état mystique du mot. Un musicien m'affirmait qu'il s'agit pour lui de faire le moins possible entre la musique et l'instrument. On dit également qu'un poème nous écrit autant que nous l'écrivons. Un tiers entre en cause, difficile à cerner, ne cherchant pas le pouvoir, pas plus que nous n'aurons de pouvoir sur lui.'

'Dichters zijn ook verhalenvertellers. Wat vind je hiervan? Na een jaar afzondering in de bergen om zich te purifiëren, komt een trouwe en voortreffelijke minnaar terug naar zijn geliefde en klopt aan haar deur aan. Een stem zegt: 'Wie klopt daar aan?' Hij antwoordt: 'Ik ben het' en zij antwoordt: 'In dat geval doe ik niet open. Er is geen plaats voor twee in dit vertrek.' Na nog een jaar purificatie keert de trouwe minnaar weer. Op de vraag 'Wie klopt daar aan?', antwoordt hij: 'Jij bent het'. Zij antwoordt: 'Kom binnen.' Op dat ogenblik wordt iedereen een derde. Dat is het ware leven!'

Werner Lambersy vindt *Gierik & NVT* 'une revue de très grande qualité qui m'a fort impressionnée'. Daarom bood hij ter exclusieve publicatie een lang, niet eerder gepubliceerd gedicht aan over de teloorgang van schoonheid, maar ook over hoop en geloof in de toekomst van nieuwe schoonheid. De paradox tussen verval en hergeboorte, de schaterlach van frivole goden? 'Le rire est une des plus belles prières que je connaisse!'. ■

Déjà le sacré n'est plus

Les dieux ont trop parlé
en commères
de quartier colportant la rumeur
à d'autres
qui se voulaient pythie ou apôtre

L'absent
est demeuré muet
car le néant n'a plus
à naître

Mais bien les écritures
qui empruntent
des mots aux bruits de l'âme

L'art
qui n'est pas éternel
aborde la phase terminale
depuis que deux
guerres
mondiales et tant d'autres
ont assuré l'interim

Il montre
des grâces d'agonie
dont les colères
déchirent et lacèrent
les draps vides de l'esprit

Pourtant il reste des coins
sombres où se tiennent
inconnus
des êtres tendres au nombre
des génies

De la beauté sévère
et joyeuse

Het sacrale is al lang niet meer

De goden roddelden
als oude wijven
die in de buurt de geruchten
aan anderen rondbazuinden
die zich helderziende of apostel waanden

Het afwezige
is stomdoof gebleven
want het niets
schuwt geboorte

Maar er bestaan nog geschriften
die woorden ontlenden
aan de geluiden van de ziel

De kunst
die niet eeuwig is
snijdt de laatste fase aan
sinds twee
wereldoorlogen
en nog vele andere
de tussentijd waarnamen

Zij toont
bevalligheid van doodstrijd
waarvan de woedeuitbarstingen
de lege lakens van de geest
verscheuren en aan flarden trekken

Toch blijven er sombere uithoeken
waar tedere wezens
schuilen
niet erkend
door de vele begaafden

Van de gestrengte en opgewekte
schoonheid

n'est demeuré
qu'appétit vague
de cela qu'on n'a plus

L'oeuvre
se vend comme assiettes
au kilo ou
couverts dépareillés
aux brocantes de l'air du temps
qui en fixent le cours

On lance les bulles
du poème
dans le grand bac à lessive
du public

On raconte
les trous faits au coeur
de la cible
en carton dans les baraques
foraines de l'amour

On court
en criant dans le labyrinthe
truqué
du palais des glaces du sexe

On se cherche
dans l'ersatz des produits
sur affiches
où dans l'alcool à consommer
avec modération
(dans un emballage
opaque si sur la voie publique)

Les lobbies
flashent des logos
cabalistiques dans la monotone
lobotomie du néon

rest enkel nog
een vage honger
naar hetgeen ons heeft verlaten

Het meesterwerk verkoopt
als borden
per kilogram
of als onvolledig bestek
in de uitdragerij van de modegrillen
die er de beurswaarde van bepaalt

Men slingert de zeepbellen
van de poëzie
in de grote afwasbak
van het publiek

Men vertelt
over de gaten in het hart
van de kartonnen roos
in de foorkramen
van de liefde

Men holt
al roepend in het getrukeerde
labyrint
van het spiegelpaleis van de sekse

Men speurt naar zichzelf
in het ersatz van producten
op affiches
of in de 'overdaad schaadt'
van alcohol
(in een ondoorschijnende verpakking
op de openbare weg)

De lobbygroepen
flitsen kabalistische logo's
in de monotone lobotomie
van neonlicht

Les conseils d'administration
crachent leurs bénéfices
à la face des gens
qui cherchent du travail
et un sens aux travaux bien faits

D'ailleurs on ne dit
plus
peuples artisans ni ouvriers
mais un échantillon représentatif
de la population

Politique
télévision et marchands
de culture
prête à porter
appliquent au profit de la pub
les recettes
de la psychologie des masses

Aux jeunes
on parle d'argent ou de gloire
qu'on fabrique

Le respect
est affaire de parts de marché
comme
les armes la drogue la religion
et la loi du plus fort

Révoltes et résistances
passent
pour un retour au passé
la paix
pour un confort inavoué

L'eau
devient rare

De raden van bestuur
spugen hun winsten
in het gelaat der mensen
die werk zoeken
en een zingeving voor het goed
uitgevoerde werk

Men spreekt trouwens
niet langer
over ambachtslieden en arbeiders
maar over een representatief staal
van de bevolking

Politiek
televisie en handelaars
in kant-en-klare cultuur
gebruiken voor de winst
van de publiciteit
de recepten
van de massapsychologie

Voor de jeugd
spreekt men over verzonnen
geld en roem

Respect
wordt beschouwd als marktaandeel
zoals
wapens drugs godsdienst
en de wet van de sterkste

Revolutie en weerstand
gaan door als terugkeer
naar het verleden
vrede
als verborgen comfort

Het water
wordt zeldzaam

mais pas l'inondation
les tornades
ni l'air qui tue
autant que le mazout
sur les oiseaux

Se nourrir
n'est plus une fête
ni le plaisir
une façon de rire
avec la mort

l'au-delà
est une caisse de pension

La solitude est un acte
collectif
livré aux trombes de
décibels

On se parle
en amoureux le baladeur
à l'oreille
et un portable
au cou
comme une clarine
de troupeau

Mais rien n'est perdu
tant
qu'on veut cette chose
qu'on n'a plus
qui pas ne s'achète
ni se vend

et qu'on devine
n'exister que pour cela

La science rétablit

in tegenstelling tot de overstroming
de tornado's
en de lucht die
evenveel doodt
als de stookolie de vogels

Zich voeden
is niet langer een feest
en vreugde is
geen manier van lachen
met de dood

het hiernamaals van de dood
is een pensioenkas

Eenzaamheid is een collectieve
daad
overgeleverd aan de wolkbreken
van decibels

We praten
als verliefden met de walkman
aan het oor
en een draagbare radio
rond de nek
zoals een halsbel
bij een kudde

Maar niets is verloren
zolang
men dat ene verlangt
dat men niet meer bezit
dat niet kan worden gekocht
en niet wordt verkocht

en dat men vermoedt
alleen daarvoor te leven

De wetenschap herstelt

le poème
dans les formules
de l'incertain

het gedicht
in formules
van onzekerheid

les maths
ont enfin de l'humour

wiskunde
reken eindelijk op humor

Le rêve et l'émotion
sont des coefficients
de la raison

Droom en emotie
zijn coëfficiënten
van de rede

L'esthétique
marque toujours la fin
d'une époque

Esthetica
wijst immer het einde
van een tijdperk aan

la beauté
qui s'invente
veut l'inattendu
des mots

schoonheid
die zichzelf uitvindt
wil het ongehoorde
van woorden

L'art
l'absolu et l'homme
éternel
sont des jouets
obscènes
qu'il faut casser
en jouant

Absolute
kunst en de onsterfelijke
mens
zijn obsceen
speelgoed
dat al spelend
stuk moet

Vivre doit rester
la genèse
de surprendre le réel

Leven moet
wording blijven
om werkelijkheid te verrassen

Ecrire
est sortir de l'impensable
comme on sort
du coma

Schrijven
is het ondenkbare doorbreken
zoals men uit een coma
ontwaakt

Comme un jet de salive
de sperme de larmes

Zoals een straal speeksel
sperma tranen

sur la terre
où dorment les matières
inachevées

Et rien ne sera
perdu
tant qu'on attend cette chose
qu'on 'a plus

et que l'on veut pourtant
plus que tout

op de aarde
waar de onafgewerkte
materie slaapt

En niets
zal verloren gaan
zolang men op dat ene wacht
dat men niet meer bezit

en dat men zo verlangt
meer dan alles

Pas verschenen

Ceci n'est pas une poésie: een Belgisch-Franstalige anthologie / Ceci n'est pas une poésie: anthologie belge francophone, Atlas / Amsterdam, 2005, 610 p., 49,95 euro, ISBN 90-450-0220-5, vertaling & samenstelling: Werner Lambersy, Paul Dirkx, Benno Barnard e.a.

Dirk Claus

De redactie vernam het overlijden van Dirk Claus op 18 februari 2006.

Dirk was gedurende 20 jaar een trouwe medewerker en enthousiast redactielid van Gierik & NVT. Wij bieden ons oprecht medeleven aan aan de familie en de vele vrienden. Wij bewaren schatten aan prachtige herinneringen aan Dirk. Onbaatzuchtige inzet, vertrouwen, solidariteit, mateloze creativiteit, hechte genegenheid, onwrikbare vriendschap ... zoveel synoniemen voor onze vriend Dirk.

Werner Verrelst

In wereldse kringen

DE WRAAK VAN HET WOORD

Terwijl de dichter verwijlt in wereldse kringen
klim ik uit de eenzaamheid van weggegooide
zinnen. Mijn doorgestreept gelaat verschuilt zich
in het linnen van zijn vaardigheid. Argeloos
briljant ent ik mij op het rijzen en dalen
van de toon, vermeng mijn miskende flarden
met zijn idioom. En hoe de dichter draait of keert,
smaakt of proeft of zoekt hij vindt mij
niet nog een keer.
Opdat ik hem straks gebundeld
elke betekenis ontnem.

PAAR

Uit de Oost. Hij heeft gekozen.
Op zicht en geen rembours.
Langs naamloze meridianen
bracht de post hen voor elkaar.

Nu hakselen haar tanden zijn taal
tot klonterpuree. Buik zegt ze
vlot en bezwijgt wat lager komt
Met een mondje vol.

SPREEUWEN

De spreeuwen vielen uit hun vlucht
een klad op het gazon, ze aten.

De haren strak gelakt, de jak
geritst tot aan de kin, ze praatten.

Twee poten te ver achteraan
als bij een slecht geschetste haan.

De spreeuwen stoven uit de grond,
Iemand tikte op het raam.

Bezij de kromme perelaar
had één zijn bromfiets laten staan.

BOUDOIR

Terwijl jij
- nog even -
enkel lijn wil zijn
wacht iemand
verder op de gang.

De deur
staat aan.

Jij vult
ruimte
die geen wit
wil zijn.

Je ontstaat. Voor lang.

ARDENNEN, 1096

Of ze terug zijn voor de oogst willen ze weten.
Bruinsmoelen van een graf jagen, duurt toch
niet lang. Die van het kasteel denkt van niet.
Die op zijn ezel klinkt ontdaan. Zo weinig
godsvrucht voor die vele aflaten,
dat had hij anders ingeschat, dat ze zich niet
schamen. En ze mogen de meisjes niet vergeten
om onderweg te doen wat meisjes deden
en om soep te prepareren uit een ferme bouillon.

Als alles is verzameld, het graan, de mannen
en hun zonen, een koe en een deerne hier en daar,
vertrekken ze in de regen. Wat achterblijft
kan amper een wagen menen.
De reis duurt langer dan hun verste reis
van tien meanders. Uit het westen komen ze
met duizenden. Die van de ijszee komen ook,
anders nu, wat vriendelijker hebben ze beloofd.

Hoe de vijand strijdt met kromme zwaarden en rijdt
met witte boernoesen op snelle paarden, hoe
ridder Rond een haak gooit over de kantelen,
generaties later pas die het lezen
Bij Vermeiren Leopold.

Eric Derluyn

Joods kerkhof

(Labastide – Clairence)

Waarom? Waarom nam ik
dit kleine joodse vrouwtje
mee, zwart als een potlood in
haar mantel en kleed en zaten
we samen op een steen,

een oude, joodse grafsteen ?
En van ons beiden gaf geen
een krimp, maar zie: het
snikte binnenin en door
ons heen liep een regen.

Ik vleide mij tegen al haar
zwart. Van eeuwen treurnis voelde
ik haar hart gemaakt en nu
het zei: 'Geef mij een greintje
blijdschap, zing voor mij,' zat ik

met dat joodse vrouwtje op
een oude joodse grafsteen en
voelde hoe rond ons elke
holte vol tranen stond.

Mark Meekers

La part des anges

WAAROM

om de kwade ringen van saturnus af te
schudden, de zak met angst te laten
zinken, niet met een steen mea culpa
te moeten slaan, dood dood te zwijgen,

uit de stembanden te breken, een vijver
van Monet weer vloeibaar te maken, on-
gedeerd over de scherven der schoonheid
te lopen, vogelgekir te verdapperen,

het lichaam voor jou op het spel te zetten,
je te kunnen hibiscussen, de lust van de appel-
boom in ons bot te vieren, uit lood licht
te gieten, je te geven wat van het gedicht

vervluchtigt, la part des anges, het met
de veer van een blanke zwaan te schrijven,
op een onbeschreven blad, het op te werpen
om de richting van de stijgwind te kennen.

SCHERING EN INSLAG

[Gent 1857]

de mens leeft alleen van concurrentie
en brood. de kostprijs van kinderen is
laag. voor een klompje boter bij de vis
wordt de machine hun moeder, verliezen

ze hartslag en adem, moeten doorstaan,
verslijten tot op de draad. geen leeuwerik
zingt voor hen. de mule jenny ratelt met
stalen tanden, sluit hen in de armen

van haar drijfriemen. altijd weer treffen
de schietspoelen raak, zijn zij de klos,
doven de blauwe bloemen. met obstinate
slag legt de timmerman hen te rusten in

een ondergronds salon, voor de prijs van
zes planken. als handvat voor ondraaglijk
verlies is er een hemel en met rijstpaplepetjes.
(een nauwelijks uitgesponnen verhaal).

OPEN BOEK

gelukkig heeft een oud-Hollandse meester
consciëntieus wat wolken achtergelaten.
ze zijn verankerd aan de stenen kruisen,
waar het heden het voorbijje verbloemt.

die liggen hebben het landschap naar hun
hand gezet. de lijnen nog te lezen voor
wie zich staande houdt. runderen trekken
als trage werkwoorden voort, grazen aan

de seizoenen. kijk, het bloedbad van de
snijbloemen, de korenkoorts, de wind
die garen spint uit de schapen, blanke
keppeltjes op de weipalen. het sneeuwt

witregels. avond gaat zich aan blauw
en zinnen te buiten: dit meer heet poëzie,
zijrivier van stilte. de sloot ligt erbij als
leeslint, water dat het ware gezicht toont.

Julien Vangansbeke

Balans

1.

Ik stap de nacht tegemoet
met moegetergde rug.

In mijn slaap ligt
achter elke deur
een aardedonkere straat.

Gelukkig kom ik
op eeltige voet weer
terecht in mijn bed.

De kat spint en likt
me klaarwakker.

2.

Verwaterd breng ik
een glas rode wijn
naar mijn lippen.

Een zielenpoot
met een spraakgebrek.

Een tafelgenoot sproeit
wereldwijs speeksel
naar mijn bord.

Ik kom nog liever
om van honger.

3.

Ik fiets door het dorp.

Mijn ogen happen
in het vruchtvlees van
jonge vrouwen.

Op straat tekent de zon
me haarscherp na.

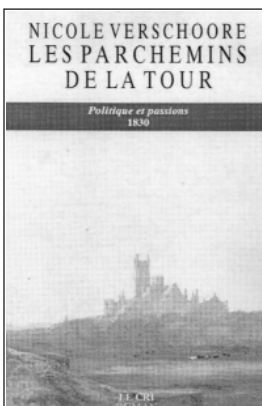
Een vreemde man
met een deukhoed
volgt me om de hoek.
Ik huiver onderhuids.

Mededelingen en publicaties van onze abonnees

- Van Kees Klok verscheen bij uitg. Wagner & Van Santen de nieuwe dichtbundel *In dit laagland*. Van dezelfde auteur verscheen bij uitg. Dioskouri *Afrodite in Europa. Een beknopte geschiedenis van Cyprus, van de prehistorie tot heden*. In een Griekse vertaling van Stella Timonidou verscheen hetzelfde boek bij University Studio Press, Thessaloniki.
- Van Thierry Deleu werd in de S.O.B. van Harelbeke zijn nieuwe dichtbundel *De kiemjaren* voorgesteld. Prijs: 8 euro + 2 euro (verzend.) op rek.nr.: 000-0900214-54 van de auteur.
- Van Hannie Rouweler verscheen in januari de *Leporello Spiegelelingen* (erotische haiku's) bij uitg. Kleinood & Grootzeer. Info: g.westerveld@demon.nl.
- Van Joris Iven en Jacqueline Caenberghs verscheen in januari bij uitg. P *Naaktzwemmen in de geschiedenis*, een bundel gedichten van de Indiase dichteres Sujata Bhatt in vertaling. Bestellen: www.uitgeverij-p.be.
- Fototentoonstelling Willy Vanheers (tot 2 april in Galerie Vitrine, Ezelstraat 127, Brugge) in confrontatie met gedichten van Hannie Rouweler.
- Bij uitg. Les Carnets du Dessert de Lune verscheen een verzamelbundel *Carnet d'un Dessert de Lune à 46 pieds au-dessus du niveau de la mer du Nord* waarin de bijdrage *Clair de lune sur New Orleans* van Alain Germoz.
- Bij uitgeverij YinBooks verscheen de dichtbundel *Het vuur der zinnen* van Frans Boenders: de eerste uitgave van een nieuwe uitgeverij. Zie ook: www.YinBook.com.
- In het winternummer 115 van *Deus ex Machina* vertaalde Kees Klok poëzie van John Burnside.
- in het winternummer 6, jg. 29 van *Poëziekrant* vertelt Hedwig Speliers over de 19de eeuwse dichter Maurice de Guérin uit de Languedoc.
- In het winternummer 128 van *Revolver* verschenen o.a. gedichten van Gierikdebutant Lucas Laherto Hirsch en de toneeltekst *Kamerschimmen* van Lucienne Stassaert.
- In het winternummer 89 van *De Brakke Hond* verschenen o.a. gedichten van Gierikdebutant Frédéric Leroy, het verhaal *Deedee* van Guido Eekhaut en het verhaal *Poolijs* van Gierikdebutante Ruth Lasters, die hiermee de 1ste prijs van de jaarlijkse verhalenwedstrijd van DBH wegkaapte. Proficiat, Ruth!
- Bij uitgeverij Le Cri verscheen de roman *Le mont Blandin* van Nicole Verschoore, het 2de deel van de trilogie waarvan *Les parchemins de la Tour* het eerste deel was (zie Gierik 86).
- Bij uitg. Meulenhoff/Manteau verscheen *Geschiedenis van de joden van de Lage Landen* van Ludo Abicht; 486 blz., 19,95 euro.
- Van Steven Graauwmans verschijnt in het voorjaar bij uitg. Holland in de Windroos-reeks de gedichtenbundel *Uitzicht Lotto* met o.a. gedichten die in *Gierik & NVT* 89 verschenen.
- Van Frédéric Leroy werd zijn eerste poëziebundel *Gedichten* (uitg. BnM) op 25 februari in Amsterdam voorgesteld. Info: info@bnm-uitgevers.nl en decontrabas@hotmail.com.
- Van Ewald Stals verscheen een verhalenboek met drie verhalen: *Gent Feest!* (uitg. Het Zinkend Schip).
- Raadpleeg eens het e-zine van *Beeldspraak*. Verschijnt wekelijks: poëzie, verhalen, wedstrijden, podium: beeldspraak@pen.nl Zie ook: openpodium@opspraak.net. en www.opspraak.net

- Tone Brulin ontving de Vlaamse cultuurprijs voor podiumkunsten 2006.
- Paul Verhaeghen ontving de Vlaamse cultuurprijs voor proza 2006.
- Oproep: Alain Germoz, uitgever-redacteur van het Franstalige literaire tijdschrift *Archipel* heeft een themanummer omtrent jazz gepland. Wie geïnteresseerd is om mee te werken met poëzie, proza of essay kan met hem contact opnemen. Nederlandstalige teksten zijn eveneens welkom en worden in het Frans vertaald. Adres: Jan van Rijswijklaan 7/B2, 2018 Antwerpen, e-mail: vzwarchipel@pandora.be, telefoon: 03-237.84.36.

UIT SYMPATHIE

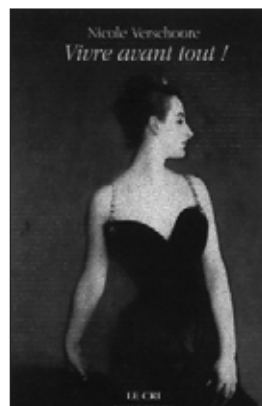
Les Parchemins de la Tour
(2004)

Politiek en passies in het pas ontluikende België in 1830. We volgen de jonge intellectueel Edmond Beaucarne in zijn zoektocht naar zelfontplooiing. Politieke machinaties, platonische en passionele liefdes, intellectuele vriendschappen, familiale drama's, tederheid, eerlijkheid ... De dubbele erfenis van christendom en Verlichting worden verweven in een Europese context. Deze roman verhaalt de ontbolstering van de Belgische identiteit. Het verleden is actueler dan ooit !?

Le Mont Blandin
(2005)

Tweede deel van een trilogie, ingezet door *Les Parchemins de la Tour*. Een rake en ontroerende schets van hoe mannen en vrouwen en hun kinderen vanaf het begin van de 20de eeuw opgroeien en leven in de stad Gent: hun liefdes, hun bekommernissen, hun sociaal engagement, hun dromen. En ook de oprukkende alomtegenwoordigheid van media en consumptie-maatschappij na de 2de wereldoorlog. Een geschiedenis van gevoelens, rede, engagement, verlangen naar evenwicht en schoonheid.

Vivre avant tout!
(2006)

Nicole Verschoore beheerst 6 talen en is verliefd op de Europese hoofdsteden. In 9 novellen, geschreven in een treffende en geraffineerde stijl brengt zij evenveel liefdesverhalen in het hedendaagse Europa. Zij evocert emoties en verlangen van mensen, hun dromen, hun tekortkomingen. Hoe worden passies ingevuld en verwerkt? Werk, avontuur en illusies zweven tussen de dagelijkse paradoxen in een sfeer van romantisme, rationalisme en vrijgevochtenheid.

De drie romans zijn verschenen bij uitgeverij Le Cri, rue Victor Greyson 1, 1050 Brussel, tel: 02-646.65.33. In november verschijnt het derde luik van de trilogie: *La Charrette de Lapsceure*. Zie ook: www.litterair.gent.be.

Woordenkramerijkdom

En gij vrouwen !

Het is de bedoeling om in deze korte rubriek telkens een tekst te brengen die om een of andere reden grappig, provocerend, onthullend, beangstigend is.

In het antioorlogsboek *Krieg dem Kriege* van Ernst Friedrich, verschenen in 1924, vonden we enkele excerpten omtrent het wel en wee van het lot van vrouwen in oorlogsperiodes.

En gij vrouwen !

Wanneer uw mannen te zwak zijn speelt gij het klaar!
Bewijst dat uw liefde tot uw man sterker is dan een legerbevel.
Laat uw mannen niet naar het front gaan!
Tooit niet met bloemen de geweren!
Verhindert het vertrek der treinen!
Laat van uw mannen niet af, ook al weerklinkt het sein van vertrek!
Breekt de rails open, gaat voor de locomotieven staan!
Vrouwen, speelt gij het klaar, als uw mannen te zwak zijn!

Moeders van alle landen vereenigt u!

En wat dacht u van volgende 'praktische' richtlijnen voor de na de strijd moegestreden militairen ...?

Een cultuur-document

Bedrijf en politie van het bordeel in München-Gladbach

De twee vrouwen, die het geheele personeel van het bordeel (Gasthausstr. No. 2) vormen, hebben verklaard, dat zij niet in staat zijn, om hun talrijke bezoekers te voldoen, die hun huis overstroomden en die soms urenlang uitgehongerd voor dit personeel staan. Zij verklaren, dat zij met het oog op den door hun aan hun Duitsche en Belgische abonné's verschuldigten dienst, niet in staat zijn om aan de divisie meer dan te zamen twintig entrée's per dag toe te staan (dus aan

ieder tien). Dit etablissement werkt overigens alleen over dag en niet 's nachts en handhaaft ook strikt de Zondagsrust. Aan den anderen kant schijnt het, dat een vermeerdering van het personeel onmogelijk is, daar de stedelijke hulpbronnen (geldmiddelen) zulks schijnbaar niet toestaan. Onder deze omstandigheden worden de volgende maatregelen genomen om elke onrust tegen te gaan en om van deze vrouwen geen werk te verlangen, dat hun krachten te boven gaat:

Werkdagen: Alle dagen uitgezonderd Zondags.

Maximum werk: Elke vrouw ontvangt 10 mannen, dus twee personen twintig, 120 in de week, werktijd: 5.30 's middags tot 9 uur 's avonds. Buiten dezen tijd hebben er geen bezoeken plaats.

Tarief: Voor een verblijf van een kwartier, inclusief entrée en vertrek uit het etablissement vijf Mark.

Ververschingen: In het huis wordt geen drank verkocht. Een wachtkamer bevindt zich niet in huis. De bezoekers mogen er slechts twee aan twee naar binnen gaan.

Indeeling: de zes dagen der week zijn als volgt verdeeld:

Maandag1^{ste} bataillon van het 164^e regiment
Dinsdag 1ste bataillon van het 169e regiment
Woensdag 2de bataillon van het 164e regiment
Donderdag ... 2de bataillon van het 169e regiment
Vrijdag 3de bataillon van het 164e regiment
Zaterdag 3de bataillon van het 169e regiment

In elke bataillon worden op den voor hem bepaalden dag twinig entrékaarten neergelegd. De manschappen, die dit etablissement wenschen te bezoeken, krijgen op het bureau van hun sergeant-majoor een kaart, waardoor zij het prioriteitsrecht verkrijgen.

Daarna volgen nog andere bepalingen over de 'enkelen', die het recht hebben om binnen te komen als de vrouwen niet bezet zijn en over ordemaatregelen. Aan de dienstdoende officieren wordt namelijk aangeraden om in de Gasthausstrasse ijverig te controleren of ook alles in orde is.
(n.v.d.r.: spelling uit 1924 werd gevolgd)

Zou dit in de hedendaagse oorlogen ook zo voortreffelijk geregeld worden? Of misschien nog beter? Even navraag doen bij de krijgsheren van 2006?

En ... heeft men de vrouwen hun oordeel al gevraagd? Vrouwen, speelt gij het klaar, als uw mannen te zwak zijn ...? ■

Erik Corman

Het laatste woord

Handtastelijke poëzie

Narcis Comadira (*1942), een Catalaanse dichter, zegt in een kort gedicht uit 1990 over poëzie: 'Eén somber verlangen: / eenzaam bazelen. / De stijl? Een aal / die tussen de regels glipt. / Wat blijft is stilte.'

Ik ontmoette Narcis toevallig enkele jaren later op een terrasje in Barcelona. Een weekje met een vakantie vriendin (neen, daar is niets oneerbiedigs mee gezegd!). Eind mei, de zeezoelte van de concha na een adembenemend bezoek aan het museum van Miro. Uitrusten na de grensverleggende kleuren- en vormensymboliek. Narcis zat naast mij zijn krant te lezen. Voor mijn vriendin had ik een vingerhoedje 'Blue Mountains'-koffie besteld. Ik bladerde in een dichtbundel van Mercedes Gamoneda. 'Daar is een mond, overlopend van sterren,' las ik en wat verder: 'Blijf nog wat, enkel voor de dageraad'. Ik las de verzen in het Spaans en vertaalde ze onmiddellijk voor mijn vriendin. Ze glimlachte engelachtig en omknelde mijn elleboog. Ik slurpte aan mijn witte wijn. Dit tafereeltje was de aanloop voor een gesprek met gevolgen. Alcohol verheldert immer mijn geheugen. Dat is trouwens de enige reden waarom ik al eens te diep in een glas kijk. Om me dingen, zinnen, gevoelens te herinneren die ik al lang vergeten was. En wellicht ook om tegelijkertijd even te vergeten wie ik ben.

Het ging over de taalgrenzen, de begrenzing van gevoelens, de grenzeloosheid van het heelal en de impact hiervan op het poëtisch inleven en hoe je dat gevoel kunt 'vertalen', over de suggestieve kracht van woord en beeld en de liefst zo onduidelijk mogelijke grenzen die hierbij gelden en Narcis peroreerde ook nog over de grens tussen de seksen, wie is man of vrouw, of beiden tegelijk, wat is de grens tussen bezitten en bezeten worden ... ?

Wij kregen ontzettende honger. In een voetbalsupporterscafé verorberden we een gigantische portie asperges, een epokonijn in locale madeirasaus en nadien een ijsbollenfestijn met verse aardbeien en roomroomroomroom.

'Nee, wat je zocht was iemand / die je vragen zou ben je moe, / heb je pijn – je zocht net als iedereen / iemand die je zeggen zou / wat ruikt het hier naar water / uit de zee, vind je niet? of / iemand om tegenaan / in slaap te vallen // en wat vond je ? ...' Dat herinnerde ik mij uit een gedicht van

Miriam van Hee. Niet letterlijk natuurlijk, ik ben het voor dit relaas even gaan opzoeken. Ook alcohol heeft zijn grenzen. En Narcis vroeg me dan: 'En wat vond je? Een veter op het strand, een brief van je vrouw, een koffer op de weg, de dood in een kamp ...?' Er zijn ontelbare grenzen, grenzen die openen, grenzen die beperken, sluiten, versmachten. Er zijn evenveel grenzen als er mensen zijn. Wie over grenzen praat, praat over de ontgrenzing. Narcis verheerlijkte de samenvloeiing van culturen in Spanje toen de islam het katholieke Spanje met zijn joodse handelaars kwam tarten. Granada, Sevilla. Schoolvoorbeelden van wat nu nog niet kan, droomde hij triest. Ik legde hem uit wat Borgerokko betekende en dat Karel Martel er (niet) welkom was en Filip De Winter dacht van wel (niet). En ik ontdekte wat het verschil was tussen een Catalaanse nationalist en Vlaamse nationalist. 'Je vond / een gat in de sneeuw / en maanden later / gras erover', zo eindigt Miriam haar gedicht. Ik weet echt niet wat ze daarmee bedoelde. Ik kan het wel vermoeden, maar zelfs in de veronderstelling dat ik de meest doorwrochte poëzierecensent in vrij Nederland en Vlaanderen zou zijn, dan nog kan dit niet betekenen dat ik dé juiste analyse van het desbetreffende vers zou geven. Ach, uiteraard weten jullie dat een analyse weinig bijbrengt voor hem of haar die reeds met het hart begrepen heeft. De recensie dient enkel de uitgever en zijn verkoopstrategie, de ijdelheid van de auteur en de BTW-controleurs. In dergelijke gevallen kun je slechts één ding doen, nl. wat de dichteres Marianna Larsen doet in haar gedicht 'Avondvlucht': 'vluchten tot daar waar een glanzende volle dag / in het gras heeft gelegen / vluchten tot daar waar geen andere mogelijkheden bestaan / dan de mogelijkheid om / die warmte van de dag / achtergelaten in het gras te merken ...'. Komt dit neer op de eerlijke berusting van zelfvoldoening? Mag dit? Kan dit? Alles kan zolang het niemand pijn berokkent. Maar waar ligt dan de grens? De pijngrens? En als je dan nog weet dat de pijn van de ene het genot van de andere kan aanwakkeren, dan wordt het wel ongemeen moeilijk, zoniet onmogelijk, om te bepalen waar de kreet van het genot de pijngrens uitdaagt. Larsen besluit in hetzelfde gedicht: 'ik weet het / ik heb het / ik ken iemands liefde'.

Eureka! Met deze woorden zou ik kunnen besluiten. Dat lijkt evident. 'Ik ken iemands liefde' als afsluitende doodoener. Neen, zo eenvoudig is het niet. Wie kan beweren dat hij de grens van iemands liefde kent en tegelijk dus ook zijn eigen grens? Elke emotionele bevestiging is voortdurende uitdaging om de grens te verleggen. Dan zul je vragen: welke grens? Ik zou niet kunnen/durven antwoorden omdat ik niet vooraf weet/voor-

voel welke grensverleggende arbeid/aspiraties mijn partner/collega/vriend in het schild voert. De grens gebiedt mij om geen grensgebied te omcirkelen. Wie grens zegt, vat de ongekennde zelfmoord aan. Grens betekent stilstaan, stoppen, opgeven, het einde bevestigden. Grens kan geen woord van dichters zijn. 'Misschien is het werk van dichters / pas zinvol / wanneer ze de woorden als klei / betasten en manipuleren / tot ze omlind en gedreven / samenleven' (Sonja Prins in 'Het manipuleren van woorden'). Grens benadert grijs, grijs zoekt bescherming bij overschrijding van het ongekennde. Hola, hola, dit werd pure waanzin. Met het (re)citeren van gedichten trachten te bewijzen dat poëzie een middel is om waarheid te omschrijven... Kom, kom, ijdeluiter, stop dit *Barcelona Incident*, trouwens een fraaie titel voor een Ludlumaflevering. Dat zei mijn vriendin, want ze vond het hoog tijd om afscheid te nemen. Laten we het dispuut over de grenzen even onaangeroerd en laten we morgenvroeg een mogelijke, poëtische territoriumuitbreiding verder bestuderen. Nicolas Comadira veerde recht, wees met een begrijpende wijsvinger naar de sterrenhemel en frazelde: 'De poëzie is moe en ik moet rusten. A la proxima ...!' Hij stond recht, dreigde even zijn evenwicht te verliezen, een enjambement. Ik bootste hem zonder moeite na, zodat we in elkaars armen vielen. En tot onze verbazing en vooral ontgoocheling stelden we vast, dat we ieder een andere kant uit moesten, wilden we nog een neutraal bed vinden om in neer te storten.

's Morgens ontwaakte ik. Omdat mijn vriendin Diane met een kleddernat washandje mijn kalende schedel en slapen masseerde. De alcoholische grens was overschreden. Maar ik voelde me goed, ik voelde me als Pessoa. Dus ik voelde me niet goed. Vooral omdat de zon recht in mijn ogen scheen en er een hemels plezier in had om mijn schele hoofdpijn te stimuleren. Koffie, koffie, por favor. En een lauwe douche, niet koud, niet warm, maar zalig lauw. Lauw and order in mijn kop.

Diane trok me voorzichtig bij de mouw toen we over de Ramblas slenterden. We hadden om klokslag middag op de hoek in Café di Roma afgesproken. Daar drink je de beste koffie van Barcelona. Overal drink je wel ergens de beste koffie. In Antwerpen dronk ik de beste koffie bij mijn Chileense vriend Ruperto Urzua. In zijn nabijheid kon ik mijn grenzen verleggen naar de toppen van de Andes. Hij vertelde zo gedreven over zijn vadermoederland dat ik er net thuis was. 'Er is niets,' zei Pablo Neruda mij, 'er is niets, alleen de bomen zijn...'

'Weet je wat hij bedoelde?' vroeg Ruperto. Ik zweeg en wij dronken koffie met cognac. En hij toonde mij de tekening die hij maakte van zijn folteraar. 'Soms denk ik dat ik bid,' zei hij, 'maar dat kan niet, ik ben ongelovig

geworden. Vanwaar dan dat gevoel? Is het geloof in de Mens dan erger dan het ongeloof in God? Is mijn ontgoocheling in de mens zo groot dat zelfs god mij niet kan helpen? Jij kunt mij bijwijlen een beetje troosten, misschien ben jij een heel klein beetje god? Mijn god, mijn vriend?’

Narcis zat ons op te wachten. ‘Het komt me voor dat je veel eelt op je voorhoofd hebt. Te veel geknield?’

‘Wij knielen allemaal te veel. Niemand die prat kan gaan op honderd jaar fierheid. Heb je geen betere bedenking om de dag te beginnen?’

Hij opende de mond om een fraaie volzin te debiteren. Verder kwam hij niet. Een Vespa scheerde voorbij. Twee zwarte raven. Een oorverdovende knal. Rode krassen, vuur, bloed. Ik voelde een stekende pijn in mijn schouder, Diane lag over een terrasstoel. Nicolas boog zich over haar. Zijn arm bloedde.

‘Eén somber verlangen / eenzaam schrijven. / De reden ? Een aal / die tussen leven en dood glipt. / Wat blijft is gladheid van bestaan.’

Laat ons niet dramatisch zijn. Het was geen aanslag op de dichtkunst. Ook niet op de dichter. Het was terreur zaaien. De economie destabiliseren. De toerist angst aanjagen. Het was ejaculeren zonder grenzen. Dood zaaien en macht oogsten. Dit heeft niets met Spanje te maken, dit gaat om de mens. Waar dan ook. Grenzeloos.

Diane was haar handtas kwijt. De jonge scooterende dief dacht wellicht enkele creditcards te hebben meegepikt. Helaas, er zat alleen die bundel van Gamoneda in en een pakje muntjes.

‘Poëzie? Een aal die tussen de vingers van een zakkenroller glipt. Wat blijft is stilte, gestolen.’ ■

UIT SYMPATHIE

DRUKKERIJ
alineea

Handels-, reclame- & privédrukwerk

Lange Elzenstraat 75

2018 antwerpen

tel 03 238 88 96

fax 03 216 99 78

E-mail alineadrukk@belgacom.net

facturen

bestelbons

huisstijlen

folders

omslagen

geboorte- & huwelijkskaarten

uitnodigingen

visitekaartjes

e.a.

UIT SYMPATHIE

Schuttershofstraat 2

2000 Antwerpen

Tel 03 227 02 28

Fax 03 227 02 29

Gierik

& Nieuw Vlaams Tijdschrift

is te verkrijgen in volgende betere boekhandels

Antwerpen: Dierckxsens-Avermaete, Melkmarkt 17

Standaard Boekhandel, Huidevetterstraat 1-3

Blomberg, Home of Obsession, Lange Gasthuisstraat 28

Gent: Boekhandel Limerick, Kon. Elisabethlaan 142, 9000 Gent

Poëziecentrum, Vrijdagsemarkt 36, 9000 Gent

Nieuwscentrum Walry, Zwijnaardsesteenweg 6, 9000 Gent

en in de Co-Libro boekhandels:

Antwerpen: De Groene Waterman, Wolstraat 7 (2 Gieriksterren)

Brugge: Boekhandel De Reyghere, Markt 12 (2 Gieriksterren)

Brugge Sint-Kruis: Boekhandel De Reyghere, Moerkerksesteenweg 186

Gent: Walry, Zwijnaardsesteenweg 6 (1 Gierikster)

Hasselt: Markies van Carrabas, Minderbroederstraat 9-11

Kortrijk: Boekhandel Theoria, O.L.-Vrouwestraat 22 (2 Gieriksterren)

Mechelen: Boekhandel Forum, D. Boucherystraat 10 (1 Gierikster)

Mol: Boekhandel Bredero, Rozenberg 15 (1 Gierikster)

Roeselaere: Boekhandel Hernieuwen, Noordstraat 100

Sint-Niklaas: Boekhandel 't Oneindige Verhaal, Nieuwstraat 17 (2 Gieriksterren)

Tienen: Boekhandel Plato, Peperstraat 22 (1 Gierikster)

Beschermcomité Gierik & NVT

Meerdere mensen spraken en spreken ons nog altijd aan om van het Gierik-beschermcomité deel uit te maken. Niet de minsten die hun morele steun toezegden en hun intellectueel, creatief gewicht in de waardenschaal leggen. Ziehier de lijst van de uitverkorenen die er het vlugst bij waren (in willekeurige volgorde):

Frans Redant, dramaturg – Frans Boenders, auteur, essayist, cultuurminnaar – Ludo Abicht, vrije denker, filosoof, Arkprijs van het Vrije Woord – Gilbert Verstraelen, gemeenteraadslid Stad Antwerpen – Jos Vander Velpen, advocaat, voorzitter Liga Rechten van de Mens – Peter Benoy, theaterdirecteur Zuidpool – Lucienne Stassaert, vertaalster, auteur, Arkprijs van het Vrije Woord – Rik Hancké, toneelregisseur – Bert André, toneelspeler – Monika De Coninck, voorzitter OCMW Antwerpen – Freek Neyrinck, zette het figurentheater op de wereldkaart – Willy Claes, Minister van Staat – Philippe Lemahieu, bedrijfsleider en cultuurminnaar – Stefan Boel, bedrijfsleider en cultuurminnaar – Eric Brogniet, dichter, directeur *Maison de la Poésie* van Namur – Walter Groener (Fakkeltheater) – Victor Vroomkoning (NL), dichter – Chrétien Breukers (NL), dichter, stichter nieuwe poëziereeks *De Windroos* – Bart F.M. Droog (NL), dichter-performer, redacteur bekendste literair internettijdschrift *Rottend Staal* – Wim Meewis, auteur, kunsthistoricus – Thierry Deleu, auteur – Lionel Deflo, auteur, ex-hoofdredacteur *Kreatief* – Eric Rosseel, doctor psychologie – Silvain Loccuffier, erector VUB – Rik Torfs, prof. kerkelijk recht KUL.

Enkele milde literatuurmecenassen schonken ons al even milde giften om de eerste nummers in de steigers te zetten. Zij wensen echter anoniem te blijven. Pronkzucht is hen vreemd.

Uit sympathie – dhr. G. P. – dhr. G. B. – dhr. Ph. L. – dhr. D. Vd. B. – dhr. St. B.

UIT SYMPATHIE

DE AUTEUR

Het tijdschrift van

DE KOEPEL VAN VLAAMSE AUTEURSVERENIGINGEN

VVL – VVTS – VSVJ

Secretariaat:
Sint-Jacobsmarkt 22
2000 Antwerpen
Tel. 03 2946725

Medewerkers lentenummer 90

Rachida AHALI - (*1972, Tanger) buurtwerkster in noordelijke wijken Dam-Schijnpoort van Antwerpen, studeerde aan de Antwerpse SchrijfAcademie, debuteerde in *Gierik & NVT*, won vorig jaar de El Hizjra-literatuurprijs.

Lief ACHTEN - (Willebroek, *1960) specialisatie Nederlands als Tweede Taal aan de UIA in 1994, leeft en werkt sedert 1994 in Londen waar ze talen, drama en mediastudies doceert, ze vertaalt, ze debuteerde in *Gierik & NVT* in 2001 met de synopsis van de roman *Volgens Matteus*.

Ellen BAUWENS - (*1962) kleuterleidster, kandidatuur in de filosofie, publiceerde eerder in *Gierik & NVT*, *De Brakke Hond* en *Deus ex Machina*.

Helena BUCKINX - (*1975) begint intensief te schilderen vanaf haar zestiende, wordt vooral geboeid door de kleurenuiting, exposeerde recent (februari 2006) in galerie Esra, Bressstraat 10, 2000 Antwerpen. Info: info@helenabuckinx.com.

Erik CORMAN - (*1975, Nieuwpoort) publiceerde de dichtbundels *Wolken overal* en *Waarom mei en andere maanden minder* (2002), maakt ook illustraties en gelegenheidscartoons, verdiept zich in een studie over het liefdesleven van Herman Gorter, verklaart zichzelf letterenfanaat.

Sanne CROMBECQ - 16-jarige studente economie-moderne talen, die haar eerste sporen in de publicatiewereld tracht te zetten.

Lieven DAVID - (*1958) werkte lange tijd als journalist, publiceerde in 1986 *New Wave* (Kritak), raakte geïnteresseerd in informatica, waarin hij werkte tot 2004. Terugkeer naar eerste liefde (literatuur, met klemtoon op interdisciplinariteit), met in deze periode publicatie in diverse intertijdschriften, *Rekto-Verso* en *Gierik & NVT*.

Erik DERLUYN - debuteert met poëzie in *Gierik & NVT*.

Werner LAMBERSY - zie pp. 98-99.

Mark MEEKERS - meest bekroonde Vlaamse dichter, publiceerde 13 bundels, oprichter dichterscollectief *mengmetaal*, hij is eveneens actief als plastisch kunstenaar (Marcel Rademakers).

Jelica NOVAKOVIC - (*1955, Belgrado) doceert aan de faculteit voor Nederlandse Letteren aan de universiteit van Belgrado. Hoofdredactrice van *Erazmo*, jaarboek voor Nederlandse en Vlaamse literatuur, voorzitter van Comenius, vereniging voor neerlandici in Midden- en Oost-Europa, in 2001 behaalde ze de driejaarlijkse prijs van de Vlaamse PENclub. Zij publiceerde haar dagboek over de bombardementen van Belgrado door de NAVO: *Gelukig is wie bijtijds waanzinnig wordt*.

Femke PONSIOEN - dramatherapeute, trainer sociale vaardigheden in de basiseducatie, het gevangeniswezen en geestelijke gezondheidszorg. Uit een verhalenbundel gebaseerd op DSM-IV verschenen enkele verhalen in *De Brakke Hond*, zij schrijft nu haar eerste roman.

Lucienne STASSAERT - (Antwerpen, *1936) schreef poëzie, romans, toneelstukken en hoorspelen. Ze ontving tal van prijzen, o.a. de Arkprijs van het Vrije Woord, de Poëzieprijs De Vlaamse Gids en de Literaire Prijs van de stad Antwerpen. Zowel voor uitgeverij P (*Mijn uren zijn met schaduw gehuwd*, 2000) als voor Wagner & Van Santen (*Zie, de duisternis lekt uit de scheuren*, 2003) vertaalde ze een selectie gedichten van Sylvia Plath. Naast een hertaling van Hadewijch (*Minne is wonderzoet in al haar stormen*, 2002) vertaalde zij eveneens poëzie van Emily Dickinson (*Goedemorgen - Middernacht*, 2005). Een ruime keuze uit haar gedichten verscheen samen met een nieuwe bundel (*Wat op de tast bij lichte maan te zingen is*) in de bloemlezing *In aanaking* (2004).

Barbara VAN DEN EYNDE – (*1966, Antwerpen) fotografie in Academie Antwerpen, 11 jaar theaterervaring, studente SchrijversAcademie, docente bij Creatief Schrijven, schrijft theatermonoloog voor volwassenen, een kinderboek en een novelle, zit recent in redactie van *Gierik & NVT* en *goesting*, geeft schrijflessen in lagere school.

Ingrid VANDER VEKEN – doctor in de rechten, journaliste en columniste voor o.m. Radio 1. Schreef televisiescenario's, scripts voor ballet en theater: *Rijstpap, tulpen en jihad* toert momenteel door Vlaanderen. Verhalenbundels: *Tiramisu* en *Cru Bourgeois*, een roman over schizofrenie *Papavers* en recent het actuele *Nieuwe mannen, nieuwe vrouwen*, haar eerste jeugdboek werd meteen bekroond met een Boekenwelp. *Olikonijneenpauwpanter* is haar tweede boek voor jongeren. Is ook bestuurslid van PEN Centrum Vlaanderen.

Julien VANGANSBEKE – medestichter literair tijdschrift *Yang*, publiceerde poëzie en proza in ettelijke literaire tijdschriften.

Sylvia VAN WERVEKE – (* 1938) kinderarts.

Lief VLEUGELS – publiceerde verhalen en gedichten in o.a. *Gierik & NVT* en *Deus ex Machina*. Schreef de romans *Zullen we dansen, prinses* en *Schelpen en lege dozen* (uitg. Wereldbibliotheek). In 2004 werd haar verhaal *Frankrijk, dat ben jij* opgenomen in de verzamelbundel *Frankrijk, dat ben ik*. In 2005 verscheen bij uitg. P de dichtbundel *Getij*.

Annette ZEELBERG – studeerde Engelse taal- en letterkunde, hoofd- en eindredacteur bij charitatieve organisatie in Nederland (tijdschrift voor volwassenen en kindermagazine), publiceerde een aantal kortverhalen in *Gierik & NVT* en in *kOrt*, voltooid net haar eerste roman. Is er een uitgever geïnteresseerd?

UIT SYMPATHIE

vervliet@work

ONTWERPEN, UITVOEREN EN BEGELEIDING VAN

BERKENVELDPLEIN 16

2610 WILRIJK

TEL/FAX 03 830 15 50

GSM 0476 242 991

E-MAIL vervliet.grco@skynet.be

Bent U geïnteresseerd in de optimalisering van uw grafische communicatie en uitbouw van een sterk imago, contacteer ons dan voor een vrijblijvende bespreking.

advertenties
affiches
agenda's
belettering
beursstanden
boeken
campagnes
direct mail
folders
handelsdocumenten
jaarverslagen
kalenders
kranten
kunstmappen
logo's
tentoonstellingen
tijdschriften
uitnodigingen
verpakkingen
websites